

Regeringens proposition

2009/10:232

Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige

Prop.
2009/10:232

Regeringen överlämnar denna proposition till riksdagen.

Stockholm den 23 juni 2010

Fredrik Reinfeldt

Göran Hägglund
(Socialdepartementet)

Propositionens huvudsakliga innehåll

Propositionen innehåller ett förslag till strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige. Strategin utgår från de mänskliga rättigheter som varje barn upp till 18 år ska tillförsäkras enligt internationella överenskommelser, särskilt de åtaganden som följer av konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen). Principerna i strategin uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter. Avsikten är att strategin ska vara en utgångspunkt för offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå som i sina verksamheter ska säkerställa de rättigheter barn har. Den vänder sig således till riksdag, regering, statliga myndigheter, landsting och kommuner. Rättsväsendet har i detta sammanhang en viktig roll i att säkerställa barnets rättigheter utifrån gällande lagstiftning.

I propositionen lämnar regeringen även en redogörelse av barnrättspolitik. Regeringens politik för barnets rättigheter syftar till att ta tillvara och stärka barnets rättigheter och intressen i samhället, med utgångspunkt i barnkonventionen. För att tydliggöra detta syfte beslutade regeringen i budgeten för 2009 att rubricera politiken inom detta område som barnrättspolitik, istället för som tidigare barnpolitik. Målet för barnrättspolitik är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Målet utgår från de grundläggande principerna i barnkonventionen. I propositionen redogör regeringen för de insatser som har genomförts inom ett antal prioriterade områden.

Utifrån förslaget till strategi presenterar regeringen ett antal initiativ som är av strategisk betydelse för att stärka barnets rättigheter i Sverige. De har också bäring på de områden som regeringen särskilt prioriterar utifrån ett barnrättsperspektiv.

1	Förslag till riksdagsbeslut	4
2	Ärendet och dess beredning	5
3	Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.....	5
3.1	1999 års strategi för att förverkliga barnkonventionen i Sverige	5
3.2	Behovet av en ny strategi	6
3.3	Utgångspunkter för en ny strategi	8
3.4	Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige	10
3.4.1	All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.....	11
3.4.2	Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang	12
3.4.3	Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem	13
3.4.4	Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken	14
3.4.5	Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap	14
3.4.6	Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter	15
3.4.7	Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan	16
3.4.8	Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn	16
3.4.9	Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv	17
4	Regeringens barnrättspolitik – redovisning av genomförda insatser	17
4.1	Det strategiska arbetet med att genomföra barnkonventionen.....	18
4.1.1	Förbättrad uppföljning av barnkonventionens tillämpning	19
4.1.2	Ökad kunskap om barnets rättigheter	22
4.1.3	Insatser för att stärka barnets rättigheter internationellt	25
4.2	Stöd i föräldraskapet	27
4.3	Bekämpa våld mot barn	30
4.4	Främja barns psykiska hälsa.....	33
5	Regeringens barnrättspolitik – prioriteringar och initiativ	38
5.1	Inledning	38
5.2	Regeringens initiativ för att stärka barnets rättigheter	39

5.2.1	Handslaget – en överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting om att stärka barnets rättigheter.....	39
5.2.2	Uppdrag till Barnombudsmannen att sprida och kommunicera den nya strategin	40
5.2.3	Tematiska dialoger för ökad samsyn och samordning i barnrättsfrågor utifrån Barnrättskommitténs rekommendationer.....	40
5.2.4	Ett nytt uppföljningssystem för barnrättspolitiken.....	41
5.2.5	Insatser för att bekämpa våld mot barn.....	42
Bilaga 1 Samlad bild av regeringens insatser under mandatperioden för att bekämpa våld mot barn		45
Bilaga 2 Uppföljning av åtgärderna i den nationella handlingsplanen 2007 mot sexuell exploatering av barn		85
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde 23 juni 2010		90

1 Förslag till riksdagsbeslut

Prop. 2009/10:232

Regeringen föreslår att riksdagen godkänner den av regeringen föreslagna strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige (avsnitt 3.4).

I denna proposition föreslår regeringen en strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige som ska ersätta den av riksdagen godkända strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige (prop. 1997/98:182, bet. 1998/99:SoU6, rskr. 1998/99:171) som gällt sedan 1999.

Propositionen är indelad i två delar. I kapitel 3 redogör regeringen för förslaget till strategi. Denna del har underhand beretts med Barnombudsmannen. Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har blivit informerade om strategin. I kapitel 4 redogör regeringen för genomförda insatser inom de prioriterade områden som presenterades i regeringens skrivelse Barnpolitiken – en politik för barnets rättigheter (skr. 2007/08:111). I kapitel 5 presenterar regeringen sina prioriteringar och initiativ inom barnrättspolitik.

I bilaga 1 redovisar regeringen en samlad bild av genomförda och pågående insatser för att bekämpa våld mot barn i olika sammanhang.

I bilaga 2 redovisar regeringen en uppföljning av åtgärderna i den nationella handlingsplanen 2007 mot sexuell exploatering av barn.

3 Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige

3.1 1999 års strategi för att förverkliga barnkonventionen i Sverige

Riksdagen godkände i mars 1999 en Strategi för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige (prop. 1997/98:182, bet. 1998/99:SoU6, rskr. 1998/99:171). Bakgrunden var de överväganden och förslag som den parlamentariskt sammansatta Barnkommittén lämnade i sitt slutbetänkande Barnets bästa i främsta rummet (SOU 1997:116). Kommittén föreslog att en nationell strategi skulle tas fram och bl.a. utbildningsinsatser och utveckling av statistik om barn bedömdes som viktiga komponenter. Barnkonventionen hade ratificerats av riksdagen sju år tidigare och utgångspunkten för Barnkommitténs förslag var regeringens ansvar att leva upp till de åtaganden som ratificeringen av konventionen innebar.

Riksdagen beslutade, i enlighet med den dåvarande regeringens förslag, att följande strategi skulle användas för att förverkliga barnkonventionen i Sverige:

- Barnkonventionen ska vara ett aktivt instrument och genomsyra allt beslutsfattande inom Regeringskansliet som berör barn.
- Statligt anställda vars arbete har konsekvenser för barn och ungdomar ska erbjudas fortbildning för att kunna stärka sin barnkompetens och sina kunskaper om barnkonventionen.
- Barnkonsekvensanalyser ska göras vid statliga beslut som berör barn.

- Barnombudsmannens verksamhet och organisation ska ses över i syfte att stärka dess roll vid genomförandet av barnkonventionen i Sverige.
- Barnperspektivet ska i lämplig omfattning finnas med i utredningsdirektiv.
- Barnstatistiken ska utvecklas.
- Barns och ungdomars inflytande och delaktighet i samhälls- och trafikplanering ska utvecklas.
- Barnkonventionen bör på olika sätt tas upp i utbildningar för de yrkesgrupper som ska arbeta med barn.
- Kommuner och landsting bör på samma sätt erbjuda sin personal fortbildning.
- Kommuner och landsting bör inrätta system för att kunna följa hur barnets bästa förverkligas i det kommunala arbetet.

1999 års strategi riktar sig till riksdag, regering, statliga myndigheter, landsting och kommuner. Den består både av åtgärder och målsättningar, som dels är formulerade som krav riktade till den statliga nivån, dels som rekommendationer riktade till den kommunala nivån. I anslutning till strategin föreslogs i propositionen flera åtgärder, baserade på de överväganden och förslag som Barnkommittén lämnat i sitt betänkande.

När strategin godkändes av riksdagen 1999 blev den ett viktigt medel för att förmedla barnkonventionens innebörd. Riksdagens beslut tydliggjorde att ratificeringen av barnkonventionen ställer krav inte bara på regeringens arbete utan också på olika verksamheter på statlig och kommunal nivå där barn är berörda. Genom strategin betonas att efterlevnaden av barnkonventionen inte enbart handlar om att lagstiftningen ska överensstämma med konventionen utan också om att tillämpningen av lagstiftningen ska vara i överensstämmelse med konventionen. Det i sin tur kräver att det finns kunskap om hur barnets rättigheter ska omsättas i olika verksamheter.

Regeringen har utifrån 1999 års strategi genomfört åtgärder för att öka kunskapen om barnets rättigheter och stödja kommuner, landsting och myndigheter i att tillämpa barnkonventionen i sina verksamheter. Barnombudsmannen har haft en strategiskt viktig roll och ett särskilt ansvar att förmedla strategins innehåll och att utifrån denna både stödja och driva på myndigheters, kommuners och landstings arbete. Det har skett bl.a. genom särskilda informationsinsatser, kunskaps- och erfarenhetsutbyte mellan olika aktörer samt genom metodstöd och spridning av goda exempel. Barnombudsmannen har också regelbundet följt upp hur strategin tolkas och används på statlig och kommunal nivå.

3.2 Behovet av en ny strategi

Strategin har nu funnits i elva år och under denna period har fokus i stor utsträckning legat på att sprida kunskap om barnets rättigheter och hur barnkonventionen kan tillämpas i berörda verksamheter på statlig och kommunal nivå. Strategin har fyllt en viktig funktion i att lyfta fram strategiskt betydelsefulla områden i arbetet med barnets rättigheter. Det

handlar bl.a. om att sprida kunskap om barnets rättigheter bland berörda yrkesgrupper på statlig och kommunal nivå och att utveckla metoder och arbets sätt som utgår från ett barnperspektiv.

Riksrevisionen granskade 2004 huruvida den tidigare regeringen och myndigheterna följt strategin (RiR 2004:30). Även regeringens information till riksdagen omfattades av granskningen. Riksrevisionen konstaterade att regeringen, myndigheterna och kommunerna inom granskade områden inte helt följt kraven och infriat målen i strategin och att det fanns vissa brister i regeringens information till riksdagen.

Av granskningen framgår att den tidigare regeringens skrivelser till riksdagen främst omfattat regeringens egna åtgärder samt allmänna redogörelser över politiska förändringar med otydlig koppling till strategin och barnkonventionen. Detta har enligt Riksrevisionen påverkat riksdagens möjligheter att följa och bedöma arbetet med att genomföra strategin. Med anledning av Riksrevisionens granskning lämnade Riksrevisionens styrelse en framställan till riksdagen (framst. 2004/05:RRS19). Riksdagen har utifrån denna framställan lämnat ett tillkännagivande. Enligt detta ska regeringen återkomma till riksdagen med förslag till mer precisa mål knutna till strategin för förverkligande av barnkonventionen och förbättra sin redovisning av utfallet i förhållande till strategin (bet. 2005/06:SoU5, rskr. 2005/06:137).

Även Statskontoret har i sin rapport om barnpolitikens myndighetsstruktur och styrning (Statskontoret 2007:15) pekat på problem förknippade med strategin. Både Statskontoret och Riksrevisionen har låtit representanter för kommuner, landsting och myndigheter ge sin syn på strategin. Uppföljningarna visar bl.a. att kravet i strategin på barnkonsekvensanalyser har upplevts som otydligt och svårt att omsätta i praktiken i olika verksamheter. Oklarheter kring hur strategins moment ska tolkas och konkretiseras i verksamheter på statlig och kommunal nivå bekräftas också i de enkätundersökningar som Barnombudsmannen regelbundet har genomfört. Barnombudsmannen har också uppmärksammat regeringen på att strategin behöver förtydligas.

Sedan strategin antogs har kunskapen om barnkonventionen och barnets rättigheter utvecklats i samhället. Detta avspeglas också i politiken inom området. Barnombudsmannens mandat förstärktes genom lagändringar som trädde i kraft 2002. I 2003 års budgetproposition fastställdes det nuvarande målet som anger att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till trygghet och utveckling samt delaktighet och inflytande. Politikområdet omfattar huvudsakligen insatser för att förverkliga barnkonventionen i Sverige.

År 2004 presenterade den förra regeringen en skrivelse till riksdagen med en vidareutvecklad strategi, Utveckling av den nationella strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter (skr. 2003/04:47). Skrivelsen innehöll utvecklingsområden med utgångspunkt i den gällande strategin, bl.a. förbättrad uppföljning av barns levnadsvillkor.

Regeringen har i sin skrivelse från 2008, Barnpolitik – en politik för barnets rättigheter (skr. 2007/08:111), tydliggjort politiken för barnets rättigheter där områden som anses viktiga för att stärka barnets rättigheter och intressen ska prioriteras. Sedan 2009 benämns området barnrättspolitik för att signalera detta, istället för som tidigare barnpolitik.

Utifrån strategin och den vidareutvecklade strategin har regeringen genomfört åtgärder som regelbundet har följts upp och redovisats till riksdagen i skrivelser och i budgetpropositionen.

Regeringen anser att ännu en vidareutveckling av strategin i form av en skrivelse till riksdagen kan skapa oklarheter kring vilken status den ursprungliga respektive den vidareutvecklade strategin har. Det löser inte heller de problem som finns förknippade med den ursprungliga strategins upplägg och innehåll och som har lyfts fram i granskningar och rapporter.

En av bristerna i strategin, som bl.a. tas upp i riksdagens tillkännagivande, är att den saknar tydliga mål. Regeringen ställer sig dock tveksam till om formulering av mål kopplade till den nuvarande strategin underlättar förståelsen av denna. Det är inte heller oproblemiskt att efter så pass lång tid formulera mål utan att uppdatera och förtydliga strategins innehåll och upplägg i sin helhet.

Det samhälle barn lever i förändras och barns levnadsvillkor utvecklas ständigt liksom kunskapen om hur barnets rättigheter och intressen ska förverkligas. Det ger avtryck i såväl verksamheter som i lagstiftning. Att förverkliga barnets rättigheter är en pågående process där det är viktigt att alla berörda aktörer på statlig och kommunal nivå utgår från gemensamma principer. Det finns därför enligt regeringen ett fortsatt behov av en strategi med syfte att stärka barnets rättigheter i Sverige. Regeringen presenterar i nästa avsnitt utgångspunkterna för en sådan strategi.

3.3 Utgångspunkter för en ny strategi

Förslaget till strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige utgår från konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen) med dess två tilläggsprotokoll; det fakultativa protokollet om barn i väpnade konflikter och det fakultativa protokollet om försäljning av barn, barnprostitution och barnpornografi. Genom ratificering av dessa traktat har Sverige som stat blivit bunden att respektera barnets rättigheter. Regeringen är ytterst ansvarig men även riksdagen, kommuner, landsting och statliga myndigheter har fullt ansvar för att inom sina befogenheter främja och skydda barnets rättigheter enligt de internationella åtaganden som finns. Regeringen har föreslagit att en bestämmelse om att det allmänna ska verka för att barns rätt tas tillvara förs in i 1 kap. 2 § regeringsformen (prop. 2009/10:80).

Barnkonventionen är den internationellt folkrättsligt bindande överenskommelse som ger alla barn upp till 18 år särskilda rättigheter. Konventionen har därmed en särställning i förverkligandet av barnets rättigheter. Barnkonventionen utgår från de principer som fastställts i FN:s stadga och den allmänna förklaringen om de mänskliga rättigheterna och innehåller medborgerliga, politiska, ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. De olika rättigheterna är lika viktiga och ska ses som en helhet.

FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) ska granska de framsteg som har gjorts av staterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt konventionen. Barnrättskommittén är ett oberoende expertorgan inom FN. Kommittén antar så kallade General Com-

ments som stöd för staterna i deras arbete med att leva upp till skyldigheterna enligt konventionen. Vidare lämnar kommittén landsspecifika rekommendationer utifrån bl.a. den rapport som varje konventionsstat ska lämna vart femte år om de framsteg som har gjorts för att förverkliga de rättigheter som anges i konventionen.

Barnets rättigheter uttrycks också i andra traktat, bl.a. Europeiska konventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna samt i Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Lissabonfördraget som trädde i kraft den 1 december 2009 behandlar även barnets rättigheter. I artikel 3 i EU-fördraget anges att ett av unionens mål är att främja skyddet av barnets rättigheter. Genom Lissabonfördraget har Europeiska unionens stadga om de grundläggande rättigheterna blivit rättsligt bindande. Av artikel 24 framgår att barn har rätt till det skydd och den omvårdnad som behövs för deras välfärd. De ska fritt kunna uttrycka sina åsikter och dessa ska beaktas i frågor som rör barnen i förhållande till deras ålder och mognad. Vidare ska vid alla åtgärder som rör barn, oavsett om de vidtas av offentliga myndigheter eller privata institutioner, barnets bästa komma i främsta rummet. Det slås också fast att varje barn har rätt att regelbundet upprätthålla ett personligt förhållande till och direkta kontakter med båda föräldrarna, utom då detta strider mot barnets bästa.

Dessa och andra internationella överenskommelser om mänskliga rättigheter för barn är utgångspunkt i arbetet med barnets rättigheter. De är också utgångspunkt för regeringens förslag till strategi, som således inte anger några nya rättigheter eller skyldigheter.

De internationella överenskommelserna reglerar förhållandet mellan statsmakten och enskilda människor och utgör en begränsning av statens makt över individen samtidigt som de slår fast vissa skyldigheter för staten gentemot individen. Artikel 4 i barnkonventionen förpliktigar staten att vidta alla lämpliga lagstiftnings-, administrativa och andra åtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen.

Regeringens förslag: För att stärka barnets rättigheter i Sverige ska följande strategi gälla

- All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen.
- Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.
- Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem.
- Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken.
- Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap.
- Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter.
- Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan.
- Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.
- Beslut och åtgärder som rör barn ska följas upp och utvärderas utifrån ett barnrättsperspektiv.

Regeringens förslag till strategi syftar till att stärka barnets rättigheter i Sverige och föreslås ersätta den av riksdagen godkända strategin för att förverkliga FN:s konvention om barnets rättigheter i Sverige som gällt sedan 1999.

Förslaget till strategi består av ett antal principer. Dessa uttrycker grundläggande förutsättningar för att stärka barnets rättigheter i Sverige.

Strategin utgår från de mänskliga rättigheter som varje barn upp till 18 år ska tillförsäkras enligt internationella överenskommelser, särskilt de åtaganden som följer av konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen.) Rättigheterna ska tillförsäkras alla barn oavsett bl.a. ålder, kön och funktionsnedsättning (barnkonventionen artikel 2).

Avsikten är att strategin ska vara en utgångspunkt för offentliga aktörer på statlig och kommunal nivå som i sina verksamheter ska säkerställa barnets rättigheter. Den vänder sig således till riksdag, regering, statliga myndigheter, landsting och kommuner. Rättsväsendet har i detta sammanhang en viktig roll i att säkerställa barnets rättigheter utifrån gällande lagstiftning.

Strategin syftar till att stärka barnets rättigheter inom alla berörda områden och verksamheter på statlig och kommunal nivå. De åtgärder som genomförs utifrån strategin kommer att se olika ut för olika aktörer och förändras i takt med samhällsutvecklingen, omvärldsförändringar och kunskapen om barns levnadsvillkor. Det är också i berörda verksamheter som uppföljningar och omprövningar vid behov sker av de prioriteringar, beslut och åtgärder som genomförs.

De insatser som regeringen initierar och genomför inom barnrättspolitiken kommer att utgå från strategin och följas upp och redovisas till riksdagen. Strategin kommer också att ses över och följas upp med jämna mellanrum för att säkerställa att den är effektiv och användbar för att stärka barnets rättigheter i Sverige.

Barnkonventionen uttrycker ett förhållningssätt till barn som sätter barnet i fokus vid beslut eller åtgärder som kan beröra ett enskilt barn eller en grupp barn. Detta barnperspektiv innebär att inför ett beslut eller en åtgärd ska ansvarig beslutsfattare överväga om det berör barnet eller barnen och i så fall på vilket sätt. Att anamma ett barnperspektiv handlar både om attityder, kunskap och arbetssätt. Det speglar synen på barn som fullvärdiga medborgare och kompetenta individer som ska bemötas med respekt i alla sammanhang. Om åtgärden eller beslutet bedöms få konsekvenser för barnet eller barnen ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter som barn har enligt bl.a. barnkonventionen. Att på så sätt säkerställa barnets rättigheter i åtgärder eller vid beslut som rör barn innebär att ha ett barnrättsperspektiv.

Det krävs tydlig styrning på alla nivåer i samhället för att säkerställa att barnets rättigheter genomsyrar arbets- och beslutsprocesser. Det innebär att lagar och andra författningar och deras tillämpning måste vara i samklang med barnkonventionen och att kunskap om barnets rättigheter sprids till barn, föräldrar och relevanta yrkesgrupper. Vidare måste kunskap om barns levnadsvillkor ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn. Beslut och åtgärder som har konsekvenser för barn måste också följas upp ur ett barnrättsperspektiv. För att stärka barnets rättigheter krävs också samverkan mellan de olika aktörerna.

3.4.1 All lagstiftning som rör barn ska utformas i överensstämmelse med barnkonventionen

Enligt barnkonventionen ska staten vidta alla lämpliga lagstiftningsåtgärder för att genomföra de rättigheter som erkänns i konventionen (artikel 4).

Barnrättskommittén, som har till uppgift att granska staternas genomförande av konventionen, har både i sina s.k. General Comments och i sina periodiska rekommendationer till bl.a. Sverige påpekat vikten av att relevanta lagar stämmer överens med barnkonventionen (General Comments No. 5, 2003).

Lagstiftningen är statens främsta instrument för att garantera att barnets rättigheter tillgodoses i verksamheter, beslut och åtgärder som rör det enskilda barnet och barn som kollektiv. All lagstiftning som rör barn ska därför utformas i överensstämmelse med normerna i barnkonventionen och andra internationella traktat som reglerar barnets rättigheter. Det

finns inget hinder för att den svenska lagstiftningen går längre än de internationella åtagandena när det gäller barnets rättigheter (artikel 41).

Det är viktigt att hela lagstiftningskedjan, från utredningsdirektiv till beslut i riksdagen, präglas både av ett barnperspektiv och ett barnrättsperspektiv. Även remissförfarandet är en viktig del av lagstiftningsarbetet och involverar såväl offentliga aktörer som det civila samhället. Remissinstanserna har på så sätt ett ansvar att utifrån sina verksamhetsområden beakta barnets rättigheter i sina yttranden över olika lagförslag. Barnombudsmannen har en särskild roll i att uppmärksamma att lagar och andra författningar samt deras tillämpning stämmer överens med barnkonventionen och till regeringen föreslå de författningsändringar eller andra åtgärder som behövs.

Lagstiftningen ska främja och skydda barnets rättigheter på ett effektivt sätt. Barnkonventionens grundläggande principer bör iakttagas i utformandet av all relevant lagstiftning, föreskrifter och allmänna råd, oavsett sakområde. Dessa grundläggande principer är förbudet mot diskriminering av barn, kravet på att vid alla beslut som rör barn ta särskild hänsyn till barnets bästa, barnets rätt till liv och utveckling samt barnets rätt att uttrycka sina åsikter i alla frågor som berör honom eller henne (artiklarna 2, 3, 6, 12). Centralt för lagstiftningsarbetet är dessutom statens skyldighet att respektera och främja föräldrarnas och andra vårdnadshavares rättigheter och skyldigheter (bl.a. artiklarna 3, 5, 9, 14, 18).

Myndigheter, kommuner och landsting ska tolka och tillämpa lagar och förordningar så att åtagandena enligt barnkonventionen och andra internationella överenskommelser som rör barnets rättigheter respekteras i praktiken, i beslut och åtgärder.

3.4.2 Barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang

Barnkonventionen och andra internationella instrument för mänskliga rättigheter tillerkänner barnet rätt till trygghet och skydd, mänsklig värdighet och fysisk integritet. I enlighet med barnkonventionen ska barnet skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, men även skyddas mot utnyttjande, vanvård eller försumlig behandling. Barnrättskommittén har lyft fram staternas skyldighet att säkerställa att barn skyddas mot alla former av våld (General Comments No. 8, 2006).

Våld mot barn kan förekomma i barnets relationer med närstående, med övriga vuxna och med andra barn. Det drabbar barn i alla åldrar, från spädbarn till ungdomar. Det kan ske i olika sammanhang såsom i hemmet, i skolan, på fritiden och genom olika sociala medier.

Våld mot barn ska förebyggas och bekämpas med alla till buds stående medel. Flera olika aktörer såsom skolan, hälso- och sjukvården, socialtjänsten och polisen har ett ansvar att ge barn det skydd de har rätt till. För att effektivt bekämpa alla former av våld krävs också samverkan mellan ansvariga aktörer med utgångspunkt i barnets bästa.

Det är viktigt att tidigt upptäcka och erbjuda stöd till både barnet och familjen. Det är också viktigt att barn som utsätts för våld i olika sammanhang kan få det stöd, den rehabilitering och det skydd som de behöver. Även förövarna behöver stödinsatser. Det gäller både när det handlar

3.4.3 Barn ska ges förutsättningar att uttrycka sina åsikter i frågor som rör dem

Enligt barnkonventionens artikel 12 ska staten tillförsäkra det barn som är i stånd att bilda egna åsikter rätten att fritt uttrycka dessa i alla frågor som rör barnet, varvid barnets åsikter ska tillmätas betydelse i förhållande till ålder och mognad. Detta är en av de grundläggande principerna i barnkonventionen och ska därför finnas med i tolkningen av de övriga artiklarna. Barnrättskommittén har också lyft fram vikten av att stärka barnets möjligheter att uttrycka sina åsikter (General Comments No. 12, 2009).

Artikel 12 anger också att barnet ska beredas möjlighet att höras i olika typer av domstolsärenden som rör barnet, direkt, genom företrädare eller genom lämpligt organ. Även i andra administrativa förfaranden ska barnet beredas möjlighet att höras. Det kan handla om sådana beslut som rör barnets utbildning, hälso- och sjukvård för barnet och åtgärder inom socialtjänsten som rör barnet. Av detta följer att all relevant lagstiftning ska vara utformad på ett sådant sätt att barnets rätt att uttrycka sina åsikter tillgodoses.

För att ge barnet förutsättningar att uttrycka sina åsikter krävs det att ansvariga aktörer har kunskap om hur denna rättighet ska förverkligas i den egna verksamheten. Det innebär att det måste finnas kunskap om och utarbetade arbetssätt för hur barnets åsikter på bästa sätt kan inhämtas, utifrån barnets ålder och mognad. Det är viktigt att miljön känns trygg för barnet och att metoder och arbetssätt är väl anpassade till barnets förutsättningar. Det innebär att barnets rätt att uttrycka sina åsikter och få möjlighet att höras inte begränsas till tal utan kan inhämtas genom olika uttrycksmedel (artikel 13). I alla beslut som rör barn bör det framgå hur barnets åsikter har inhämtats och beaktats.

Artikel 12 innehåller inga specifika åldersgränser. Begreppet mognad är inte heller definierat. Det innebär att man i varje enskilt ärende måste bedöma barnets förmåga att förstå det som han eller hon ska uttrycka sin åsikt om och anpassa situationen och informationen utifrån det.

Barnkonventionens artikel 12 kräver inte bara att barnet fritt ska få uttrycka sina åsikter och ha möjlighet att höras i domstolsförfaranden, direkt, genom företrädare eller genom lämpligt organ, och i andra administrativa förfaranden. Åsikterna ska dessutom tillmätas betydelse. Det innebär att man när barnets åsikter har inhämtats, ska göra en bedömning där barnets åsikter tillmätas betydelse i förhållande till barnets ålder och mognad. Man bör i såväl inhämtandet av barnets åsikter som i bedömningen av hur de ska användas ta hänsyn till barnets situation, ett barn kan till exempel hamna i en svår lojalitetskonflikt.

3.4.4 Barn ska få kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken

Prop. 2009/10:232

Enligt barnkonventionen åtar sig konventionsstaterna att genom lämpliga och aktiva åtgärder göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland såväl barn som vuxna (artikel 42). Barnrättskommittén har framhållit vikten av att barn får kunskap om sina rättigheter (General Comments No. 1, 2001). Barnet har också enligt barnkonventionen rätt till tillgång till information, särskilt sådan som rör barnets välfärd och fysiska och psykiska hälsa (artikel 17).

För att barnets rättigheter ska kunna tillgodoses behöver barn ha kunskap om sina rättigheter och vad de innebär i praktiken. Det förutsätter bl.a. att information om barnets rättigheter ska finnas och vara anpassad till barns olika behov och förutsättningar. Lärare och personal inom förskolan, skolan och skolbarnsomsorgen spelar en särskilt viktig roll i att ge barnet kunskap om sina rättigheter.

Barnets rättigheter ska tillgodoses, som medborgare, patient, konsument eller elev. Det ställer krav på att myndigheter, landsting och kommuner inom sina verksamhetsområden förmedlar och tillhandahåller anpassad information till barn om deras rättigheter och hur rättigheterna kan tillgodoses. Det gäller såväl i enskilda ärenden som i frågor där barn som kollektiv är berörda.

3.4.5 Föräldrar ska få kunskap om barnets rättigheter och erbjudas stöd i sitt föräldraskap

I föräldrarnas ansvar ingår att ge barnet ledning och råd då barnet utövar de rättigheter som erkänns i konventionen. Staten ska enligt konventionen ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare då de fullgör sitt ansvar för barnets uppfostran och utveckling (artiklarna 5, 18). Alla offentliga aktörer har ett ansvar och en skyldighet att gripa in när föräldrarna inte klarar av sin föräldraroll och när barnets rättigheter inte tillgodoses inom familjen (artikel 19).

Föräldrarna är de som står närmast barnet och som ska se till barnets behov och bevaka sitt barns rättigheter, i förhållande till exempelvis förskolan, skolan, hälso- och sjukvården och socialtjänsten. Det är därför viktigt att föräldrar får kunskap om de rättigheter barn har och vad dessa rättigheter innebär genom de verksamheter på framförallt kommunal nivå som kommer i kontakt med föräldrar. Även Barnrättskommittén har uppmärksammat detta (General Comments No. 7, 2005).

Det är särskilt viktigt att nå blivande och nyblivna föräldrar. Mödra- och barnhälsovården har ett särskilt ansvar för att förmedla kunskap om barns behov och utveckling i relation till de rättigheter barn har. Socialtjänsten har också ett ansvar genom det stöd som ges till barn och föräldrar i utsatta situationer.

3.4.6 Beslutsfattare och relevanta yrkesgrupper ska ha kunskap om barnets rättigheter och omsätta denna kunskap i berörda verksamheter

Prop. 2009/10:232

En central princip i barnkonventionen är att barnets bästa särskilt ska uppmärksammas vid alla åtgärder som rör barn (artikel 3). Det innebär att hänsyn ska tas till alla samlade rättigheter som barnet har enligt konventionen och till de behov och intressen som det enskilda barnet har. Inför ett beslut eller en åtgärd ska därför ansvarig beslutsfattare överväga om beslutet eller åtgärden berör barnet eller barnen och i så fall på vilket sätt, dvs. ha ett barnperspektiv. Om åtgärden eller beslutet bedöms få konsekvenser för barnet eller barnen ska hänsyn tas till de mänskliga rättigheter som barn har enligt bl.a. barnkonventionen. Att på så sätt säkerställa barnets rättigheter i åtgärder eller vid beslut som rör barn innebär att ha ett barnrättsperspektiv.

Kunskapen om barnets rättigheter och vad dessa rättigheter innebär i praktiken är därför en grundförutsättning för att i det dagliga arbetet leva upp till åtagandena enligt konventionen. Således behöver de beslutsfattare och de yrkesgrupper vars arbete rör barn ha en gedigen kunskap om vilka rättigheter barn har, om hur rättigheterna kommer till uttryck i svensk lagstiftning och om hur dessa på bästa sätt kan omsättas i deras respektive verksamheter. Barnrättskommittén har påpekat vikten av utbildning om barnets rättigheter till berörda yrkesgrupper (General Comments No. 5, 2003).

Det är viktigt att det i yrkesutbildningar för dem som ska arbeta med eller för barn ingår utbildning om barns utveckling, behov, förutsättningar och rättigheter.

Arbetsgivare på statlig och kommunal nivå ansvarar för att berörda yrkesgrupper erbjuds en fortlöpande och lämplig kompetensutveckling. Dessa yrkesgrupper har också ett ansvar att utveckla och behålla kunskapen om barnets rättigheter och dess omsättning i praktiken. Arbetsmetoder som på ett systematiskt och långsiktigt sätt kan stärka barnets rättigheter i beslut och åtgärder som rör barn är en viktig del i detta.

Det är angeläget att de erfarenheter och kunskaper som finns av att arbeta med barnets rättigheter och barnkonventionens tillämpning i olika verksamheter sprids och att det sker en dialog och samverkan i dessa frågor mellan aktörer på statlig och kommunal nivå. Dialog mellan berörda aktörer kan också bidra till att minska de existerande skillnaderna mellan kommuner och mellan landsting i genomförandet av konventionen.

De offentliga aktörerna bör dessutom verka för ett erfarenhetsutbyte och en dialog med relevanta frivilligorganisationer och med barn och unga.

Kunskaps- och erfarenhetsutbyte om barnets rättigheter innefattar också en internationell dimension. Barnets mänskliga rättigheter är i fokus inom många internationella organ och utvecklas ständigt. Sveriges aktiva medverkan är en viktig del i att åstadkomma en förbättrad praktisk tillämpning av de rättigheter barn har.

3.4.7 Aktörer inom olika verksamheter som rör barn ska stärka barnets rättigheter genom samverkan Prop. 2009/10:232

Barnkonventionen förmedlar en helhetssyn på barnet. De olika artiklarna hänger samman och förutsätter varandra. Ansvar för verksamheter som rör barn delas mellan stat och kommun och mellan centrala, regionala och lokala myndigheter.

Därför är det viktigt med samverkan för att möjliggöra en helhetssyn på barnet (General Comments No. 5, 2003 och General Comments No. 7, 2005). Detta ska ske med utgångspunkt i barnets rättigheter, behov och intressen. Det kan till exempel handla om samverkan kring utsatta barn eller barn med särskilda behov.

Kommuner och landsting har ansvaret för de flesta av verksamheterna som rör barns levnadsvillkor och säkerställandet av deras rättigheter. Därför är det mycket angeläget att samverka på kommunal nivå och att utbyta erfarenheter inom den egna verksamheten men även med andra berörda aktörer med utgångspunkt i barnets rättigheter.

De statliga myndigheter som arbetar med frågor och verksamheter som rör barn har i sin tur ett ansvar att skapa förutsättningar för samverkan och samordning med utgångspunkt i barnets rättigheter inom den egna myndigheten, i förhållande till andra myndigheter och i relation till den samverkan och styrning som sker gentemot kommuner och landsting.

3.4.8 Aktuell kunskap om barns levnadsvillkor ska ligga till grund för beslut och prioriteringar som rör barn

För att kunna vidta lämpliga åtgärder och göra prioriteringar som rör barn är det nödvändigt att ha god kunskap om barns levnadsvillkor på lokal, regional och nationell nivå. Barnrättskommittén rekommenderar staterna att göra kontinuerliga kartläggningar och datainsamlingar (General Comments No. 5, 2003).

Barns behov och förutsättningar är föränderliga över tid varför det är viktigt att ha aktuell kunskap om barns levnadsvillkor. Denna inhämtas genom såväl kvalitativa och kvantitativa kartläggningar som studier och forskning. Det kan exempelvis röra sig om kunskap om ekonomin för olika barnfamiljer, situationen för utsatta barn, barns fysiska och psykiska hälsa, barns tillgång till kultur och möjlighet till eget skapande och barns skolresultat. Barns egna åsikter är en viktig kunskapskälla då utredningar, kartläggningar och andra studier genomförs som rör barn. Därigenom blir barn också delaktiga i de prioriteringar som görs.

För att säkerställa att barn inte diskrimineras enligt artikel 2 i barnkonventionen är det viktigt att den kunskap om barns levnadsvillkor som samlas in möjliggör jämförelser utifrån olika bakgrundsfaktorer, men även jämförelser mellan lokal, regional, nationell och internationell nivå.

Det finns också ett behov av att ge en helhetsbild av och följa hur insatser på olika områden tillsammans påverkar utvecklingen av barns levnadsvillkor. Samverkan för och samordning av insamling av data är centralt för att utbyta erfarenheter och möjliggöra jämförelser. Det är också en grund för åtgärder och utformning av verksamheter som vänder sig till barn.

Barnets bästa ska komma i främsta rummet vid alla åtgärder som rör barn (artikel 3) och alla rättigheterna i konventionen ska respekteras på alla nivåer i samhället. Detta kräver kontinuerliga analyser av konsekvenserna av beslut, så kallade barnkonsekvensanalyser, och utvärderingar av vilka faktiska konsekvenser beslut och åtgärder har fått för barn. Det gäller både beslut och åtgärder som rör det enskilda barnet och generella beslut och åtgärder som rör barn. Genom uppföljningar och utvärderingar kan man dessutom identifiera behovet av nya lagbestämmelser och andra insatser för att stärka barnets rättigheter.

Uppföljningar och utvärderingar av beslut och åtgärder som rör barn ska alltid göras utifrån ett barnrättsperspektiv, dvs. grundas på normerna och principerna etablerade av bl.a. barnkonventionen. Det förutsätter en tydlig och aktiv styrning på alla nivåer. Beslutsfattare och tjänstemän vars arbete rör barn behöver systematiskt skaffa sig kunskap om hur barnets rättigheter tillgodoses inom deras respektive områden. Detta gäller särskilt i beslut och åtgärder på kommunal nivå som rör det enskilda barnet.

Myndigheter som utövar tillsyn inom områden som berör barn bidrar till en systematisk uppföljning av barnets rättigheter och intressen. Dessa aktörer är centrala för att barnets rättigheter ska kunna tillgodoses. De kan utifrån sina granskningar visa på brister inom de berörda verksamheterna som behöver åtgärdas för att förbättra barns levnadsvillkor och tillämpningen av barnets rättigheter. Det ingår också i Barnombudsmannens uppdrag att systematiskt följa upp och utvärdera tillämpningen av barnkonventionen i verksamheter som rör barn.

Det är viktigt att barn själva får uttrycka sina åsikter i samband med uppföljningar och utvärderingar av beslut och åtgärder som rör dem, t.ex. när det gäller det stöd eller den vård de får.

4 Regeringens barnrättspolitik – redovisning av genomförda insatser

Regeringens politik för barnets rättigheter syftar till att ta tillvara och stärka barnets rättigheter och intressen i samhället, med utgångspunkt i barnkonventionen. För att tydliggöra detta syfte beslutade regeringen i budgeten för 2009 att rubricera politiken inom detta område som barnrättspolitik, istället för som tidigare barnpolitik.

Målet för barnrättspolitikerna är att barn och unga ska respekteras och ges möjlighet till utveckling och trygghet samt delaktighet och inflytande. Målet utgår från de grundläggande principerna i barnkonventionen som omfattar varje flicka och pojke upp till 18 år.

Att ta tillvara och stärka barnets rättigheter och intressen utifrån barnkonventionen förutsätter att regeringens barnrättspolitik är sektorsövergripande och förverkligas inom alla områden och verksamheter där barn är berörda, såsom hälso- och sjukvårdspolitik, utbildningspolitiken, migrationspolitiken, kulturpolitiken och socialtjänstpolitiken. Regeringen

redovisar också återkommande i propositioner och skrivelser inom dessa och andra områden sådana insatser och resultat som har direkt eller indirekt betydelse för barn och för deras levnadsvillkor. Denna proposition innehåller därför inte en redovisning av all den politik som regeringen genomför för barn och där barn är berörda utan är en redogörelse för regeringens barnrättspolitik inom de områden som regeringen valt att särskilt prioritera för att stärka barnets rättigheter och intressen.

Regeringens barnrättspolitik utgår från att barns vardag ser olika ut för olika barn och att det samhälle barn lever i ständigt förändras. I denna verklighet ska det enskilda barnets rättigheter säkerställas och vid behov också stärkas. Insatser och prioriteringar kommer därför att förändras och behöva anpassas över tid och utifrån den kunskap och de behov som finns.

En viktig utgångspunkt för att kunna bedöma behov av insatser och göra prioriteringar är att det finns kunskap om barns levnadsvillkor. Regeringen har påbörjat ett arbete med att ta fram ett uppföljningssystem för barnrättspolitiken för att få bättre kunskap om barns levnadsvillkor inom olika områden och över tid. Regeringens initiativ till uppföljningssystem för barnrättspolitiken beskrivs närmare i avsnitt 4.1 och i kapitel 5.

En annan viktig kunskapskälla för att säkerställa barnets rättigheter är de uttalanden och rekommendationer som FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) lämnar, dels i form av så kallade General Comments, dels de landsspecifika rekommendationer som lämnas vart femte år. Regeringen har med utgångspunkt i rekommendationerna tagit initiativ till tematiska dialoger, se vidare avsnitt 4.1 och kapitel 5.

Regeringen har i sin skrivelse Barnpolitiken – en politik för barnets rättigheter (skr. 2007/08:111) prioriterat ett antal områden som särskilt viktiga för att stärka barnets rättigheter och intressen och där det finns behov av att genomföra åtgärder. Det handlar om följande områden:

- Det strategiska arbetet med att genomföra barnkonventionen
- Stöd i föräldraskapet
- Bekämpa våld mot barn
- Främja barns psykiska hälsa

Förutom dessa prioriterade områden är de reformer som skett inom utbildningsområdet, särskilt den nya skollagen (prop. 2009/10:165), av särskild vikt ur ett barnrättsperspektiv, se vidare avsnitt 4.1.3.

I detta kapitel lämnar regeringen en redogörelse för de insatser som har genomförts inom de prioriterade områdena.

4.1 Det strategiska arbetet med att genomföra barnkonventionen

Regeringen har prioriterat insatser för att förbättra uppföljningen av barnkonventionens tillämpning samt öka kunskapen om barnets rättigheter. Regeringen har också arbetat internationellt för att stärka barnets rättigheter.

Vid sidan av de insatser som beskrivs i detta kapitel har Delegationen för mänskliga rättigheter i Sverige i uppdrag av regeringen att lämna förslag på hur det fortsatta stödet till arbetet för full respekt för de mänskliga rättigheterna i Sverige, innefattande barnets rättigheter, kan utformas. Delegationen kommer att lämna sina förslag i september 2010.

4.1.1 Förbättrad uppföljning av barnkonventionens tillämpning

Regeringen har i sin skrivelse Barnpolitiken – en politik för barnets rättigheter (skr. 2007/08:111) konstaterat att kunskapen om hur barnkonventionen ska tillämpas i verksamheter på statlig och kommunal nivå är bristfällig. Det saknas också uppföljningar och utvärderingar som kan visa på orsakerna till detta och vilka åtgärder som behöver genomföras. Regeringen presenterade därför i skrivelsen en plan för att stärka uppföljning och utvärdering. I detta avsnitt redovisas de insatser som har genomförts. Därutöver har regeringen också genomfört reformer inom tillsynen av socialtjänsten och som har betydelse för barnets rättigheter.

Tydligare uppföljnings- och utvärderingsansvar för Barnombudsmannen

I Barnombudsmannens uppdrag ingår dels att följa lagstiftningen och dess tillämpning, dels att uppmärksamma att myndigheter, kommuner och landsting i övrigt förverkligar barnkonventionen i sin verksamhet. Enligt regeringen bör uppföljnings- och utvärderingsverksamheten vara en viktig utgångspunkt för såväl Barnombudsmannens uppdrag att företräda barnets rättigheter och intressen som för att driva på och bevaka tillämpningen av barnkonventionen.

Regeringen har därför i myndighetens instruktion (SFS 2007:1021) förtydligat Barnombudsmannens uppföljnings- och utvärderingsansvar. Förtydligandet innebär att Barnombudsmannen systematiskt och återkommande ska följa upp och utvärdera tillämpningen av barnkonventionen i berörda verksamheter hos förvaltningsmyndigheter, kommuner och landsting. Vidare ska Barnombudsmannen förmedla och föra en dialog om sina slutsatser och iakttagelser med de myndigheter och huvudmän som är berörda. Utifrån sådana uppföljningar och utvärderingar ska Barnombudsmannen också genomföra insatser som bidrar till att utveckla och sprida kunskap om tillämpningen av barnkonventionen.

Barnombudsmannen har lämnat en redogörelse av vilka arbetsätt och metoder som myndigheten kommer att använda sig av för att förbättra uppföljnings- och utvärderingsarbetet. Vidare har Barnombudsmannen på uppdrag av regeringen redovisat hur myndigheten avser att utveckla tillämpningen av de rättsliga befogenheter, som myndigheten har enligt lagen (1993:335) om Barnombudsman.

Barnombudsmannen har under det senaste året granskat ett sextiotal myndigheter utifrån åiterrapporteringskrav om barnrättsperspektivet i regleringsbrev för myndigheterna. Av dessa har ett antal myndigheter valts ut för en mer djupgående dialog, bl.a. Migrationsverket, Socialstyrelsen, Statens institutionsstyrelse, Skolinspektionen och Statens skolverk. I några fall har dialogen utmynnats i utbildningar, skrivelser och

rekommendationer. Under 2009 har Barnombudsmannen använt sina rättsliga befogenheter för att säkerställa en fördjupad granskning av hur landsting ställt sig till skuldsättning av barn. De rättsliga befogenheterna har också använts för dialog med länsstyrelser om hur barns deltagande säkerställs vid tillsyn av hem för vård eller boende.

Uppföljningssystem för barnrättspolitiken

För att tillgodose barnets rättigheter är det av stor vikt att det finns kunskap om barns levnadsvillkor inom olika områden.

Barnombudsmannen och Statistiska centralbyrån (SCB) tar vart tredje år fram rapporten Upp till 18 som beskriver barns och ungas levnadsförhållanden över tid. Statistiken kommer från myndigheter, internationella organ och forskningsrapporter.

Målen för den nationella ungdomspolitiken, som omfattar unga mellan 13 och 25 år, är att alla ungdomar ska ha verklig tillgång till välfärd och inflytande. Regeringen beslutade i oktober 2009 om skrivelsen En strategi för ungdomspolitiken (skr. 2009/10:53) i vilken inriktningen av den framtida ungdomspolitiken redovisas. Strategin innehåller även ett handlingsprogram med 45 insatser på området. Inom ungdomspolitiken genomförs en årlig uppföljning av hur ungdomars levnadsvillkor utvecklas. Uppföljningen görs av ett antal berörda myndigheter och sammanställs av Ungdomsstyrelsen som även regelbundet gör tematiska analyser inom ungdomspolitikens olika huvudområden.

Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) har sedan 2005 ett samordningsansvar för svensk barn- och ungdomsforskning. I samordningsansvaret ingår bl.a. att göra strategiska satsningar inom området, kartlägga forskningsområdet, sprida forskningsresultat och skapa mötesplatser för forskare och praktiker.

Regeringen anser att det finns behov av en mer systematisk uppföljning av barns levnadsvillkor utifrån barnkonventionen och har därför gett Barnombudsmannen i uppdrag att utveckla ett uppföljningssystem för barnrättspolitiken. Utgångspunkten är det förslag till uppföljningssystem som har presenterats i departementsskrivelsen Ett uppföljningssystem för barnpolitiken (Ds 2007:9) och som har remissbehandlats. Genom det nya uppföljningssystemet ska det gå att mäta och beskriva de aspekter av barns levnadsvillkor som regeringen bedömer är centrala ur ett barnrättsperspektiv. Regeringens initiativ till uppföljningssystem presenteras i kapitel 5.

Rapportering till Barnrättskommittén

FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) ska granska de framsteg som har gjorts av staterna i fråga om förverkligandet av skyldigheter enligt konventionen. Kommittén är ett oberoende expertorgan inom FN och består av 18 experter som väljs på fyra år av de stater som ratificerat barnkonventionen. En geografisk fördelning ska eftersträvas och personer från olika rättssystem ska finnas representerade.

Kommittén antar så kallade General Comments som stöd för staterna i deras arbete med att leva upp till skyldigheterna enligt konventionen.

Hittills har kommittén antagit 12 General Comments. Kommittén kan även rekommendera generalförsamlingen i FN att det på generalsekretariatsuppdrag genomförs studier i frågor som rör barnets rättigheter. Det har hittills resulterat i två studier; barn i väpnade konflikter och våld mot barn.

Staterna ska vart femte år lämna en rapport om de framsteg som har gjorts för att förverkliga de rättigheter som anges i konventionen. Rapporteringen följs av en utfrågning med företrädare för regeringen. Som underlag för utfrågningen samlar kommittén även in underlag från andra aktörer såsom Barnombudsmannen, enskilda organisationer och FN:s egna organ. Enskilda personer kan också skicka in information till kommittén men kan inte klaga i enskilda ärenden.

Efter utfrågningen med företrädare för regeringen sammanställer kommittén sina rekommendationer (concluding observations) om hur staten kan förbättra sitt arbete för att leva upp till konventionen.

Sveriges fjärde rapport till Barnrättskommittén

Sverige lämnade sin fjärde rapport till kommittén i september 2007 (S2007.034). Utfrågningen ägde rum den 26 maj 2009. I juni samma år lämnade Barnrättskommittén sina preliminära rekommendationer om hur Sverige ytterligare kan stärka barnets rättigheter. Dessa har publicerats på regeringens webbplats för mänskliga rättigheter.

Rekommendationerna från Barnrättskommittén utgör en värdefull tolkning av barnkonventionen och hjälper regeringen, myndigheter, kommuner och landsting att på bästa möjliga sätt tillämpa konventionen. Även om dessa rekommendationer inte är rättsligt bindande granskas de och analyseras grundligt av regeringen. Rekommendationerna sprids inom regeringskansliet till berörda departement och en kontinuerlig dialog kring rekommendationerna förs mellan Regeringskansliets samordningsfunktion för barnkonventionsfrågor och de berörda departementen. Regeringen för också en regelbunden dialog med Barnombudsmannen kring rekommendationerna.

För att bidra till en ökad dialog i frågor som rör barnets rättigheter utifrån Barnrättskommitténs rekommendationer bjöd Socialdepartementet i september 2009 in till ett möte med ett antal frivilligorganisationer som arbetar för barnets rättigheter. Regeringen har utifrån mötet tagit initiativ till temadialoger med utgångspunkt i Barnrättskommitténs senaste rekommendationer till Sverige, se vidare kapitel 5.

Barnets rättigheter stärks i tillsynen av den sociala barnvården

Socialstyrelsen har sedan den 1 januari 2010 ansvar för tillsynen av socialtjänsten vilket även innefattar de institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse. Socialstyrelsen ska, enligt en ny bestämmelse i myndighetens instruktion (SFS 2009:1243), integrera ett barnperspektiv i sitt tillsynsarbete och utveckla metoder för hur den tillsyn som rör barn och unga ska genomföras. Myndigheten har på uppdrag av regeringen tagit fram information om de rättigheter som barn och ungdomar har vid placering i hem för vård eller boende (HVB) och familjehem. Information

om tillsynsmyndighetens roll, uppgifter och ansvar samt hur man kan komma i kontakt med tillsynsmyndigheten ska också tas fram. Kommunerna och Statens institutionsstyrelse ska se till att informationen sprids till barn och ungdomar samt deras föräldrar.

Genom en ny bestämmelse i socialtjänstlagen (2001:453) får Socialstyrelsen vid tillsyn som rör barns förhållanden tala med barnet om det kan antas att barnet inte tar skada av samtalet. Samtalet får ske utan vårdnadshavarens samtycke och utan att denne är närvarande. Ett tillägg i socialtjänstförordningen (SFS 1981:750) har också stärkt barnets rätt att komma till tals i frågor som rör barnet och innebär att vid tillsyn av hem för vård eller boende (HVB), familjehem och särskilda ungdomshem ska samtal ske med barnet, förutsatt att barnet vill det. En försöksverksamhet med tillsynsombud för barn som är placerade i familjehem ska också genomföras under en treårsperiod.

4.1.2 Ökad kunskap om barnets rättigheter

Olika yrkesgrupper behöver fortlöpande få kompetensutveckling om barnets rättigheter och hur dessa rättigheter ska tillämpas i den egna verksamheten och i förhållande till den lagstiftning som styr verksamheten. Barnombudsmannen har därför på uppdrag av regeringen tagit fram ett förslag till strategi för kunskapsutveckling om barnets rättigheter (S/2009/4231/SF). Myndigheten lyfter bl.a. fram vikten av att berörda yrkesgrupper i sina grundutbildningar får kunskap om barnets rättigheter och att det finns möjlighet till fortbildning för specifika yrkesgrupper. Det handlar bl.a. om kunskap och metoder för att samtala med barn inom hälso- och sjukvården, socialtjänsten och rättsväsendet. Förslaget till strategi är ett viktigt underlag för regeringens fortsatta insatser för att öka kunskapen om barnets rättigheter och tillämpningen av barnkonventionen bland olika yrkesgrupper, se vidare kapitel 5.

Regeringen redogör i detta avsnitt för de insatser som har genomförts för att öka kunskapen om barnets rättigheter. I ett första avsnitt redovisas hur barnets rättigheter och barns kunskap om sina rättigheter kommer att stärkas genom förslaget till ny skollag (prop. 2009/10:165) som regeringen nyligen har överlämnat till riksdagen. Vidare redogör regeringen för insatser för att sprida kunskap om barnkonventionen till barn och vuxna. Dessutom redovisas insatser för att stimulera kunskaps- och erfarenhetsutbyte om barnets rättigheter bland olika yrkesgrupper och verksamheter på statlig och kommunal nivå.

Barnets rättigheter ska förmedlas och förankras i utbildningen

Riksdagen har beslutat om ny skollag, Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet (prop. 2009/10:165). Genom denna stärks barnets rättigheter och intressen i flera avseenden.

I propositionen betonas att Sveriges internationella förpliktelser när det gäller de mänskliga rättigheterna bör vara vägledande för och genomsyra hela skolväsendet. En av dessa internationella förpliktelser är barnkonventionen. I de övergripande målen i skollagen ingår därför att utbildningen ska förmedla och förankra respekt för de grundläggande demo-

kratiska värderingar och de mänskliga rättigheter som det svenska samhället vilar på. Utbildningen ska också utformas i överensstämmelse med dessa. De som verkar inom utbildningen måste ha kunskap om och aktivt och medvetet förmedla dessa värderingar och rättigheter till barn och elever och stimulera dem till att förverkliga värderingarna. Här ingår också att utbildningen ska syfta till att förverkliga barnets specifika rättigheter enligt barnkonventionen.

I den nya skollagen införs vidare en bestämmelse om särskild hänsyn till barnets bästa. Denna bestämmelse utgår från barnkonventionens principer om barnets bästa i främsta rummet och barnets rätt att komma till tals. I motiven till bestämmelsen anges att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med barnets rättigheter så som de finns uttryckta i barnkonventionen. Bestämmelsen rör all verksamhet som skollagen omfattar och gäller alla barn, oavsett ålder, mognad eller andra förutsättningar. Bestämmelsen om särskild hänsyn till barnets bästa utgör en portalparagraf i den nya skollagen och ska således tillämpas i relation till relevanta bestämmelser i skollagen.

Barnets rättigheter och intressen lyfts fram även inom andra områden, däribland i de frågor som rör barns och elevers inflytande. De vuxna i förskolan och skolan ska arbeta för att undanröja hinder för delaktighet och inflytande samt stödja och skapa förutsättningar för barnen och eleverna att engagera sig i sin arbetsmiljö och i frågor som rör den.

Insatser för att sprida kunskap om barnkonventionen

Med anledning av barnkonventionens 20-års jubileum 2009 har ett barnrättsnätverk initierat av H.M. Drottningen och med ekonomiskt stöd från regeringen genomfört insatser för att sprida kunskap om barnets rättigheter till barn, föräldrar och skolpersonal. Samarbetet mellan Plan Sverige, World Childhood Foundation, Barnens rätt i samhället (BRIS), Rädda Barnen, UNICEF Sverige, SOS-barnbyar, ECPAT Sverige och Barnombudsmannen har resulterat i ett antal regionala konferenser samt skriftlig och webbaserad information om barnkonventionen som har anpassats till de olika målgrupperna. Genom satsningen har barn, föräldrar och skolpersonal fått ökad tillgång till kunskap om barnets rättigheter utifrån barnkonventionen. Samarbetet har också inneburit nya arenor för dialog om barnkonventionen.

Regeringen har gett Barnombudsmannen i uppdrag att översätta barnkonventionen till de nationella minoritetsspråken finska, meänkieli, samiska, romani chib och jiddisch. I uppdraget ingår också att göra konventionstexten tillgänglig för personer med olika funktionsnedsättningar. Barnombudsmannen ska även ta fram en barnanpassad version av barnkonventionen som ska översättas till de nationella minoritetsspråken samt göras tillgänglig för personer med funktionsnedsättning. Uppdraget ska redovisas i sin helhet senast den 31 december 2010.

Undersökningar som bl.a. Barnombudsmannen har genomfört visar att barnkonventionen som dokument är känt och att det på såväl statlig som kommunal nivå finns en medvetenhet och kunskap om att barn har särskilda rättigheter utifrån konventionen. Samtidigt visar undersökningar att kunskapen om hur barnets rättigheter ska tillämpas i den egna verksamheten brister.

För att stimulera till ökad kunskap bland olika yrkesgrupper om barnets rättigheter och barnkonventionens tillämpning har regeringen under perioden 2006–2009 gett ekonomiskt stöd till uppbyggnaden av Barnrättsakademien vid Örebro universitet. Universitetet kommer att fortsätta verksamheten vid Barnrättsakademien.

Handbok om barnkonventionen

UNICEF Sverige har med ekonomiskt stöd från regeringen tagit fram en handbok om barnkonventionen. Förlaga till den svenska handboken är UNICEF:s Implementation Handbook for the Convention on the Rights of the Child som har ett internationellt perspektiv. Handboken utgår från svenska förhållanden och ska bidra till att skapa en samstämmighet om uttolkningen av konventionen och vara ett stöd för beslutsfattare och berörda yrkesgrupper på statlig och kommunal nivå i deras arbete med barnets rättigheter. Ett särtryck ur handboken som behandlar tre av konventionens centrala bestämmelser och som särskilt riktar sig till beslutsfattare inom kommuner och landsting har också tagits fram och spridits till berörda.

Årligt kunskapsutbyte i barnrättsfrågor

Regeringen har beviljat medel till Barnombudsmannen för att bidra till en uppbyggnad av ett årligt kunskapsutbyte kring barnrättsfrågor, Barnrättsdagarna. Det är ett samarbete mellan Barnombudsmannen, Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Barnrättsakademien vid Örebro universitet. Syftet med Barnrättsdagarna är att genom årliga konferenser med olika barnrättsteman sprida kunskap och inspirera till ett fördjupat arbete med att genomföra barnkonventionen. Målgruppen är politiker, tjänstemän och verksamhetsföreträdare i ledande ställning inom stat, kommun och landsting samt andra aktörer som har intresse av barnrättsfrågor. Barnrättsdagarna 2010 hade temat uppföljning och utvärdering.

Regeringen anser att det finns behov av att förstärka dialogen och samverkan i frågor som rör barnets rättigheter och har därför tagit ytterligare initiativ inom området, se vidare kapitel 5.

Utvecklingsprojekt för att öka kunskapen om barnets rättigheter på kommunal nivå

För att stimulera till samverkan och dialog om barnets rättigheter på kommunal nivå har regeringen gett ekonomiskt stöd till ett partnerskap

bestående av elva kommuner. Inom partnerskapet, där både politiker och tjänstemän ingår, pågår ett utvecklingsarbete med att pröva metoder för att öka barns och ungas inflytande och att få genomslag för barnkonventionen i den kommunala styrprocessen. Kollegial granskning används bl.a. för att systematiskt arbeta med tillämpningen av barnkonventionen. Syftet är att lära sig av varandra och skapa samsyn kring barnrättsfrågor. En av uppgifterna är också att sprida erfarenheter av arbetssätt och arbetsformer till andra kommuner och landsting.

Det är i kommunerna som barnets rättigheter kan omsättas på ett konkret sätt. Vägverket (numera Trafikverket) har fått i uppdrag att i samråd med Boverket initiera, samordna och stödja kommunala försöksverksamheter som involverar barn och unga i samhälls- och trafikplaneringen. Syftet med försöksverksamheterna är att skapa förutsättningar och pröva metoder för barns inflytande i kommunal fysisk planering. Uppdraget genomförs under perioden 2010–2012. Myndigheten ska redovisa projektet tillsammans med en utvärdering samt ett förslag till strategi för hur erfarenheterna av försöksverksamheterna ska spridas. En skrift med goda exempel från försökskommunerna bör också tas fram i samråd med de involverade aktörerna.

Regeringen har vidare medfinansierat ett projekt som Rädda Barnen har initierat i Rosengård i Malmö. Projektet vänder sig till pojkar och syftar till att motverka utanförskap. Pojkarna får träning i att uttrycka sig genom olika kreativa uttrycksmedel såsom foto och musik. De utbildas också till mentorer för andra pojkar från samma område. De positiva erfarenheterna från projektet kan spridas till andra kommuner där liknande problematik förekommer.

4.1.3 Insatser för att stärka barnets rättigheter internationellt

En viktig del i det strategiska arbetet med barnets rättigheter är det internationella samarbetet. I detta avsnitt redovisas regeringens insatser för att uppmärksamma barnets rättigheter inom ramen för ordförandeskapen i Europarådets ministerkommitté respektive Europeiska unionen (EU). Regeringen redogör också för Sveriges arbete med barnets rättigheter i det svenska utvecklingssamarbetet. Regeringens internationella insatser för att bekämpa våld mot barn redovisas även i avsnitt 4.3 samt i bilaga 1.

Sveriges ordförandeskap i Europarådet

Under Sveriges ordförandeskap i Europarådets ministerkommitté 2008 initierade regeringen ett arbete med att ta fram en strategi för rådets program, Ett Europa för och med barn. En del i detta var den europeiska högnivåkonferensen, Bygg ett Europa för och med barn, som regeringen och Europarådet anordnade i Stockholm hösten 2008 och där representanter från över fyrtio länder deltog. Under konferensen lanserades den så kallade Stockholmstrategin som syftar till att stärka barnets rättigheter i Europarådets medlemsländer. Strategin antogs i november 2008 och omfattar åren 2009–2011. Den fokuserar på ett antal områden, bl.a. barns rätt till delaktighet, bekämpande av våld och övergrepp mot barn samt

barns ställning inom rättsväsendet. Som ett led i detta arbete har regeringen medverkat i framtagandet av riktlinjer för att bekämpa våld mot barn. Regeringen medverkar också i framtagandet av riktlinjer som syftar till att stödja medlemsstaterna i arbetet med att anpassa rättsväsendet utifrån barns situation och behov för att ge dem möjlighet till samma rättigheter som vuxna.

Sveriges ordförandeskap i EU

Under det svenska ordförandeskapet i EU, som pågick juli till december 2009, antogs det så kallade Stockholmsprogrammet för perioden 2010–2014. Där slås fast att EU så snart som möjligt bör anslutas till Europakonventionen om skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna. Barnets rättigheter ska beaktas och lyftas fram i det fortsatta arbetet, i synnerhet barn i särskilt utsatta situationer, såsom barn som utsätts för sexuell exploatering och ensamkommande flyktingbarn. Programmet uppmanar Europeiska kommissionen att identifiera de åtgärder som kan ge mervärde i unionens strävan att skydda och driva på barnets rättigheter. Det spanska ordförandeskapet ansvarar för utarbetande av en handlingsplan för att genomföra Stockholmsprogrammet.

Som ordförande i EU ledde också Sverige förhandlingarna kring den så kallade omnibusresolutionen om barnets rättigheter i FN:s generalförsamling som fokuserade på barns inflytande och deltagande. I samband med resolutionen arrangerade Sverige ett arrangemang om barns deltagande tillsammans med UNICEF. Resolutionen var en framgång och kunde antas med konsensus.

Vidare anordnade regeringen en högnivåkonferens inom ramen för den informella arbetsgruppen Permanent Intergovernmental Group Europe de l'Enfance. Konferensen ägde rum i samband med barnkonventionens 20-årsjubileum den 20 november 2009. Representanter från Europeiska kommissionen, Europarådet och FN samt ministrar, tjänstemän och experter från fler än 20 medlemsländer deltog. Under konferensen diskuterades bl.a. de utmaningar som fortfarande kvarstår för att förverkliga konventionen, däribland barns användning av nya kommunikationsteknologier och samhällets stöd till familjen. En dialog genomfördes också mellan svenska barn och EU-kommissionären för mänskliga rättigheter, den svenska socialministern samt den särskilda representant för arbetet mot våld mot barn som utsetts av FN:s generalsekreterare.

För att uppmärksamma våld mot barn anordnade regeringen i samarbete med Europeiska kommissionen ett möte med frivilligorganisationer från flera olika länder för att diskutera vilka insatser som krävs för att bekämpa våld mot barn. En rekommendation från mötet är att inrätta en företrädare för barnets rättigheter inom EU.

Under det svenska ordförandeskapet spreds också skriften Aldrig våld – 30 år av svensk lagstiftning mot aga. Skriften beskriver de svenska erfarenheterna av det så kallade agaförbudet, se vidare avsnitt 4.3.

Lissabonfördraget trädde i kraft under det svenska ordförandeskapet. Barnets rättigheter stärks i och med fördraget, se avsnitt 3.3.

Barn och unga är en viktig målgrupp i det svenska utvecklingssamarbetet. De står i centrum för regeringens arbete med att bekämpa fattigdom, skydda och främja respekten för de mänskliga rättigheterna och en rättvis och demokratisk samhällsutveckling. Inom ramen för utvecklingssamarbetet bidrar Sverige till genomförandet av barnkonventionen på landnivå genom specifika barnrättsinsatser, beaktande av ett barnrättsperspektiv i andra insatser och genom den bilaterala dialogen. Sverige har bl.a. i Colombia, Guatemala och Tanzania på ett strategiskt sätt fokuserat på olika barnrättsfrågor i den bilaterala och multilaterala dialogen. Genom samverkan med strategiska barnrättsaktörer, nationella organisationer och myndigheter på nationell nivå, vill Sverige bidra till att barns rättigheter stärks i allmänhet och att rätten till trygghet och skydd, rätten till hälsa och rätten till utbildning stärks i synnerhet. Regeringen har ett omfattande stöd till organisationer som arbetar för barnets rättigheter i utvecklingsländer, däribland UNICEF, Rädda Barnen och Plan Sverige.

4.2 Stöd i föräldraskapet

Utifrån barnkonventionen har varje barn rätt till trygga uppväxtvillkor och att få utvecklas i sin egen takt och utifrån sina egna förutsättningar. Föräldrarna har huvudansvaret för att tillgodose barnets behov och säkerställa de rättigheter som barnet har. Staten ska ge lämpligt bistånd till föräldrar och vårdnadshavare under barnets uppväxt.

Regeringen ser det som angeläget att föräldrar har möjlighet att få stöd i sitt föräldraskap och att detta stöd anpassas till de olika behov som familjer har och är tillgängligt för alla. Regeringen har därför antagit en nationell strategi för föräldrastöd och initierat insatser som på olika sätt ska stödja föräldrar i deras föräldraskap. Vidare har regeringen genomfört insatser inom den ekonomiska familjepolitiken.

En nationell strategi för föräldrastöd

Regeringens nationella strategi för föräldrastöd (S2009/2954/FH) syftar till att skapa möjligheter för föräldrar att få det stöd de behöver för att ge en god omsorg till sina barn. Strategin utgör en del av en långsiktig satsning för att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa bland barn och ungdomar, se vidare avsnitt 4.4.

Strategins övergripande mål är att alla föräldrar ska erbjudas föräldrastöd under barnets hela uppväxt. Det ska ske genom ökad samverkan mellan aktörer vars verksamhet riktar sig till föräldrar och genom fler hälsofrämjande arenor och mötesplatser för föräldrar. Vidare ska det ske genom fler aktörer som har utbildning i hälsofrämjande metoder och evidensbaserade föräldrastödsprogram. Strategin ska inspirera kommuner att utveckla stöd- och hjälpinsatser till föräldrar. Det ska vara frivilligt för föräldrar att delta och nyttja det stöd som erbjuds.

I enlighet med den nationella strategin för föräldrastöd har Statens folkhälsoinstitut (FHI) fått i uppdrag att fördela stimulansbidrag till projekt som ska utveckla föräldrastödet. Försöksverksamheten består av tio projekt och ska pågå t.o.m. den 31 december 2011. I projekten samverkar kommuner med bl.a. forskningsinstitutioner, landsting, länsstyrelser, idéburna organisationer och studieförbund. Samtliga projekt syftar till att erbjuda sammanhållna föräldragrupper under barnens uppväxttid och bidra till att ge föräldrar kunskap om barns hälsa och utveckling. Vidare ska projekten hjälpa föräldrar i sin parrelation samt öka antalet mötesplatser för föräldrar för att stärka deras sociala nätverk. Projekten ska rikta sig till alla föräldrar och omfatta olika åldersgrupper av barn.

I uppdraget ingår också att FHI ska utveckla ett dialogforum för kommuner och idéburna organisationer kring föräldrastöd. Vidare ska FHI i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) skapa en webbplats som ger möjligheter till öppna jämförelser avseende föräldrastöd. FHI kommer att lämna en första rapport om medlens användning till regeringen den 30 juni 2010 och avser att lämna en slutrapport den 15 juni 2012. Slutrapporten omfattar även en uppföljning av den nationella strategin.

Med utgångspunkt i erfarenheterna från det första året har regeringen i april 2010 uppdragit åt FHI att fördela ytterligare stimulansbidrag till ett urval kommuner. FHI ska prioritera projekt som bl.a. är inriktade på utvärdering av vanligt förekommande föräldrastödsmetoder och utvärdering av olika strukturer för föräldrastöd på regional och lokal nivå. Försöksverksamheten ska pågå t.o.m. 2013 och uppdraget ska slutredovisas i juni 2014.

Stöd till föräldrar på Internet

Om föräldrar får stöd i krisartade situationer kan det förhindra att barn utsätts för våld eller kränks på andra sätt. Regeringen har gett organisationen Barnens rätt i samhället (BRIS) ekonomiskt stöd för att ta fram en interaktiv webbplats som ska ge råd och stöd till föräldrar och andra vuxna i frågor som rör barn. Syftet är att föräldrar snabbt ska kunna få rådgivning och hjälp, t.ex. vid konflikter med barnet eller om barnet utsätts för mobbning. Webbplatsen Barnperspektivet.se har nyligen lanserats. Avsikten är att webbplatsen ska komplettera BRIS Vuxentelefon – om barn.

Stöd till unga föräldrar

Ungdomsstyrelsen har haft i uppdrag att genomföra utbildningsinsatser för att öka kunskapen bland professionella som möter unga föräldrar om hur dessa kan stödjas i sitt återinträde i utbildning eller på arbetsmarknaden. I uppdraget har även ingått kunskapsinsamling och metodutveckling på området. Ungdomsstyrelsen har genomfört konferenser i syfte att skapa möjligheter till nya samverkansformer och har i samband med dessa presenterat en intervjustudie med unga föräldrar. Vidare har Ung-

domsstyrelsen tagit fram informationsfoldern Du som är ung och förälder. Den beskriver de möjligheter och rättigheter man har som ung förälder och vart man kan vända sig med sina frågor.

Prop. 2009/10:232

Nationell webbplats för föräldrastöd och barnsjukvård

Regeringen har 2009 beslutat om att medel ska utbetalas till Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) att användas för att etablera en nationellt kvalitetssäkrad webbplats för universellt förebyggande föräldrastöd och barnsjukvård. Webbplatsen erbjuder samlad information och rådgivning om förebyggande och föräldrastödjande insatser samt barnsjukvård, och ser barnet ur ett helhetsperspektiv med utgångspunkt i barnkonventionen – barndom, uppväxt, utbildning, hälsa och sjukvård. Den 1 mars 2010 övertog det landstingsägda bolaget Inera AB den tidigare privatdrivna webbplatsen Growingpeople.se. Webbplatsen har införlivats i och kompletterar 1177.se, landstingens och regionernas gemensamma webbplats för råd om vård och hälsa.

Vägledningar, rekommendationer och kunskapsöversikter

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att se till att vägledningar, rekommendationer och kunskapsöversikter för förlossnings-, nyföddhets-, barn- och skolhälsovård/elevhälsa finns utarbetade, görs tillgängliga och hålls uppdaterade.

Insatser inom den ekonomiska familjepolitiken

För att uppmärksamma barnrättsperspektivet i den ekonomiska familjepolitiken har regeringen tillsammans med Barnombudsmannen genomfört en konferens i september 2009 om barnets rätt i familjen. Konferensen vände sig till alla som arbetar med barn och unga och tog upp det lilla barnets rättigheter, det moderna föräldraskapet och hur det påverkar barnets situation samt skyddsfaktorer för barn i riskmiljöer. Barnombudsmannen presenterade tre kortfilmer som tydliggör att barn har särskilda rättigheter som rör familjelivet. En rapport med de viktigaste kunskaperna och slutsatserna från konferensen togs också fram.

Regeringen har genomfört ett antal reformer inom den ekonomiska familjepolitiken för att förbättra förutsättningarna för ett aktivt och jämlikt ansvar för föräldraskapet och bidra till trygga och utvecklande uppväxtförhållanden för barn.

Ett vårdnadsbidrag har införts som ger föräldrar ökade möjligheter att vara hemma och vårda sina barn under den period då barnet är mellan ett och tre år. Vårdnadsbidraget är ett komplement till den offentligt finansierade förskoleverksamheten. Reformen om vårdnadsbidraget kommer att följas upp av SCB hösten 2010 samt våren 2011.

Vidare har regeringen infört en jämställdhetsbonus som ger föräldrar bättre ekonomiska möjligheter och incitament till att fördela föräldradigheten mer jämlikt. Jämställdhetsbonusen syftar också till att förbättra förutsättningarna för ökad jämställdhet på arbetsmarknaden.

Regeringen har även tillsatt en utredning om ekonomi och föräldrasamarbete vid särlevnad (dir. 2009:56). Utredaren ska analysera hur reglerna om ekonomiskt stöd till barnfamiljer påverkar särlevande föräldrars beslut om vårdnad, boende, umgänge samt fördelning av försörjningsansvar för det gemensamma barnet. Utredaren ska vid behov föreslå förbättringsåtgärder, regelförändringar och andra åtgärder som kan underlätta och uppmuntra samarbete mellan föräldrar som inte lever tillsammans. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2010.

Vidare har SCB fått i uppdrag att under 2009 och 2010 genomföra en enkät- och registerstudie om jämställt föräldraskap riktad till föräldrar. Syftet är att få ytterligare kunskap om hur föräldrar upplever fördelningen av tid mellan arbete och omsorg om sina barn. Genom enkätstudien vill regeringen få ökad kunskap om föräldrars möjligheter att fatta självständiga beslut kring barn och arbete och hur man värderar de konsekvenser som besluten ger.

4.3 Bekämpa våld mot barn

Regeringen har under 2009 uppmärksammat att den svenska lagstiftningen om förbud mot kroppslig bestraffning och kränkande behandling av barn har funnits i 30 år. Tillsammans med Rädda Barnen har en skrift om de svenska erfarenheterna av det så kallade agaförbudet tagits fram, Aldrig våld – 30 år av svensk lagstiftning mot aga (S2009.029).

Även om förekomsten av kroppslig bestraffning och kränkande behandling har minskat förekommer det fortfarande våld mot barn i olika sammanhang. Barn kan utsättas för våld av föräldrar, andra vuxna eller av andra barn. I enlighet med barnkonventionen ska barnet skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande innefattande sexuella övergrepp (artikel 19).

Regeringen har tagit fram en samlad bild av genomförda och pågående insatser under mandatperioden för att bekämpa våld mot barn. Den samlade bilden redovisas i bilaga 1. En sammanfattning lämnas i nedanstående avsnitt.

En uppföljning av de åtgärder som regeringen har genomfört för att bekämpa sexuell exploatering av barn utifrån den nationella handlingsplanen 2007 redovisas i bilaga 2.

Regeringen anser att det finns behov av ytterligare åtgärder för att bekämpa våld mot barn, se vidare kapitel 5.

Sammanfattning av regeringens samlade bild av insatser under mandatperioden för att bekämpa våld mot barn

Den samlade bilden av regeringens insatser under mandatperioden för att bekämpa våld mot barn redovisas utifrån ett antal områden. Det handlar om samverkan, förebyggande åtgärder, stöd och skydd, barns rätt att komma till tals och få information, kompetensutveckling för berörda yrkesgrupper, kartläggning, uppföljning och utvärdering samt internationellt arbete för att bekämpa våld mot barn.

Regeringen har haft ett ökat fokus på att stärka samverkan mellan aktörer för att bekämpa våld mot barn. Regeringen har bl.a. gett stöd till samverkan på lokal nivå mellan skola, polis, socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatri. Barnhusen är ett exempel på samverkan mellan olika aktörer när brott mot barn utreds. Länsstyrelserna har vidare haft i uppdrag att initiera och stödja samordningsinsatser och lokal samverkan för kvinnofrid och för barn som bevittnat våld.

Förebyggande åtgärder

Det förebyggande arbetet behöver stärkas och regeringen har därför bl.a. presenterat en nationell strategi för föräldrastöd samt vidtagit åtgärder för att stimulera förebyggande arbete för barn i familjer där våld eller övergrepp mellan vuxna förekommer. Statens Folkhälsoinstitut har fått i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen kartlägga det förebyggande arbetet i kommunerna som vänder sig till barn och unga som riskerar att fara illa. Vidare har Karolinska universitetssjukhuset beviljats medel för att i samarbete med Stockholms läns landsting, driva ett pilotprojekt för att förebygga våld mot spädbarn och öka kunskapen om så kallad *shaken baby syndrome*.

Ett annat exempel på förebyggande arbete är projektet Surfa Lugnt som samordnar ett nationellt initiativ från den privata sektorn med målsättningen att höja vuxnas kunskaper om barns och ungas vardag på Internet. Vidare driver Medierådet fortsatt en EU-finansierad kampanj, Det unga Internet, för säkrare användning av Internet bland barn och unga.

Regeringen har också gett länsstyrelserna i uppdrag att lämna stöd till insatser som avser förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Olika former av våld förekommer också i skolan varför Statens skolverk har haft i uppdrag att ta fram stödmaterial till skolorna om hur man kan arbeta brottsförebyggande med fokus på det grövre våldet.

Stöd och skydd

Lagstiftningen har förstärkts inom en rad olika områden såsom straffskärpning för allvarliga våldsbrott, en effektivare bekämpning av barnpornografibrott, ökat stöd och skydd för barn som bevittnar våld och tydligare krav på riskbedömningar i samband med mål om vårdnad, boende och umgänge.

Regeringen har tagit initiativ till att ytterligare öka säkerheten för barn och unga på Internet. Den 1 juli 2009 infördes ett nytt brott i brottsbalken – kontakt med barn i sexuellt syfte.

Flera initiativ har också tagits för att stärka stödet och skyddet för barn inom socialtjänsten. Barnskyddsutredningen lämnade i juli 2009 sitt betänkande Lag om stöd och skydd för barn och unga (SOU 2009:68). Utredningen föreslår en lag med bestämmelser om stöd och skydd för barn och unga (LBU). En sammanslagning av bestämmelserna i social-

tjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) till en lag bidrar till att sätta fokus på utsatta barn och deras rätt till stöd och skydd. Betänkandet har remissbehandlats och bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Barns rätt att komma till tals och få information

Barnets möjligheter att komma till tals samt att få information i frågor som rör dem har stärkts. Tillsynen inom socialtjänsten har tillförts ett barnperspektiv bl.a. genom att samtal ska föras med barn och unga i samband med tillsynsbesök på hem för vård eller boende (HVB) samt institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse. Vidare ska barn och unga som placeras utanför det egna hemmet få information om sina rättigheter och vart de kan vända sig med synpunkter på den vård som ges.

Enligt ett förslag från regeringen ska socialtjänsten få möjlighet att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke i s.k. barnavårdsutredningar. Barnets rätt till information har också stärkts både inom socialtjänsten och i hälso- och sjukvården.

Kompetensutveckling för berörda yrkesgrupper

Insatser för att öka kompetensen inom olika yrkesgrupper kring olika former av våld mot barn har vidtagits. Rikspolisstyrelsen har haft i uppdrag att säkerställa att all personal som utreder ärenden där barn utsatts för brott genomgår anpassad utbildning. Vidare har regeringen tagit initiativ till spridning av kunskap om bl.a. sexuell exploatering av barn till personal inom domstolsväsendet och andra relevanta yrkesgrupper. Det har också tagits fram utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer, riktat till personal inom Polisen, Åklagarmyndigheten och domstolarna. Insatser har också genomförts för att inom domstolsväsendet höja kunskapen om barns utveckling, behov och rättigheter.

Regeringen har genomfört insatser för att öka kompetensen hos polisen för att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och barn samt hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelserna och Ungdomsstyrelsen utför även omfattande utbildningsinsatser till olika yrkesgrupper inom t.ex. socialtjänst och skolan om hedersrelaterat våld och förtryck. Stöd ges också till skyddade boenden för ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Vidare har Statens skolverk bl.a. fått i uppdrag att främja, stärka och sprida kunskap om skolans värdegrund samt att utforma en utbildnings-satsning om forskningsbaserade åtgärdsprogram mot mobbning. Myndigheten ska också utbilda skolledare om hedersrelaterat våld och förtryck.

Kartläggning, uppföljning och utvärdering

Återkommande kartläggningar av våld mot barn är viktiga för att över tid kunna följa utvecklingen och därmed bedöma behovet av insatser. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet har på uppdrag av

regeringen genomfört en nationell studie av barnuppfostran och barnmissshandel under 2006. Liknande studier har genomförts sedan 1980. På uppdrag av regeringen har också kartläggningar om bl.a. förekomsten av arrangerade äktenskap mot en parts vilja genomförts.

Att utvärdera effekten av genomförda insatser och åtgärder utgör en viktig grund för fortsatta åtgärder. Regeringen har tillsatt en utredning för att utvärdera tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform.

Länsstyrelserna och Socialstyrelsen har haft i uppdrag att genomföra en förstärkt tillsyn av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Socialstyrelsen har också fått i uppdrag att göra en utvärdering av metoder och arbetssätt inom socialtjänsten för barn som bevittnat våld. Brottsoffermyndigheten ska vidare till regeringen redovisa erfarenheter från hanteringen av brottsskadeersättning till barn som bevittnat våld.

Internationellt arbete

Regeringen har tagit initiativ internationellt för att bekämpa våld mot barn. Sverige har länge varit pådrivande inom Förenta Nationerna (FN) för att uppmärksamma barns utsatthet och öka efterlevnaden av deras rättigheter. Sverige har bidragit till finansieringen av en världsomspännande studie om våld mot barn. Studien genomfördes genom omfattande globala konsultationer där även barn och ungdomar deltog och presenterades 2006. Den innehåller tolv övergripande rekommendationer, bl.a. att inrätta en särskild representant för förebyggande av våld mot barn. En sådan funktion inrättades 2009 och Sverige bidrar ekonomiskt till denna. Den särskilda representanten har bl.a. i uppgift att arbeta mot alla former av våld mot barn, fungera som en katalysator för staters och det civila samhällets arbete och verka för att hålla frågan om våld mot barn högt på den internationella dagordningen.

Under Sveriges ordförandeskap i Europarådets ministerkommitté 2008 lyftes barnets rättigheter särskilt fram och resulterade bl.a. i Stockholmsstrategin för ett barnvänligare Europa. Ett av de fem områdena i strategin är samarbete mellan europeiska länder för att motverka alla typer av våld mot barn. Europarådet kommer bl.a. att fokusera på att genomföra och följa upp FN:s studie om våld mot barn och har skapat ett nätverk med s.k. Focal Points on Children's Rights and Violence against Children. I november 2009 antog Europarådets ministerkommitté Guidelines on Integrated National Strategies for the Protection of Children against Violence.

4.4 Främja barns psykiska hälsa

Barn har enligt barnkonventionen rätt till bästa uppnåeliga hälsa och till sjukvård och rehabilitering. Förutsättningarna för en god hälsa grundläggs i barndomen, och därför måste de barn och unga som drabbas eller riskerar att drabbas av psykisk ohälsa identifieras och få hjälp så tidigt som möjligt. Socialstyrelsens Folkhälsorapport 2009 visar att medan den

psykiska ohälsan minskar bland den vuxna befolkningen, ökar den hos barn och unga.

Föräldrars möjligheter att stödja sina barn under hela uppväxttiden liksom insatser inom barnhälsovård, förskoleverksamhet, skolbarnsomsorg och skola är viktiga faktorer för att förebygga och motverka psykisk ohälsa bland barn och unga. Regeringen har därför vidtagit åtgärder inom dessa områden som redovisas dels i detta avsnitt, dels i avsnitt 4.2. Regeringen har också genomfört insatser för att stärka barnets rätt inom hälso- och sjukvården. Vidare har regeringen genomfört eller ekonomiskt bidragit till olika hälsofrämjande insatser riktade till barn och unga samt tagit initiativ till insatser för att öka kunskapen om barns psykiska ohälsa.

Insatser för att stärka barnets rätt inom hälso- och sjukvården

För att stärka barnets rätt inom hälso- och sjukvården har regeringen tagit initiativ till insatser inom flera områden.

Barns och ungas rätt till information, råd och stöd

Hälso- och sjukvården och dess personal är sedan den 1 januari 2010 skyldiga att särskilt beakta barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med har en psykisk sjukdom eller en psykisk funktionsnedsättning, en allvarlig fysisk sjukdom eller skada eller är missbrukare av alkohol eller annat beroendeframkallande medel (prop. 2008/09:193). Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med oväntat avlider.

Inom ramen för psykiatrisatsningen har regeringen initierat ett nationellt projekt för att utbilda psykiatrin och primärvårdens personal i Beardslees familjeinterventionsmetod för målgruppen barn till föräldrar med psykisk sjukdom. Metoden är ett instrument för att arbeta enligt de nya bestämmelserna om att särskilt beakta barns behov av information, råd och stöd. Projektets verksamhet slutredovisades i januari 2010.

Hälso- och sjukvård åt asylsökande m.fl.

En särskild utredare ska lämna förslag på hur den reglering som avser hälso- och sjukvård åt asylsökande, personer som håller sig undan verkställighet av ett beslut om avvisning eller utvisning samt personer som befinner sig i Sverige utan att ha ansökt om nödvändiga tillstånd för att vistas här kan göras mer ändamålsenlig än i dag. Vidare ska utredaren, mot bakgrund av Sveriges internationella åtaganden, överväga och lämna förslag på hur en utvidgad skyldighet för landstingen att erbjuda subventionerad hälso- och sjukvård åt de berörda grupperna kan utformas i förhållande till nuvarande reglering. Utredaren ska fästa särskild vikt vid barns behov. Uppdraget ska redovisas senast den 31 maj 2011.

Regeringen anser att barns skuldsättning på alla sätt bör motverkas. Den 1 juni 2010 infördes det därför en reglering som innebär att vårdavgifter för patienter under 18 år ska betalas av patientens förmyndare (prop. 2009/10:88 bet. 2009/10:SoU9, rskr. 2009/10:94). Beslutet gäller avgifter inom hälso- och sjukvården och tandvården. Även avgift för uteblivet avtalat besök ska betalas av förmyndaren. Om det finns särskilda skäl får avgiften tas ut av den underårige.

Insatser för att främja barns psykiska hälsa

Det är enligt regeringen av stor vikt att barn som drabbas eller riskerar att drabbas av psykisk ohälsa får hjälp i ett tidigt skede, att stödet till dem är effektivt och samordnat samt att det utgår från det enskilda barnets behov. Det är också angeläget att barn och unga har kanaler för att få råd och stöd i frågor som rör deras hälsa och välbefinnande.

Förbättrad tillgång till barn- och ungdomspsykiatri

Regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) har i februari 2009 ingått en överenskommelse om en långsiktig satsning på förstärkt vårdgaranti 2009–2011. Målet med denna satsning är att öka tillgängligheten inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri. Alla landsting ska inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatri senast under 2011 kunna erbjuda tid för bedömning inom högst 30 dagar. Därefter ska beslut om fördjupad utredning/behandling göras inom högst 30 dagar.

Den första mätningen av tillgängligheten till barn- och ungdomspsykiatri presenterades i december 2009 och visar att tillgängligheten har förbättrats markant under 2009 och att ca 1 000 färre barn väntade på tid för besök i slutet av året, jämfört med i början av året innan överenskommelsen träffades. Alla landsting utom ett har klarat kravet på besök inom högst 30 dagar. Vidare har alla landsting utom två klarat kravet på utredning/behandling. Regeringen och SKL har i december 2009 träffat en ny överenskommelse om den förstärkta vårdgarantin där kraven på landstingen skärpts ytterligare.

Regeringen och SKL har också ingått en överenskommelse för ett fortsatt förändringsarbete inom första linjens vård och omsorg för barn och ungdomar med psykisk ohälsa och psykiska sjukdomar. En förutsättning för arbetet är en väl fungerande samverkan mellan exempelvis barnhälsovård, ungdomsmottagningar, primärvård, habiliteringverksamhet, skolhälsovård och socialtjänst. Arbetet omfattar ett antal modellområden bestående av landsting och kommuner. Under 2009 har berörda verksamheter och hälsofrämjande insatser inom dessa kartlagts. Analysen har omfattat bl.a. förskola, skola, socialtjänst, hälso- och sjukvård. SKL har utvecklat webbaserade analysverktyg som kan användas för kartläggningen och för att jämföra och dra slutsatser om den samverkan som utvecklas inom modellområdena.

Den webbaserade ungdomsmottagningen UMO.se har tagits fram av Sjukvårdsrådgivningen SVR AB på uppdrag av regeringen och drivs av landstingen. Den är framtagen i samarbete med målgruppen, dvs. barn och unga i åldrarna 13–25 år. En virtuell ungdomsmottagning har enligt regeringen stor potential att ge ungdomar i Sverige, oavsett bostadsort, en möjlighet till rådgivning kring sexuell och reproduktiv hälsa samt kring relationer och psykisk hälsa. Den möjlighet till anonymitet, som Internetbaserad rådgivning ger, kan också bidra till att tjänsten når grupper som inte annars vänder sig till ungdomsmottagningen. Förutom att göra det lättare för ungdomar att hitta relevant, aktuell och kvalitetssäkrad information om sex, hälsa och relationer erbjuder UMO.se även en frågetjänst där barn och unga anonymt kan ställa frågor och få personliga svar från ungdomsmottagningarnas yrkesgrupper. Webbplatsen lanserades i november 2008 och har hittills haft över en miljon unika besökare.

Insatser för ökad kunskap om barns psykiska hälsa

Det är enligt regeringen viktigt att få en heltäckande bild av barns och ungas psykiska hälsa och samtidigt underlätta för kommuner att bedriva ett kunskapsbaserat och effektivt folkhälsoarbete. Regeringen har därför tagit initiativ till ett antal åtgärder.

Nationell kartläggning av barns och ungas psykiska hälsa

Statistiska Centralbyrån (SCB) har på uppdrag av regeringen genomfört en rikstäckande kartläggning bland elever i årskurserna 6 och 9 av deras psykiska hälsa. I kartläggningen görs jämförelser på skol-, kommunal och länsnivå i förhållande till landet i dess helhet. De första resultaten av denna kartläggning redovisades i mars 2010 på Statens folkhälsoinstituts hemsida (www.fhi.se/barnstudie) för skolor och kommuner i form av diagram och tabeller, som ger möjligheter till jämförelser inom och mellan kommuner. En rapport som beskriver resultaten i hela studien på nationell nivå kommer att färdigställas under 2010.

Kunskap om effektiva hälsofrämjande åtgärder för barn och unga

Statens folkhälsoinstitut (FHI) har i juni 2008 fördelat medel till sex kommuner som i samarbete med lärosäten ska stärka och utveckla det sektorsövergripande hälsofrämjande arbetet på lokal nivå. Arbetet ska vila på vetenskaplig grund och syfta till att främja barns psykiska och fysiska hälsa. Det ska också bidra till kunskap om effektiva hälsofrämjande åtgärder samt kostnadseffektiva samverkansformer på lokal nivå. FHI redovisar årligen under perioden 2009–2011 hur medlen har använts, hur de enskilda kommunernas arbete bedrivs och vilka resultat som har uppnåtts.

Socialstyrelsen har på regeringens uppdrag inrättat ett nationellt utvecklingscentrum (UPP-centrum) för tidiga insatser till barn och unga som löper risk att drabbas av svårare psykisk ohälsa. Centrumet har bl.a. inventerat metoder som används av bl.a. skolhälsovården, socialtjänsten, ungdomsmottagningar och barnhabilitering för att upptäcka allvarlig psykisk ohälsa hos barn och unga. Vidare har man initierat utvärderingar av vanligt förekommande metoder som t.ex. föräldrastödsprogram och Komet.

Regeringen har i december 2009 beslutat om fortsatt stöd till UPP-centrum under 2010 och även aviserat stöd för 2011. Enligt det nya uppdraget ska UPP-centrum även presentera det aktuella kunskapsläget, utifrån vetenskap och beprövad erfarenhet. Det kan göras på regionala konferenser, via hemsidor, filmer eller på annat sätt. Presentationerna ska anpassas för att, om så bedöms lämpligt, kunna vara en del i den kunskapsportal som Socialstyrelsen har fått regeringens uppdrag att inrätta. UPP-centrums verksamhet ska fr.o.m. 2012 ingå i Socialstyrelsens ordinarie verksamhet.

Analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt unga transpersoner

Ungdomsstyrelsen har på uppdrag av regeringen genomfört en fördjupad analys av hälsosituationen för homosexuella och bisexuella ungdomar samt för unga transpersoner (unga HBT-personer). Bakgrunden är att flera tidigare rapporter pekat på en särskilt oroande utveckling av både den psykiska och fysiska hälsan hos unga HBT-personer. Detta i jämförelse med både vuxna HBT-personer och med heterosexuella ungdomar. Ungdomsstyrelsens utredning visar att många unga HBT-personer upplever osynliggörande, diskriminering, mobbning och hot om våld, vilket påverkar deras hälsa negativt. En stor andel anger också att de utsätts för detta på platser som borde vara trygga för dem, såsom i skolan och i hemmet. Rapporten bereds för närvarande i Regeringskansliet.

Insatser för att förebygga ohälsa bland elever

I regeringens proposition Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet (2009/10:165) föreslår regeringen att det för eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska finnas en samlad elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För dessa insatser ska eleverna ha tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Det ska också finnas tillgång till sådan kompetens att elevernas behov av specialpedagogiska insatser kan tillgodoses. Regeringen avser att tillföra kommunsektorn medel för den förstärkta elevhälsan. Lagförslaget träder i kraft den 1 juli 2011.

Vidare har regeringen tillsatt en delegation för jämställdhet i skolan (U2008:08) som bl.a. ska kartlägga flickors och pojkars studievänor och

undersöka skolarbetets inverkan på deras psykosociala hälsa. Delegationen ska redovisa uppdraget senast den 1 november 2010. Regeringen har även gett Statens skolverk i uppdrag att genomföra insatser för att främja jämställdhet inom skolan. I uppdraget ingår bl.a. att ge stöd till elevhälsan för att förebygga psykisk ohälsa samt utforma utbildningsinsatser om könsroller, hederstraditioner samt sex- och samlevnadsundervisning. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2010.

5 Regeringens barnrättspolitik – prioriteringar och initiativ

5.1 Inledning

Regeringen presenterar i denna proposition ett förslag till strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige. Strategin är långsiktig och vänder sig till riksdag, regering, statliga myndigheter, landsting och kommuner. Principerna i strategin uttrycker grundläggande förutsättningar för att barnets rättigheter ska kunna stärkas i Sverige.

Strategin kommer att vara utgångspunkt för de åtgärder som regeringen genomför inom barnrättspolitik. Regeringen har de senaste åren särskilt prioriterat vissa områden som även fortsättningsvis är betydelsefulla för att stärka barnets rättigheter och öka barnkonventionens genomslag i samhället. Det är det strategiska arbetet med att genomföra barnkonventionen, stöd i föräldraskapet, bekämpande av våld mot barn och främjande av barns psykiska hälsa. Förutom dessa områden är också de reformer som regeringen genomför inom utbildningsområdet betydelsefulla ur ett barnrättsperspektiv. Dessa prioriterade områden har också tydlig koppling till strategin.

Regeringen redogör i denna proposition för genomförda insatser och reformer inom de prioriterade områdena. Regeringen har också tagit initiativ till insatser inom dessa områden som har betydelse för barnets rättigheter, bl.a. ett uppföljningssystem för att följa barns levnadsvillkor, en nationell strategi för föräldrastöd och förstärkt lagstiftning för att förebygga och motverka våld mot barn. Här kan också nämnas flera initiativ som har tagits inom hälso- och sjukvården. Det gäller bl.a. ökad tillgänglighet till vård för barn som drabbas av psykisk ohälsa samt stärkt rätt till information och stöd när exempelvis en förälder har en psykisk sjukdom. Regeringen har också tillsatt en särskild utredare som ska lämna förslag rörande hälso- och sjukvård för asylsökande m.fl. och där barnets behov ska beaktas särskilt. Vidare har regeringen inom utbildningsområdet lämnat ett förslag till ny skollag som har beslutats av riksdagen och som kommer ha betydelse för att tillgodose barnets rättigheter.

Utifrån förslaget till strategi presenterar regeringen i detta kapitel prioriteringar och initiativ inom barnrättspolitik. De har också bäring på de områden som regeringen särskilt prioriterar utifrån ett barnrättsperspektiv. Som underlag finns också det förslag till strategi för kunskapsutveckling om barnets rättigheter som Barnombudsmannen har tagit fram (S/2009/4231/SF).

Regeringen kommer fortlöpande att se över prioriteringar och behov av insatser inom barnrättspolitik. De dialoger som regeringen inlett med frivilligorganisationer och andra berörda aktörer och som tar sin utgångspunkt i Barnrättskommitténs rekommendationer (se vidare nedan) är i det sammanhanget särskilt viktiga, liksom den kunskap om barns levnadsvillkor som det nya uppföljningssystemet för barnrättspolitik kommer att ge (se vidare nedan).

Regeringen har till sitt förfogande ett anslag för insatser för att förverkliga konventionen om barnets rättigheter i Sverige (Utgiftsområde 9, anslag 7:3). Av budgetpropositionen framgår det att anslaget kan användas för utbildningar, informationsspridning, kunskapsinsamling, metodutveckling samt uppföljningar och utvärderingar av genomförda insatser inom området. Anslaget kan vidare användas för insatser som främjar och skyddar barns rättigheter inom olika områden. Anslaget har för 2010 förstärkts bl.a. med anledning av det uppföljningssystem för barnrättspolitik som är under uppbyggnad. Anslaget uppgår för budgetåret 2010 till 16,5 miljoner kronor. För 2011 och 2012 beräknas anslaget uppgå till 14 miljoner kronor respektive år. Det är enligt regeringen angeläget att anslaget används för insatser som är långsiktiga, uppföljningsbara och som ökar kunskapen om barnkonventionens tillämpning och hur barnets rättigheter ska omsättas i olika verksamheter.

Regeringens politik för att säkerställa barnets rättigheter och intressen är sektorsövergripande. Vid sidan av de initiativ som regeringen presenterar i denna proposition redovisar regeringen i skrivelser och propositioner inom alla berörda sakområden insatser som rör barn och deras rättigheter.

5.2 Regeringens initiativ för att stärka barnets rättigheter

5.2.1 **Handslaget – en överenskommelse mellan regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting om att stärka barnets rättigheter**

Regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) avser att ingå en överenskommelse med utgångspunkt i regeringens förslag till strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige. Syftet är att intensifiera och utveckla arbetet med barnets rättigheter utifrån barnkonventionen i verksamheter inom kommuner och landsting.

Det är i kommuner och landsting som de flesta verksamheter som rör barn finns. Det är också där beslut fattas som har direkt inverkan på barns vardag och deras livssituation. Beslutsfattare och olika yrkesgrupper måste ha kunskap om barns levnadsvillkor och om hur barnets rättigheter ska omsättas i beslut och åtgärder som rör barn och följa upp sådana beslut och åtgärder ur ett barnrättsperspektiv. Samverkan mellan olika aktörer och verksamheter i frågor som rör barn är särskilt viktig i kommuner och landsting för att kunna säkerställa de rättigheter som varje barn har. För att öka kunskapen om barnets rättigheter och om hur barnkonventionen kan tillämpas är det också viktigt med samordning och samverkan mellan staten och den kommunala nivån.

Överenskommelsen mellan regeringen och SKL ska främja ett helhetstänkande i arbetet med barnets rättigheter och syfta till att öka kunskapen om hur barnets rättigheter kan omsättas i verksamheter i landsting och kommuner. Överenskommelsen ska gälla under åren 2010–2013 och utgångspunkten är att arbetet ska vara långsiktigt.

SKL ska genomföra en kartläggning för att få kunskap om behov och efterfrågan avseende fortbildning och andra stödinsatser om barnkonventionen och dess tillämpning i olika verksamheter. Utifrån kartläggningen ska SKL ta fram en handlingsplan för hur barnets rättigheter kan stärkas i kommuners och landstings verksamheter. Förutsatt att riksdagen godkänner den av regeringen föreslagna strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige ska den vara utgångspunkt i framtagandet av handlingsplanen. SKL och Regeringskansliet ska samråda om vilka åtgärder i handlingsplanen som ska genomföras. Barnombudsmannen ska bistå SKL i genomförandet av överenskommelsen.

5.2.2 Uppdrag till Barnombudsmannen att sprida och kommunicera den nya strategin

Förutsatt att riksdagen godkänner den föreslagna strategin för att stärka barnets rättigheter i Sverige avser regeringen att ge Barnombudsmannen i uppdrag att sprida och kommunicera den till berörda målgrupper på statlig, regional och lokal nivå.

5.2.3 Tematiska dialoger för ökad samsyn och samordning i barnrättsfrågor utifrån Barnrättskommitténs rekommendationer

Regeringen har tagit initiativ till tematiska dialoger där Barnombudsmannen, frivilligorganisationer, myndigheter och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) deltar. Syftet är att bidra till en ökad samsyn och samordning i frågor som rör barnets rättigheter. Temadialogerna tar sin utgångspunkt i de senaste rekommendationer som FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) lämnat till Sverige, se närmare avsnitt 4.1.

I september 2009 genomförde Socialdepartementet ett första möte kring Barnrättskommitténs rekommendationer med ett antal frivilligorganisationer som arbetar för barnets rättigheter. Med utgångspunkt i detta möte identifierades ett antal särskilt angelägna temaområden som utgår från rekommendationerna för en fördjupad dialog med berörda aktörer. Dit hör att stärka barnets rättigheter genom lagstiftning, barns kunskaper om sina rättigheter, yrkesgruppers kunskaper om barnets rättigheter och den praktiska tillämpningen av dessa rättigheter samt uppföljning av barns levnadsvillkor. Andra områden är våld mot barn, sexuell exploatering av barn samt barns ekonomiska utsatthet.

En första temadialog om att stärka barnets rättigheter genom lagstiftning har hållits våren 2010. Socialdepartementet kommer att fortsätta med de tematiska dialogerna i syfte att ta del av berörda myndigheters, frivilligorganisationers och andra aktörers erfarenheter. Dessa dialoger

kommer vara ett viktigt underlag i regeringens fortsatta arbete inom barnrättspolitikerna och inför regeringens kommande rapportering till Barnrättskommittén i september 2012.

Regeringen ser ett behov av samlad kunskap inför framtida överväganden och beslut för att genomföra regeringens barnrättspolitik. Regeringen avser därför att initiera en kartläggning för att belysa svensk lagstiftnings och praxis överensstämmelse med de i barnkonventionen fastslagna rättigheterna.

5.2.4 Ett nytt uppföljningssystem för barnrättspolitikerna

I förslaget till strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige betonas att det måste finnas aktuell kunskap om barns levnadsvillkor till grund för beslut och prioriteringar som rör barn.

Regeringen har uppdragit åt Barnombudsmannen att utveckla ett nytt uppföljningssystem för att följa barns levnadsvillkor inom olika områden utifrån barnkonventionen. Barnombudsmannen har 2009 tilldelats medel för att påbörja detta arbete. Uppföljningssystemet ska användas för att mäta och beskriva de aspekter av barns levnadsvillkor som regeringen bedömer är centrala ur ett barnrättsperspektiv.

Uppdraget utgår bl.a. från det förslag till uppföljningssystem som presenterats i departementsskrivelsen Ett uppföljningssystem för barnpolitiken (Ds 2007:9). Uppföljningssystemet består av följande målområden; en god levnadsstandard, bästa möjliga hälsa, en god utbildning, en trygg uppväxt, delaktighet i samhället och samhällets stöd och skydd. Målområdena är var för sig kopplade till barnkonventionen och ger därigenom möjlighet att följa barns levnadsvillkor utifrån barnkonventionen. Till varje målområde hör ett antal indikatorer.

Ett uppföljningssystem ska inte enbart kunna användas för att i efterhand följa utvecklingen av barns levnadsvillkor utan även kunna användas av beslutsfattare för att prioritera insatser. Därför ska målområden, bakgrundsvariabler och indikatorer finnas och följas över tid och för olika grupper av barn samt på nationell, regional och lokal nivå. Dessa indikatorer ska också göras lättillgängliga på alla nivåer för aktörer vars arbete rör barn. Beslutsfattare på lokal nivå ska kunna göra jämförelser med andra delar av landet samt få en indikation på framtida problemområden.

Regeringen kommer att ge Statistiska centralbyrån (SCB) i uppdrag att utifrån målområdena beräkna indikatorer på statistiska underlag utifrån register hos flera myndigheter. Indikatorerna kommer att fortsätta utvecklas. I detta utvecklingsarbete är det viktigt att berörda myndigheter och forskare involveras.

För att få en samlad bild av t.ex. graden av utsatthet bland barn i ett visst område eller hos en viss grupp krävs nya mått. Regeringen vill därför se över möjligheterna att ta fram nya ofärds- och utsatthetsindex beräknade på empiriska riskmodeller. Sådana modeller förutsätter longitudinella individdata, det vill säga data på individnivå och över tid, där inte bara barnets utan även vårdnadshavarnas levnadsvillkor, socioekonomiska situation och bakgrund tas med.

Att bekämpa våld mot barn är ett prioriterat område för regeringen. En av principerna i förslaget till strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige är att barnets fysiska och psykiska integritet ska respekteras i alla sammanhang.

För att få en helhetsbild av genomförda och pågående insatser för att förebygga och bekämpa våld mot barn redovisar regeringen i denna proposition en samlad bild av regeringens arbete under mandatperioden (avsnitt 4.3 och bilaga 1).

En redogörelse lämnas också för de insatser som har genomförts utifrån den nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn 2007 (bilaga 2). Handlingsplanen kommer att följas upp i sin helhet i samband med att Sverige rapporterar till Barnrättskommittén 2012. I samband med den uppföljningen kommer regeringen också att överväga behovet av ytterligare åtgärder.

Regeringen kommer med utgångspunkt i Barnrättskommitténs rekommendationer samt FN-studien om våld mot barn (se vidare avsnitt 4.3) föra en dialog med frivilligorganisationer och andra aktörer på temat våld mot barn (se vidare avsnitt 5.2.3). Ett syfte med temadialogen är att fånga upp erfarenheter och synpunkter på de rekommendationer från Barnrättskommittén som rör våld mot barn. Ett annat syfte är att inhämta dessa aktörers synpunkter på insatser för att bekämpa våld mot barn i Sverige och brister som de ser finns i dag.

Regeringen anser att det redan nu finns behov av att vidta åtgärder för att öka kunskapen om våld mot barn inom familjen. Nationella studier av barnuppfostran och barnmisshandel har gjorts från 1980 till 2006. Studierna har visat att antalet fall av fysisk bestraffning mot barn drastiskt minskade fram till 2000 varefter nivåerna legat väsentligen stilla. Den senaste undersökningen som gjordes 2006 av Stiftelsen Allmänna Barnhuset visar resultat som tyder på att förekomsten av kroppslig bestraffning inte längre fortsätter att minska. I vissa avseenden finns en rapporterad ökning jämfört med undersökningarna år 2000. Detta gäller andelen föräldrar som knuffat, huggit tag i eller ruskat om sitt barn och det gäller främst mindre förskolebarn. Samtidigt visar fallskadestatistiken att skador mot huvudet på spädbarn har ökat. Dessutom visar statistik att den polisanmälda misshandeln av barn har tredubblats under de senaste 30 åren.

Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns behov av att genomföra särskilda insatser som kan öka kunskapen om framförallt föräldrars våld och attityder till våld mot barn. Regeringen avser därför att ta initiativ till dels nationella studier, dels kunskapsspridande insatser till berörda yrkesgrupper. Det är vidare särskilt angeläget att nå blivande och nyblivna föräldrar med information om barns behov och utveckling för att därigenom förebygga att barn utsätts för våld inom familjen.

Regeringen avser att utifrån den samlade bilden av regeringens insatser inom området, den kommande temadialogen med berörda aktörer om våld mot barn samt utifrån resultaten av de kartläggningar som ska genomföras (se vidare nedan), se över behovet av ytterligare åtgärder.

För att följa utvecklingen under de senaste åren avser regeringen att bevilja medel till Stiftelsen Allmänna Barnhuset för att genomföra nya nationella studier om barns och föräldrars attityder till och erfarenheter av kroppslig bestraffning och andra bestraffningsmetoder. I uppdraget ingår att gå igenom svenska studier av barnmisshandel och göra jämförelser med nordiska och internationella studier.

Studie av orsakerna till ökning av polisanmäld barnmisshandel

Den polisanmälda misshandeln av barn har tredubblats under de senaste 30 åren. Brottsförebyggande rådet presenterade 2000 en rapport kring orsakerna till den kraftiga ökningen av antalet anmälda fall av barnmisshandel som skedde under 1990-talet. Resultaten av undersökningen gav inte något säkert svar på frågan om en faktisk ökning av barnmisshandeln har skett under 1990-talet, men orsaken till ökningen tillskrevs främst en ökad anmälningsbenägenhet. Från 2000 till 2009 har antalet anmälda fall av barnmisshandel mot barn i åldern 0 – 6 år fortsatt att öka från 1000 till 2000.

Mot den bakgrunden avser regeringen att ge Brottsförebyggande rådet i uppdrag att kartlägga omfattningen och utvecklingen av barnmisshandel under perioden 2000–2009. Uppdraget avser misshandel av små barn (0 – 6 år) inom familjen. I uppdraget ska även ingå att belysa i vilken utsträckning anmälningarna leder till åtal och lagföring samt vilka påföljder som utdömts.

Insatser för ökad kunskap bland yrkesgrupper om våld mot barn

Det är viktigt att tidigt upptäcka barn som utsätts för våld och annan kränkande behandling och erbjuda stöd till både barnet och familjen. Regeringen avser att bevilja medel till Stiftelsen Allmänna Barnhuset för att ta fram en skrift om tidiga tecken på försummelse och barnmisshandel. Skriften ska främst rikta sig till yrkesverksamma inom hälso- och sjukvården, tandvården, socialtjänsten samt förskola och skola och syfta till att öka möjligheterna till tidig upptäckt.

Kunskap om försummelse och barnmisshandel ska finnas tillgänglig och spridas på olika sätt till de berörda yrkesgrupperna, bl.a. genom regionala konferenser som anordnas av Stiftelsen Allmänna Barnhuset. I samband med de regionala konferenserna ska även erfarenheter från det pilotprojekt för att förebygga våld mot spädbarn som Karolinska universitetssjukhuset genomför (se nedan) spridas. Även det informationsmaterial om barnets rättigheter riktat till föräldrar som regeringen avser att ge Barnombudsmannen i uppdrag att ta fram (se nedan) ska uppmärksammas på konferenserna.

Regeringen avser att ge Barnombudsmannen i uppdrag att ta fram och sprida ett informationsmaterial om barnets rättigheter som riktar sig till föräldrar och blivande föräldrar. Materialet ska ha ett särskilt fokus på relationen mellan barn och föräldrar och ta upp barnets rätt till skydd mot våld, såsom aga. Barnombudsmannen ska samråda med Stiftelsen Allmänna Barnhuset i framtagandet av materialet. Det ska spridas genom olika kanaler som når föräldrar och blivande föräldrar, en sådan viktig kanal är mödravårds- och barnavårdscentralerna. En annan viktig kanal för spridning av materialet är medier som särskilt vänder sig till föräldrar, både sådana som offentliga aktörer och privata aktörer ansvarar för.

Pilotprojekt för att förebygga våld mot spädbarn

Regeringen anser att det är angeläget att såväl blivande som nyblivna föräldrar får kunskap om vilka behov spädbarn har och hur de kan hantera situationer då barnet skriker för att på så sätt minska riskerna för våld mot spädbarn. En förälder kan under påverkan av sömnbrist, frustration och vid bristfälligt stöd och bristande kunskap skaka barnet då det skriker och därmed orsaka hjärnskador, så kallad *shaken baby syndrome*.

För att motverka sådant våld mot spädbarn och öka kunskapen om *shaken baby syndrome* bland blivande och nyblivna föräldrar samt berörda yrkesgrupper stödjer regeringen ett pilotprojekt. Regeringen har beviljat Karolinska universitetssjukhuset medel för att i samarbete med Stockholms läns landsting driva ett interventionsprogram för att förebygga våld mot spädbarn. Inom projektet utbildas mödra- och barnavårdspersonal och information om *shaken baby syndrome* sprids till blivande och nyblivna föräldrar. En utvärdering av hur effektiv informationen är görs inom ramen för projektet.

Regeringen anser att det är angeläget att erfarenheterna från projektet samt den information som utarbetats till yrkesgrupper och till nyblivna och blivande föräldrar också når personal och föräldrar i andra landsting. Regeringen avser att bevilja ytterligare medel till projektet med detta syfte.

Samlad bild av regeringens insatser under mandatperioden för att bekämpa våld mot barn

Prop. 2009/10:232
Bilaga 1

Inledning

I enlighet med konventionen om barnets rättigheter (barnkonventionen) ska barnet skyddas mot alla former av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande innefattande sexuella övergrepp (artikel 19). Våld mot barn kan förekomma i en rad olika sammanhang såsom i hemmet, i skolan, på gatan och på andra platser.

Föräldrarna är de som i första hand har ansvar för barnets uppfostran och utveckling, vilket också framhålls i barnkonventionen. De flesta barn lever under trygga och goda förhållanden tillsammans med sina föräldrar. Samhällets roll är att stödja och komplettera föräldrarna i deras föräldraskap.

I en del familjer behöver samhället ta ett större ansvar genom insatser från den sociala barn- och ungdomsvården. Behoven kan variera och gäller ibland kortare perioder och ibland under barnets hela uppväxttid. Tidiga och tydliga insatser skall prägla samhällets arbete med barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa.

För att bekämpa våld mot barn krävs olika typer av insatser inom olika områden och verksamheter. Ett flertal samhällsorgan har inom sina respektive verksamhetsområden ansvar för att förebygga våld mot barn och att stödja och skydda de barn som utsatts för våld. Det gäller t.ex. skolan, hälso- och sjukvården, socialtjänsten, polis, åklagare och domstol. Flera samhällsorgan ansvarar också för tillsyn, kartläggningar, uppföljningar och utvärderingar inom berörda områden.

Eftersom flera verksamhetsområden berörs blir samverkan viktig för att effektivt bekämpa våld mot barn. Genom samverkan kan insatser sättas in i ett tidigt skede vilket både kan minska det enskilda barnets lidande och de samhällseliga kostnaderna. Samverkan mellan aktörer bidrar också till en helhetssyn i bedömning och insatser.

Våld mot barn är också en internationell fråga inom ramen för bl.a. FN, EU och Europarådet. Vissa former av våld mot barn är också många gånger ett gränsöverskridande problem, t.ex. olika former av sexuell exploatering av barn, såsom barnpornografi.

I denna bilaga redovisas en samlad bild av regeringens genomförda och pågående insatser inom olika områden för att bekämpa våld mot barn i olika sammanhang. Det handlar om samverkan, förebyggande åtgärder, skydd och stöd, barns rätt att komma till tals och få information, kompetensutveckling för berörda yrkesgrupper, kartläggning, uppföljning och utvärdering samt internationellt arbete för att bekämpa våld mot barn.

Regeringen har tagit fram särskilda handlingsplaner inom olika områden; Nationell handlingsplan mot sexuell exploatering av barn, Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål samt Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Insatser som omfattas av dessa handlingsplaner och som berör barn redovisas i denna bilaga. När det gäller den nationella handlingsplanen mot sexuell explo-

atering av barn redovisas också en särskild uppföljning av åtgärderna i handlingsplanen i bilaga 2 till denna proposition. Regeringen har den 27 maj 2010 fattat beslut om ytterligare en handlingsplan; Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja.

Prop. 2009/10:232
Bilaga 1

1 Samverkan

Regeringen har haft ett ökat fokus på att stärka samverkan mellan aktörer för att bekämpa våld mot barn. Regeringen har bl.a. gett stöd till samverkan på lokal nivå mellan skola, polis, socialtjänst samt barn- och ungdomspsykiatri.

Barnhusen är ett exempel på samverkan mellan olika aktörer när brott mot barn utreds. Länsstyrelserna har vidare haft i uppdrag att initiera och stödja samordningsinsatser och lokal samverkan för kvinnofrid och för barn som bevittnat våld.

Riktlinjer och utvärdering av utredningar kring barn som misstänks vara utsatta för brott

Åklagarmyndigheten fick 2005 tillsammans med Rikspolisstyrelsen, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen i uppdrag att medverka till en etablering av flera försöksverksamheter med samverkan under gemensamt tak vid utredningar där barn misstänks vara brottsoffer, så kallade barnahus. Försöksverksamheten har pågått under 2006–2007 på sex orter i landet. Uppdraget har redovisats till regeringen i mars 2008 i form av en slutrapport.

Vidare har Rikspolisstyrelsen fått i uppdrag att i samverkan med Åklagarmyndigheten, Rättsmedicinalverket och Socialstyrelsen ta fram nationella riktlinjer och gemensamma kriterier för samverkan när barn misstänks vara utsatta för brott. Syftet med framtagandet av gemensamma riktlinjer är att säkerställa att samverkan vid utredningar kring barn sker på ett effektivt och rättssäkert sätt med barnets bästa i fokus. I uppdraget ingår också att låta utvärdera de verksamheter som bedrivits i så kallade barnahus. Syftet med utvärderingen är att ta fram underlag för bedömning av om utredningarna anpassas till barnen och underlagen för rättsprocessen och samhällets fortsatta insatser förbättras. Riktlinjerna och kriterierna delredovisades i oktober 2009 och bereds för närvarande. Utvärderingen pågår och ska redovisas i december 2010.

Nätverksbyggande bland professionella som arbetar med skydd och stöd av barn utsatta för människohandel

Regeringen har beviljat Stiftelsen Allmänna Barnhuset bidrag för arbetet med att främja nätverksbyggande bland professionella verksamheter inom socialtjänsten, barn- och ungdomspsykiatri och institutionsvården som arbetar med stöd och skydd för barn utsatta för människohandel. Stiftelsen Allmänna Barnhuset ska också tillvarata och sprida kunskaper om mångsidigt stöd till barn i Sverige som varit utsatta för människohandel.

Länsstyrelserna har haft i uppdrag att inom ramen för sitt ansvarsområde ta initiativ till och på olika sätt stödja samordningen i länet av frågor som syftar till att motverka mäns våld mot kvinnor och stödja barn som bevittnar våld. Uppdraget redovisades 2009 och visar bl.a. att 19 av 21 länsstyrelser genomfört aktiviteter som syftar till att samordna arbetet med våldsutövande män och lika många har genomfört aktiviteter som stärker samordningen av skyddat boende. Vidare har 13 länsstyrelser genomfört insatser till stöd för några eller någon av de särskilt utsatta grupperna; äldre, kvinnor med funktionsnedsättning, missbruksproblem eller kvinnor med utländsk härkomst m.m.

Målet för verksamheten ska vara att säkra ett gott och rättssäkert stöd för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Utbyte av kunskap och goda erfarenheter bör främjas. Viktiga aktörer kan bl.a. finnas inom rättsväsendet, socialtjänsten, hälso- och sjukvården och bland ideella organisationer.

Stöd till lokal samverkan för kvinnofrid och barn som bevittnar våld

På flera håll i landet har myndigheter och ideella organisationer som kommer i kontakt med våldsproblematik utvecklat modeller för samarbete för att motverka mäns våld mot kvinnor. Samverkan omfattar vanligtvis stöd och skydd till våldsutsatta kvinnor, och om barn är inblandade, att de ges möjlighet att bearbeta sina upplevelser. Samverkan omfattar också insatser för våldsutövande män för att de ska sluta utöva våld. I vissa fall inkluderas även arbetet mot hedersrelaterat våld.

Regeringen ser ett behov av att utveckla denna typ av strukturerad samverkan för kvinnofrid på kommunal nivå. I syfte att kunna utvärdera det pågående arbetet samt utveckla befintligt samverkansarbete har regeringen avsatt medel för arbetet i kommunerna. Regeringen har beviljat länsstyrelserna medel som ska fördelas till kommunerna i länet under perioden 2008–2010. Kommunerna kan använda medlen till att etablera en samverkansstruktur alternativt till att utvärdera eller utveckla ett befintligt samverkansarbete.

Skolverkets samverkansuppdrag

Statens skolverk har på regeringens uppdrag fördelat statsbidrag till kommuner och skolor för att stödja lokal samverkan mellan skola, polis, socialtjänst och barn- och ungdomspsykiatri. Under åren 2007 och 2008 fördelades 100 miljoner kronor till 125 projekt i ca 100 av landets kommuner. Uppdraget redovisades den 10 december 2009.

Utredning om skolans arbete med utsatta barn

Regeringen har beslutat om ett direktiv för en särskild utredare med uppdrag att se över skolans arbete med barn som far illa eller riskerar att fara illa (dir. 2009:80). I uppdraget ingår att analysera det arbete som

bedrivs, att kartlägga hur kommunala och fristående huvudmän inom förskoleverksamheten, skolan och skolbarnsomsorgen samverkar med socialtjänsten, polisen och hälso- och sjukvården samt att lämna förslag till åtgärder som underlättar arbetet med dessa barn. Syftet med utredningen är att ytterligare förstärka och effektivisera stödet för dessa barn. Uppdraget ska redovisas senast den 30 november 2010.

Samverkan kring barn och ungdomar med psykisk ohälsa

Regeringen (Socialdepartementet) och Sveriges Kommuner och Landsting har sedan 2008 ingått årliga överenskommelser om att förbättra första linjens vård och omsorg för barn och ungdomar med psykisk ohälsa och psykisk sjukdom. Överenskommelserna är en del av regeringens psykiatrisatsning och denna del pågår t.o.m. 2010. Projektet omfattar 14 modellområden med deltagande från landsting och kommuner spridda över landet. Syftet är att skapa modeller för samverkan i första linjens vård och omsorg som kan möta ohälsan tidigt på lägsta möjliga nivå. Det förutsätter en väl fungerande samverkan mellan exempelvis barnhälsovård, ungdomsmottagningar, primärvård, habiliteringsverksamhet, skolhälsovård och socialtjänst.

Samarbete kring personer med psykisk funktionsnedsättning

Landsting och kommuner är sedan den 1 januari 2010 (prop. 2008/09:193) skyldiga att dels ingå överenskommelser om sitt samarbete kring personer med psykisk funktionsnedsättning, dels vid behov upprätta individuella planer om sitt samarbete när det gäller personer med behov av insatser från både hälso- och sjukvård och socialtjänst. Såväl överenskommelserna som planerna avser personer i alla åldrar, dvs. även barn.

Barnrättsforum för erfarenhetsutbyte om hur våld mot barn kan bekämpas

Regeringen anordnade under 2008 ett barnrättsforum med fokus på våld mot barn och där myndigheter och enskilda organisationer deltog. Syftet var att bidra till samverkan, dialog och erfarenhetsutbyte kring frågor om våld mot barn.

2 Förebyggande åtgärder

Det förebyggande arbetet behöver stärkas och regeringen har därför bl.a. presenterat en nationell strategi för föräldrastöd samt vidtagit åtgärder för att stimulera förebyggande arbete för barn i familjer där våld eller övergrepp mellan vuxna förekommer. Statens folkhälsoinstitut har fått i uppdrag att i samverkan med Socialstyrelsen kartlägga det förebyggande arbetet i kommunerna som vänder sig till barn och unga som riskerar att fara illa. Vidare har Karolinska universitetssjukhuset beviljats medel för

att i samarbete med Stockholms läns landsting, driva ett pilotprojekt för att förebygga våld mot spädbarn och öka kunskapen om så kallad *shaken baby syndrome*.

Ett annat exempel på förebyggande arbete är projektet Surfa Lugnt som samordnar ett nationellt initiativ från den privata sektorn med målsättningen att höja vuxnas kunskaper om barns och ungas vardag på Internet. Medierådet driver fortsatt en EU-finansierad kampanj – Det unga Internet – för säkrare användning av Internet bland barn och unga.

Regeringen har också gett länsstyrelserna i uppdrag att lämna stöd till insatser som avser förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Olika former av våld förekommer också i skolan varför Statens skolverk har haft i uppdrag att ta fram stödmaterial till skolorna om hur man kan arbeta brottsförebyggande med fokus på det grövre våldet.

En nationell strategi för föräldrastöd

Regeringen har antagit en nationell strategi för föräldrastöd (S2009/2954/FH) med syfte att skapa möjligheter för föräldrar att få den hjälp och det stöd de behöver för att ge en god omsorg till sina barn. Strategins övergripande mål är att alla föräldrar ska erbjudas föräldrastöd under barnets uppväxt. Det ska ske genom ökad samverkan kring föräldrastöd mellan aktörer vars verksamhet riktar sig till föräldrar (delmål 1), ökat antal hälsofrämjande arenor och mötesplatser för föräldrar (delmål 2) samt ökat antal föräldrastödsaktörer med utbildning i hälsofrämjande metoder och universella evidensbaserade föräldrastödsprogram (delmål 3).

Strategin utgör en del av regeringens långsiktiga satsning för att främja psykisk hälsa och förebygga psykisk ohälsa bland barn och ungdomar. Den ska också inspirera kommuner att utveckla stöd- och hjälpinsatser till föräldrar, t.ex. stimulera till lokal samverkan kring stöd och hjälp till föräldrar i deras föräldraskap. Insatserna kan variera över landet, och kan genomföras genom etablerade kanaler såsom föräldracentraler, mödra- och barnhälsovård, förskola och skola, frivilligorganisationer och studieförbund. Insatser kan också genomföras genom samverkan mellan kommun och landsting, inrättande av lokal samordnartjänst och genom upprättande av kommunala handlingsplaner. Det ska vara frivilligt för föräldrar att delta och nyttja de möjligheter som erbjuds.

Projekt för att utveckla föräldrastödet på kommunal nivå

I enlighet med den nationella strategin för föräldrastöd har Statens folkhälsoinstitut (FHI) fått i uppdrag att fördela stimulansbidrag till projekt som ska utveckla föräldrastödet. Försöksverksamheten består av tio projekt och ska pågå t.o.m. 31 december 2011. I projekten samverkar kommuner med bl.a. forskningsinstitutioner, landsting, länsstyrelser, idéburna organisationer och studieförbund. Syftet med samtliga projekt är att erbjuda sammanhållna föräldragrupper under barnens uppväxttid, bidra till att ge föräldrarna kunskap om barns hälsa och utveckling, hjälpa föräldrar i sin parrelation samt öka antalet mötesplatser för föräldrar och där-

med stärka föräldrarnas sociala nätverk. Projekten ska rikta sig till alla föräldrar och omfatta olika åldersgrupper (0–17 år) av barn.

I uppdraget ingår också att FHI ska utveckla ett dialogforum för kommuner och idéburna organisationer kring föräldrastöd samt att i samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) skapa en webbplats som ger möjligheter till öppna jämförelser avseende föräldrastöd. FHI kommer att lämna en första rapport om medlens användning till regeringen den 30 juni 2010 och en slutrapport avses lämnas den 15 juni 2012.

Med utgångspunkt i erfarenheterna från det första året har regeringen i april 2010 uppdragit åt FHI att fördela ytterligare stimulansbidrag till ett urval kommuner. FHI ska prioritera projekt som bl.a. är inriktade på utvärdering av vanligt förekommande föräldrastödsmetoder och utvärdering av olika strukturer för föräldrastöd på regional och lokal nivå. Försöksverksamheten ska pågå t.o.m. 2013 och uppdraget ska slutredovisas i juni 2014.

Föräldrastöd på Internet

Regeringen har givit organisationen Barnens rätt i samhället (BRIS) ekonomiskt stöd för att ta fram en interaktiv webbplats, Barnperspektivet.se, för att ge råd och stöd till föräldrar och andra vuxna. Syftet är att föräldrar snabbt ska kunna få rådgivning och hjälp, t.ex. vid konflikter med barnet eller om barnet utsätts för mobbning. Om föräldrar får stöd i krisartade situationer kan det förhindra att barn utsätts för våld eller kränks på andra sätt. Avsikten är att webbplatsen och BRIS Vuxentelefon – om barn ska komplettera varandra.

Nationell webbplats för föräldrastöd och barnsjukvård

Regeringen har 2009 beslutat om att medel ska utbetalas till Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) att användas för att etablera en nationell kvalitetssäkrad webbplats för universellt förebyggande föräldrastöd och barnsjukvård. Webbplatsen erbjuder samlad information och rådgivning om förebyggande och föräldrastödande insatser samt barnsjukvård och ser barnet ur ett helhetsperspektiv med utgångspunkt i barnkonventionen – barndom, uppväxt, utbildning, hälsa och sjukvård. Den 1 mars 2010 övertog det landstingsägda bolaget Inera AB den tidigare privatdrivna webbplatsen Growingpeople.se. Webbplatsen har införlivats i och kompletterar 1177.se, landstingens och regionernas gemensamma webbplats för råd om vård och hälsa.

Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare

Den 11 mars 2010 beslutade regeringen propositionen Ett skärpt skadeståndsansvar för vårdnadshavare (prop. 2009/10:142). När barn begår brott är det ofta andra barn som är brottsoffer. I propositionen föreslår regeringen ett strängare skadeståndsansvar i syfte att tydliggöra att det är föräldrarna som bär huvudansvaret för sina barn. Förslaget innebär att en förälder som har vårdnaden om ett barn ska ansvara för vissa typer av skador som barnet orsakar. Ansvaret förutsätter inte att vårdnadshavaren

varit vårdslös. Ansvaret ska gälla person- och sakskada och skada genom kränkning som barnet vållar genom brott. Lagändringarna träder i kraft 1 januari 2011.

Prop. 2009/10:232
Bilaga 1

Förebyggande arbete riktat till barn och ungdomar i risksituationer

För att förebygga ohälsa bland barn till föräldrar med missbruksproblem eller psykisk ohälsa och till barn i familjer där våld och övergrepp mellan vuxna förekommer, avsätter regeringen årligen medel för förebyggande åtgärder i kommunerna. Regeringen har gett Statens folkhälsoinstitut (FHI) i uppdrag att kartlägga det förebyggande arbetet i kommunerna som är särskilt riktat till barn och ungdomar i olika risksituationer. FHI ska därefter följa upp det förebyggande arbetet som genomförs i kommunerna under åren 2010 och 2011. Syftet med kartläggningen är att få mer kunskap om vilka grupper av barn och ungdomar i risksituationer som erbjuds förebyggande insatser, vilka dessa insatser är och vem som erbjuder insatserna.

Resultatet av undersökningen kommer att återföras till de berörda verksamheterna för att skapa förutsättningar för jämförelser och verksamhetsutveckling. I kartläggningen har frågor ställts kring en rad situationer eller förhållanden som kan innebära en risk för att barn och ungdomar utvecklar ohälsa på kortare eller längre sikt. Situationerna är till största del knutna till hemförhållanden och rör missbruk, psykiska ohälsa, utvecklingsstörning/kognitiva svårigheter och kriminalitet hos förälder samt våld som barn och ungdomar bevittnat. Barn och unga som befinner sig i en asylprocess eller vars föräldrar gör det har också inkluderats i kartläggningen.

Utredning av brott mot ett barn där barnet avlidit i anslutning till brottet

1 januari 2008 trädde lag (2007:606) om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott m.m. i kraft. Enligt lagen ska en utredning genomföras om ett brott har begåtts mot ett barn och barnet har avlidit i anslutning till brottet eller om det finns särskilda skäl att utreda dödsfallet, och om det finns särskild anledning att anta att dödsfallet har samband med att barnet varit i behov av skydd.

Syftet med utredningen är att ge underlag för förslag till åtgärder som ska förebygga att barn far illa. Utredningarna ska söka klarlägga förhållanden som har inneburit att det avlidna barnet har varit i behov av skydd och vilka åtgärder som har vidtagits eller kunnat vidtas för att skydda barnet. Utredning får endast inledas i fall som rapporteras till Socialstyrelsen av polismyndighet eller åklagare. Socialstyrelsen ska vartannat år redovisa resultatet av utredningsverksamheten. Rapporten ska utformas på ett sådant sätt att den inte ger upphov till förmodan om skuld eller ansvar i samband med ett dödsfall och inte heller till att personer som förekommer i utredningsmaterialet kan identifieras. I januari 2010 publicerade Socialstyrelsen den första rapporten om utredningar avseende barn som har avlidit i anledning av brott. Socialstyrelsen har utrett sju dödsfall och funnit brister i myndigheters handlande. Socialstyrelsen

avser använda kunskaperna från utredningsverksamheten som ett underlag i myndighetens arbete.

Prop. 2009/10:232
Bilaga 1

Pilotprojekt för att förebygga våld mot spädbarn

Regeringen har beviljat Karolinska universitetssjukhuset medel för att i samarbete med Stockholms läns landsting driva ett pilotprojekt för att förebygga våld mot spädbarn och öka kunskapen om så kallad *shaken baby syndrome*. Inom projektet utbildas mödra- och barnavårdspersonal och information om *shaken baby syndrome* sprids till blivande och nyblivna föräldrar. En utvärdering av hur effektiv informationen är görs inom ramen för projektet. Ett syfte med pilotprojektet är att skapa förutsättningar för andra landsting att vidta egna insatser inom området.

Uppdrag om prostitution och människohandel

I samband med regeringens handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål fick Statens institutionsstyrelse i uppdrag att förstärka arbetet med bl.a. ungdomar som är, har varit eller riskerar att utsättas för prostitution eller människohandel. Myndigheten ska bl.a. identifiera och stärka insatserna på institutionerna och i samråd med socialtjänsten utveckla arbetssätt som minskar risken för återfall i prostitution efter det att personerna lämnat myndighetens institutioner. Uppdraget pågår under tiden 2008–2010. Statens institutionsstyrelse har presenterat en delredovisning.

Regeringens insatser för behandling av sexualbrottsdömda män samt män som dömts för våld i nära relationer

Regeringen har i budgetpropositionen för 2007 tillfört Kriminalvårdens anslag ytterligare 20 miljoner kronor för att förstärka behandlingen av sexualbrottsdömda män samt män som dömts för våld i nära relationer.

Kriminalvården har fått i uppdrag av regeringen att genomföra en särskild satsning för att öka insatserna för sexualbrottsdömda samt män som dömts för våld i nära relationer, inklusive brott mot barn. Uppdraget ska omfatta åtgärder som bidrar till att öka möjligheterna till deltagande i programverksamhet för dessa grupper av män, samt utveckla arbetet vad avser riskbedömning, metoder, utslussning och samverkan med andra huvudmän. En delredovisning har inkommit och uppdraget ska slutredovisas senast den 1 april 2011. Ytterligare 30 miljoner kronor har avsatts för detta ändamål under åren 2008–2010.

Utvärdering och kartläggning av insatser för personer som begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn

Regeringen har i januari 2010 gett Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) i uppdrag att genomföra en utvärdering av effekterna av behandlingsmetoder för personer som begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn.

Regeringen har även beslutat om att ge Socialstyrelsen i uppdrag att genomföra en kartläggning av tillgängliga insatser i Sverige för personer som begått eller riskerar att begå sexuella övergrepp mot barn, och den geografiska omfattningen av dessa. Tyngdpunkten ska ligga på vilka insatser som finns tillgängliga för personer som inte är föremål för åtgärder inom ramen för exempelvis kriminalvård eller sluten ungdomsvård. Myndigheterna ska redovisa uppdragen senast den 31 december 2010.

Förebyggande arbete mot sexuell exploatering av barn och unga

Studier visar att vissa faktorer ökar riskerna för barn och ungdomar att utsättas för sexuell exploatering. Regeringen har därför gett Ungdomsstyrelsen i uppdrag att genomföra insatser i syfte att främja det generella förebyggande arbetet mot sexuell exploatering av barn och ungdomar mellan 13 och 25 år, via Internet och andra interaktiva medier.

Uppdraget inkluderar genomförandet av en studie bland målgruppen för att öka kunskapen om deras attityder till och erfarenheter av exponering av sexuell natur och sexuellt utnyttjande, framförallt via Internet och andra interaktiva medier. Med utgångspunkt i studien ska därefter ett metodmaterial utformas som kan användas i det förebyggande arbetet med barn och ungdomar. Även utbildningsinsatser ska genomföras för att öka kunskapen i dessa frågor hos personer som arbetar med ungdomar. I rapporten *Se mig – unga om sex och Internet* som har inkommit till Regeringskansliet redovisades den första delen av uppdraget.

Ungdomsstyrelsen har också i samarbete med Stiftelsen Allmänna Barnhuset tagit fram handboken *Men fråga mig bara!* som riktar sig till personal som arbetar med ungdomar inom bl.a. skolan, fritidsverksamheter, socialtjänsten och polisen. Syftet med handboken är att göra det lättare att identifiera och möta barn och ungdomar som har utsatts för sexuell exploatering. Ungdomsstyrelsen har även genomfört ett antal seminarier på temat.

Under året avser Ungdomsstyrelsen att anordna en nationell utbildning på högskolenivå för personer som har en operativ eller samordnade roll inom skola, socialtjänst eller fritidsverksamhet och som vill fördjupa sina kunskaper på området. En utbildning för tjejjourer och liknande organisationer som vänder sig till pojkar kommer också att genomföras. Utöver dessa utbildningar planerar Ungdomsstyrelsen för ett antal kortare utbildningar och seminarier. Även ett diskussionsunderlag för lärare eller andra aktörer som professionellt arbetar med ungdomar är under utarbetande. Det är tänkt att användas på grundskolans högre årskurser och på gymnasiet. Uppdraget ska slutredovisas senast den 31 december 2010.

Kampanj för säkrare Internet

Den statliga kommittén Medierådet har i uppgift att följa utvecklingen av barns och ungdomars mediesituation, bl.a. med fokus på Internet och digitala medier, och att arbeta förebyggande för att minska riskerna för skadlig mediepåverkan. Sedan 2002 driver Medierådet en EU-finansierad kampanj – *Det unga Internet* – för säkrare användning av Internet bland barn och unga. Kampanjen drivs i samverkan med Barnens rätt i sam-

hället (BRIS) och finansieras av EU-kommissionens handlingsprogram Safer Internet Plus Programme. I detta arbete är en av målsättningarna att stödja kunskap om Internet och lära barn att hantera nya medier på ett ansvarsfullt sätt.

Prop. 2009/10:232

Bilaga 1

Initiativ för att öka vuxnas kunskaper om barns vardag på Internet

Regeringen har gett stöd till projektet Surfa Lugnt som samordnar ett nationellt initiativ från den privata sektorn med målsättningen att öka vuxnas kunskaper om barns och ungas vardag på Internet. Syftet är att bejaka det positiva som finns i ungas liv på nätet, som engagemang, kommunikation och kunskapsutbyte, och samtidigt ge föräldrar och andra vuxna mer kunskap att hantera fallgroparna på Internet, som till exempel e-mobbning och integritetsfrågor. Flera privata aktörer, enskilda organisationer och Medierådet är engagerade i samarbetet. Genom samarbetsprojektet vill man få till stånd en effektiv koordinering av det arbete som såväl offentlig som privat och ideell sektor bedriver inom området. Uppdraget ska redovisas i juni 2010.

Nya prioriterade områden för Allmänna arvsfonden

Regeringen har föreslagit nya prioriterade områden för Allmänna arvsfondens stödgivning fr.o.m. 2007.

Projekt som syftar till att motverka våld, mobbning eller trakasserier på grund av kön, etnicitet, sexuell läggning eller funktionshinder bör uppmärksammas särskilt. Regeringen ser det också som angeläget med stöd till projekt för att utveckla nya metoder för stöd till barn och unga som utsatts för våld eller som bevittnat våld i hemmiljön samt till projekt som syftar till att motverka mäns våld mot unga kvinnor och kvinnor med funktionshinder. Här innefattas även sådana projekt som arbetar med att förebygga eller motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Jämställdhet i skolan

Regeringen har avsatt 110 miljoner kronor under en treårsperiod för att öka jämställdheten i skolan. I satsningen ingår bl.a. en jämställdhetsdelegation för skolan (dir. 2008:75). Delegationen ska utifrån skolans värdegrundsuppdrag analysera könsskillnaderna i utbildningsresultat, utvärdera metoder för att bryta traditionella könsroller och föreslå lämpliga insatser för hur ett långsiktigt jämställdhetsarbete i skolan kan utvecklas och stärkas. Slutrapporten ska presenteras den 30 november 2010.

Inom ramen för jämställdhetsatsningen har även Statens skolverk fått i uppdrag att genomföra ett flertal utvecklingsinsatser. I uppdraget ingår bl.a. att ge utbildning om könsroller, hederstraditioner samt sex- och samlevnadsundervisning. Skolverket ska även stödja elevhälsan för att förebygga psykisk ohälsa. Uppdraget ska slutrapporteras senast den 31 december 2010.

En del av regeringens psykiatrisatsning är ett uppdrag till Socialstyrelsen att driva det nationella utvecklingscentrumet för tidiga insatser till barn och unga som löper risk att drabbas av svårare psykisk ohälsa (UPP-centrum). Centrumets målgrupp är barn och unga som börjar visa tecken på psykisk ohälsa och/eller oroande social utveckling samt barn och unga i uppenbara riskmiljöer. De professionella som i sitt dagliga arbete möter barn och ungdomar står i fokus för centrumets arbete. Centrumets uppdrag är bl.a. att sammanställa kunskap om vilka metoder som är effektiva när det gäller förebyggande arbete, tidig upptäckt och tidigt stöd samt behandlande insatser. Kunskapen ska spridas och användas i arbetet med barn och ungdomar. Satsningen påbörjades 2007 och pågår t.o.m. 2011.

3 Stöd och skydd

Att ge barn som far illa eller riskerar att fara illa stöd och skydd är grundläggande i arbetet med att bekämpa våld mot barn. Lagstiftningen har förstärkts inom olika områden såsom straffskärpning för allvarliga våldsbrott, en effektivare bekämpning av barnpornografibrott, ökat stöd och skydd för barn som bevittnar våld och tydligare krav på riskbedömningar i samband med mål om vårdnad, boende och umgänge.

Regeringen har tagit initiativ till att ytterligare öka säkerheten för barn och unga på Internet. Den 1 juli 2009 infördes ett nytt brott i brottsbalken – kontakt med barn i sexuellt syfte.

Flera initiativ har också tagits för att stärka stödet och skyddet för barn inom socialtjänsten, bl.a. presenterade Barnskyddsutredningen under 2009 (SOU 2009:68) sina förslag som för närvarande bereds i Regeringskansliet.

Kontakt med barn i sexuellt syfte

Den 1 juli 2009 infördes ett nytt brott i brottsbalken – kontakt med barn i sexuellt syfte (6 kap. 10 a § brottsbalken). Den nya straffbestämmelsen tar sikte på kontakter med barn, t.ex. på Internet, som riskerar att leda till sexuella övergrepp vid ett möte med barnet. Det nya brottet omfattar den som, i syfte att mot ett barn under 15 år begå ett sexualbrott, träffar en överenskommelse med barnet om ett sammanträffande samt därefter vidtar någon åtgärd som är ägnad att främja att ett sådant sammanträffande blir av. Straffet är böter eller fängelse i högst ett år (prop. 2008/09:149).

Skärpta straff för allvarliga våldsbrott

Regeringen har i propositionen Skärpta straff för allvarliga våldsbrott m.m. (prop. 2009/10:147) föreslagit en reform om straffmätning som syftar till att höja straffen för allvarliga våldsbrott och för grovt vållande till annans död, att öka spännvidden mellan straffen för brott i allmänhet och att skärpa straffen vid vållande till annans död. Reformen innebär

bl.a. att straffen höjs generellt för allvarliga våldsbrott genom att det vid bedömningen av straffvärdet särskilt ska beaktas om gärningen inneburit ett allvarligt angrepp på någons liv eller hälsa eller trygghet till person.

Vidare delas straffskalan för grov misshandel upp. För misshandelsbrott som är att anse som synnerligen grovt döms till fängelse i lägst fyra och högst tio år. För annan grov misshandel döms till fängelse i lägst ett och högst sex år. Straffminimum för utpressning, grovt brott, och för vållande till annans död, grovt brott, höjs från fängelse i sex månader till fängelse i ett år. Dessutom ges försvårande och förmildrande omständigheter ett ökat genomslag vid straffvärdebedömningen av brott i allmänhet.

Den generella straffhöjningen för de allvarliga våldsbrotten och vissa av de andra förslagen innebär ett höjt straffvärde för brott mot barn. Riksdagen har antagit regeringens förslag. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2010.

Effektivare bekämpning av barnpornografibrott

Regeringen beslutade den 3 december 2009 propositionen Barnpornografibrottet (prop. 2009/10:70) som innehåller flera förslag som syftar till att åstadkomma en effektivare bekämpning av barnpornografibrott.

En ny brottsform föreslås som innebär att även den som betraktar en barnpornografisk bild som han eller hon berett sig tillgång till ska kunna dömas för barnpornografibrott. Vidare föreslås ett förtydligande av de omständigheter som ska kunna medföra att ett barnpornografibrott bedöms som grovt brott. Det föreslås också att kravet på dubbel straffbarhet avskaffas för brott av normalgraden som består i skildring av barn i pornografisk bild och för alla former av grovt barnpornografibrott. Även preskriptionstiden för brottet föreslås förlängd. Tiden för åtalspreskription ska räknas från den dag målsäganden fyller eller skulle ha fyllt 18 år, om brottet är grovt eller av normalgraden och avser skildring av barn i pornografisk bild. Lagändringarna i dessa delar träder i kraft den 1 juli 2010.

Härutöver föreslås att det straffbara området utvidgas för den form av barnpornografibrott som består i att skildra barn i pornografisk bild. Gärningsformen kommer därigenom att utan nuvarande begränsning omfatta alla fall av skildring av fullt pubertetsutvecklade barn under 18 år. Förslaget i denna del kräver grundlagsändringar. Dessa lagändringar föreslås träda i kraft den 1 januari 2011. Riksdagen har beslutat om propositionen.

Ny utformning av människohandelsbrottet

Regeringens proposition Förstärkt straffrättsligt skydd mot människohandel (prop. 2009/10:152) innehåller förslag till en ny utformning av människohandelsbrottet. Förslaget innebär en tydligare och mer ändamålsenlig brottsbeskrivning som syftar till att effektivisera brottsbekämpningen och därigenom förstärka det straffrättsliga skyddet mot människohandel. Ändringarna innebär bl.a. att kravet på att gärningsmannen genom handelsätgärden ska ta kontroll över offret – det s.k.

kontrollrekvisitet – tas bort. Vidare föreslås att kravet på dubbel straffbarhet för att svensk domstol ska kunna döma över människohandel som begåtts utomlands tas bort. I propositionen föreslås även den lagändring som krävs för att Sverige ska kunna tillträda Europarådets konvention om bekämpande av människohandel. Lagstiftningen träder i kraft den 1 juli 2010.

Förlängd preskriptionstid för könsstympning som begås mot barn

Regeringen har i propositionen Avskaffande av preskription för vissa allvarliga brott (prop. 2009/10:50) föreslagit att preskriptionstiden för könsstympning som begås mot barn förlängs på så sätt att preskriptionstiden börjar löpa först den dag barnet fyller eller skulle ha fyllt 18 år. Ändringen föreslås också omfatta försök till sådant brott. Lagändringen träder i kraft den 1 juli 2010 och föreslås gälla också för begångna brott som vid lagens ikraftträdande ännu inte har preskriberats.

Barn som bevittnar våld ses som offer för brott

Den 15 november 2006 trädde en ändring i socialtjänstlagens 5 kap. 11 § i kraft som slår fast att barn som bevittnar våld eller andra övergrepp av eller mot närstående vuxna är offer för brott. Samma datum trädde också lagändringar i kraft som innebär att barn som bevittnar ett brott som är ägnat att skada barnets trygghet och tillit i förhållande till en närstående person ska ha rätt till brottsskadeersättning från staten.

Stöd och hjälp till barn som bevittnat våld

Den 1 juli 2007 skärptes 5 kap. 11 § socialtjänstlagen (2001:453) så att socialnämndens åliggande att ge brottsoffer stöd och hjälp framgår tydligare. Lagändringen syftar till att tydliggöra kommunens ansvar för att ge stöd och hjälp till brottsoffer. Ändringarna innebär bl.a. att kommunen ska, istället för som tidigare bör, särskilt beakta att våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld kan vara i behov av stöd och hjälp.

I samband med lagändringen genomfördes en rad kompletterande åtgärder, bl.a. gavs ett förbättrat kunskapsstöd till kommunerna i tillämpningen av socialtjänstlagen. Socialstyrelsen tog också fram allmänna råd om socialnämndens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld (SOF 2009:22).

En handbok kommer att publiceras av Socialstyrelsen i juni 2010. Vidare kommer Socialstyrelsen att presentera en webbplats där kunskap och goda exempel på området finns samlad samt vidta andra kommunikationsåtgärder för att stödja kommunerna och bidra till ett mer enhetligt arbete. De allmänna råden och handboken bygger på arbetet med att förstärka tillsynen av socialtjänsten och lyfta fram de brister som finns i socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld.

Utöver dessa åtgärder ges kommunerna särskilda utvecklingsmedel varje år. Detta sker i syfte att stödja genomförandet av ambitionshöjningen på området genom att kommunerna får möjlighet att förstärka och

kvalitetsutveckla sitt arbete. Totalt satsas 109 miljoner varje år varav 750 000 kronor är avsett för Socialstyrelsen. Medlen fördelas via länsstyrelserna till kommunerna i enlighet med särskilda riktlinjer som regeringen har tagit fram. Socialstyrelsen har det övergripande ansvaret att på nationell nivå följa upp och utvärdera satsningen och dess effekter. Den nationella slutredovisningen görs den 1 juni 2011.

Förbättrad utredning och lagföring

Vålds- och sexualbrott mot barn är mycket svåra att utreda. Detta gäller särskilt om brotten har ägt rum inom familjen. Ärendena kräver åklagare som har fallenhet och intresse för denna typ av ärenden och som har särskilda kunskaper om hur brott mot barn bör utredas. Vålds- och sexualbrott mot barn är en brottstyp där regeringen vill att Åklagarmyndigheten ytterligare ska förbättra brottsutredningsverksamheten och öka lagföringen genom fortsatt verksamhetsutveckling. Regeringen har i regleringsbrev för 2007, 2008 och 2009 ålagt Åklagarmyndigheten att återrapportera vilka insatser man har genomfört när det gäller att bekämpa vålds- och sexualbrott mot barn.

I stort sett alla åklagarkammare har numera relationsvåldsspecialister. Merparten av kamrarna har också särskilt utsedda åklagare eller team som handlägger ärenden gällande vålds- och sexualbrott mot barn. Handläggningen av brott mot barn har fått ett utökad administrativt stöd i syfte att öka åklagarnas utrymme att leda förundersökningarna. Vidare finns på många platser i landet särskilda så kallade barnahus, där läkare, polis, åklagare, socialtjänst m.fl. funktioner finns samlade under ett och samma tak. På orter där det inte finns barnahus har samrådsförfaranden liknande dem som tillämpas i barnhusen förekommit. Bedömningen på flera håll är att kvaliteten i utredningarna har höjts och att barnperspektivet har fått en utökad plats i brottsutredningarna.

Barn som misstänks för brott

En översyn har gjorts av de bestämmelser som gäller då personer under 15 år misstänks ha utfört brott. Med utgångspunkt i betänkandet Barn som misstänks för brott (SOU 2008:111) beslutade regeringen den 11 mars 2010 att överlämna propositionen Barn under 15 år som misstänks för brott (prop. 2009/10:105) till riksdagen. Även om förslagen i propositionen riktar in sig på barn som begår brott innebär de också att förutsättningarna att bekämpa våld mot barn förbättras. Vid våldsbrott av barn under 15 år är ofta målsäganden ett barn. I den angivna propositionen föreslås bl.a. att brott av barn ska utredas i större utsträckning och att polis och socialtjänst ska få ökade möjligheter att ta hänsyn till målsägandens intresse av att ett brott utreds. Lagändringarna träder i kraft den 1 juli 2010.

Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården

I propositionen Utveckling av den sociala barn- och ungdomsvården (prop. 2006/07:129) föreslog regeringen en rad förändringar som syftar

till att ytterligare utveckla den sociala barn- och ungdomsvården. Lagändringarna trädde i kraft den 1 april 2008 och innebär bl.a. att socialnämnden, inför en placering av ett barn utanför det egna hemmet, tillsammans med barnet och föräldrarna ska ta fram en plan som beskriver hur vården ska genomföras. Nämnden har skyldighet att tillgodose de behov av stöd och hjälp som kan finnas när vården har upphört.

Barnskyddsutredningen

Barnskyddsutredningen lämnade sitt betänkande Lag om stöd och skydd för barn och unga (SOU 2009:68) i juli 2009. Den har remissbehandlats och bereds för närvarande i Regeringskansliet. Utredningen föreslår en lag med bestämmelser om stöd och skydd för barn och unga (LBU). En sammanslagning av bestämmelserna i socialtjänstlagen (SoL) och lagen med särskilda bestämmelser om vård av unga (LVU) till en lag bidrar till att sätta fokus på utsatta barn och deras rätt till stöd och skydd. Det föreslås bli möjligt att inleda en utredning utan att omedelbart informera vårdnadshavarna om beslutet och det blir möjligt för barn över 15 år att kunna ansöka om och få insatser från socialtjänsten utan vårdnadshavarnas medgivande.

Utredningen föreslår också en möjlighet för socialnämnden att under två månader kunna följa upp en utredning som avslutas utan åtgärd, men där det finns en kvarstående oro för barnets säkerhet. Avslutade placeringar föreslås kunna följas under motsvarande period. Den föreslagna lagen ställer krav på utbildningsnivå hos socialsekreterare som handlägger ärenden om barn och unga och utredningen föreslår att det i varje kommun ska finnas minst en anställd som har specialtjänstkompetens inom området.

Kvalitetssäkrade bedömningsinstrument

Socialstyrelsen har tagit fram ett förslag till kvalitetssäkrade bedömningsinstrument för socialtjänsten i arbetet med barn som bevittnat våld. Bedömningsinstrumentets syfte är att få mer enhetliga bedömningar av insatserna i landets kommuner. Instrumentet kommer att testas under 2010 i 15 kommuner. Två av instrumenten riktar sig särskilt till barn. Socialstyrelsen har också fått i uppdrag att utvärdera metoder och arbets sätt i socialtjänsten för våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld samt att sprida denna kunskap.

En förstärkt elevhälsa

I regeringens proposition Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet (prop. 2009/10:165) föreslår regeringen att det för eleverna i förskoleklassen, grundskolan, grundsärskolan, sameskolan, specialskolan, gymnasieskolan och gymnasiesärskolan ska finnas en samlad elevhälsa. Elevhälsan ska omfatta medicinska, psykologiska, psykosociala och specialpedagogiska insatser. För dessa insatser ska eleverna ha tillgång till skolläkare, skolsköterska, psykolog och kurator. Det ska också finnas tillgång till sådan kompetens att elevernas behov av specialpeda-

gogiska insatser kan tillgodoses. Regeringen avser att tillföra kommunsektorn medel för den förstärkta elevhälsan. Lagförslaget träder i kraft den 1 juli 2011.

Prop. 2009/10:232
Bilaga 1

Förbättrad tillgänglighet inom barn- och ungdomspsykiatrin

Regeringen har sedan 2007 fördelat särskilda medel till landstingen för att förbättra tillgängligheten till den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin. Inom ramen för psykiatrisatsningen har regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting ingått en överenskommelse om en förstärkt vårdgaranti inom barn- och ungdomspsykiatrin. Målet är att alla landsting inom den specialiserade barn- och ungdomspsykiatrin utöver de grundläggande kraven i den nationella vårdgarantin, senast 2011 ska kunna erbjuda tid för bedömning inom högst 30 dagar och därefter beslutad fördjupad utredning/behandling inom högst 30 dagar. Satsningen pågår 2009–2011.

Barnets bästa avgörande i mål om vårdnad, boende och umgänge

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2006 (prop. 2005/06:99) gjordes en del förändringar i föräldrabalken, bl.a. för att förstärka barnperspektivet. Betydelsen av barnets bästa har kommit till klarare uttryck i lagen. Barnets bästa ska vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge (6 kap. 2 a § föräldrabalken).

Riskbedömningar i mål om vårdnad, boende och umgänge

Socialnämnden och domstolen ska sedan den 1 juli 2006 vid bedömningen av barnets bästa fästa avseende särskilt vid risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet förs bort eller hålls kvar eller annars far illa (6 kap 2 a § föräldrabalken). Regeringen har i propositionen (prop. 2005/06:99) bl.a. framhållit att ett barn måste ha en absolut rätt att inte bli utsatt för våld, övergrepp eller annan kränkande behandling. När uppgifter om våld förs fram i ett mål om vårdnad, boende och umgänge måste uppgifterna alltid prövas och en riskbedömning göras. Om domstolen kommer fram till att det finns en risk för att barnet far illa bör detta väga tungt i den helhetsbedömning av samtliga omständigheter som ska göras.

Socialstyrelsen har fått i uppdrag att ta fram ett riskbedömningsinstrument för socialtjänstens arbete med ärenden om vårdnad, boende och umgänge. Uppdraget ska redovisas senast den 1 mars 2011.

Föräldrars förmåga till samarbete vid gemensam vårdnad

Genom lagändringar som trädde i kraft den 1 juli 2006 (prop. 2005/06:99) har en del förändringar i föräldrabalken genomförts, som bl.a. förstärker barnperspektivet.

I syfte att strama upp rättspraxis vad gäller frågan om rätten ska döma till ensam eller gemensam vårdnad anges numera att vid bedömningen av

om vårdnaden ska vara gemensam eller anförtros åt en av föräldrarna ska rätten fästa avseende särskilt vid föräldrarnas förmåga att samarbeta i frågor som rör barnet (6 kap. 5 § föräldrabalken). I propositionen konstateras att gemensam vårdnad i de allra flesta fall är en ur barnets synvinkel mycket bra vårdnadsform och att möjligheten att besluta om gemensam vårdnad mot en förälders vilja bör finnas kvar. Samtidigt är det viktigt att domstolen tar en förälders motstånd mot gemensam vårdnad på allvar. Om en förälder utsätter barnet eller någon annan i familjen för övergrepp är det i princip bäst för barnet att den föräldern inte får del i vårdnaden.

Socialnämnden har även fått möjlighet att väcka talan om umgänge i domstol, t.ex. om barnet riskerar att fara illa (6 kap. 15 a § föräldrabalken). Genom denna möjlighet får socialnämnden ytterligare ett verktyg för att på bästa sätt kunna ta tillvara barnets behov och intressen. Möjligheten kan utnyttjas t.ex. i fall där det visar sig att barnet mår dåligt av umgänget eller på annat sätt riskerar att fara illa om umgänget fortsätter. Det kan t.ex. vara nödvändigt att utesluta en förälder som gör sig skyldig till övergrepp mot någon i familjen från umgänge med barnet eller i vart fall begränsa umgänget med honom eller henne. Om ingen av föräldrarna försöker åstadkomma en förändring behövs en möjlighet för socialnämnden att själv föra talan om umgänget.

Handläggningen av verkställighet av avgöranden om vårdnad, boende och umgänge har flyttats från förvaltningsdomstolarna till de allmänna domstolarna och verkställighetsprövningen har renodlats. Det har bl.a. införts en bestämmelse om att domstolen ska vägra verkställighet om det är uppenbart att åtgärden är oförenlig med barnets bästa. Vid bedömningen ska domstolen beakta risken för att barnet far illa (21 kap. föräldrabalken).

Umgängesstöd

I propositionen Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn (prop. 2009/10:192) föreslås bl.a. att den möjlighet som domstol har att besluta att en kontaktperson som utses av socialnämnden ska medverka vid umgänget ska lagregleras och benämnas umgängesstöd. Enligt förslaget ska en prövning av barnets behov av umgängesstöd göras. Umgängesstöd kan behövas t.ex. för att barnet ska slippa uppleva konfliktfyllda konfrontationer mellan föräldrarna eller om barnet känner en oro över umgänget. Däremot ska den person som medverkar vid umgänget inte ses som en person med särskilt mandat att fysiskt förhindra att barnet bortförs eller kränks. Om det finns en risk för övergrepp eller bortförande kan resultatet bli att umgänge mellan barnet och föräldern inte kommer till stånd. Lagändringarna träder i kraft 1 augusti 2010.

Förbud mot diskriminering av barn och elever

Den 1 april 2006 trädde lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever i kraft. Bestämmelserna i lagen omfattade bl.a. förbud mot diskriminering som hade samband med kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning,

sexuell läggning och funktionshinder och förbud mot annan kränkande behandling. Statens skolinspektion, Jämställdhetsombudsmannen, Ombudsmannen mot etnisk diskriminering, Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning och Handikappombudsmannen skulle inom sina respektive ansvarsområden ha tillsyn över lagens efterlevnad.

2006 års lag upphävdes den 1 januari 2009. De bestämmelser i lagen som handlade om diskriminering flyttades över till diskrimineringslagen (2008:567) och de bestämmelser som handlade om annan kränkande behandling flyttades över till ett nytt kapitel, 14 a kap., i skollagen (1985:1100). Diskrimineringslagen och 14 a kap. skollagen trädde i kraft den 1 januari 2009.

Den nya myndigheten Diskrimineringsombudsmannen, utövar tillsyn över att diskrimineringslagen följs. För utbildningsområdet innehåller diskrimineringslagen bestämmelser om aktiva åtgärder, förbud mot diskriminering, skyldighet att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier och förbud mot repressalier. Utbildningsanordnaren ska se till att det inom ramen för varje särskild verksamhet bedrivs ett målinriktat arbete för att motverka trakasserier av barn och elever. Detta innebär bl.a. att det ska upprättas en årlig plan för att förhindra trakasserier av barn och elever i verksamheten.

Skyldigheten att utreda och vidta åtgärder mot trakasserier innebär att när utbildningsanordnaren eller personalen får kännedom om att ett barn eller en elev anser sig ha blivit utsatt för trakasserier i samband med verksamheten, är utbildningsanordnaren skyldig att utreda omständigheterna kring de uppgivna trakasserierna och i förekommande fall vidta de åtgärder som skäligen kan krävas för att förhindra sådana trakasserier i framtiden.

Barn- och elevombudet

Den 1 april 2006 inrättades Barn- och elevombudet (BEO). BEO är en del av Skolinspektionen, men har samtidigt ett självständigt uppdrag. BEO övervakar tillsammans med Skolinspektionen den del av skollagen (kap. 14 a) som handlar om kränkande behandling. Tillsammans med Diskrimineringsombudsmannen (DO) ska BEO också arbeta för att motverka kränkningar, diskriminering och trakasserier av barn och elever. En mycket viktig uppgift är att ta tillvara barn och elevers rättigheter. Det innebär att BEO utreder anmälningar om kränkande behandling och kan företräda enskilda barn och elever i domstol.

Vidare ska BEO informera om lagstiftningen och ge råd om hur skolorna kan arbeta förebyggande.

4 Barns rätt att komma till tals och få information

Regeringens målsättning är att barn ska respekteras och vara delaktiga i beslut som rör dem. Barnets möjligheter att komma till tals samt att få information i frågor som rör dem har stärkts. Tillsynen inom socialtjän-

ten har tillförts ett barnperspektiv bl.a. genom att samtal ska föras med barn och unga i samband med tillsynsbesök på hem för vård eller boende (HVB) samt institutioner som drivs av Statens institutionsstyrelse. Vidare ska barn och unga som placeras utanför det egna hemmet få information om sina rättigheter och vart de kan vända sig med synpunkter på den vård som ges.

Enligt ett förslag från regeringen ska socialtjänsten få möjlighet att samtala med barn utan vårdnadshavarens samtycke i s.k. barnavårdsutredningar. Barnets rätt till information har också stärkts både inom socialtjänsten och i hälso- och sjukvården.

Barns och ungas rätt till information i kontakt med socialtjänsten

Som ett led i utvecklingen av den sociala barn- och ungdomsvården har ändringar i reglerna om skydd och stöd för barn och unga inom den sociala barn- och ungdomsvården genomförts. Detta för att stärka barns och ungas ställning, skapa förutsättningar för en säker och sammanhållen vård av barn och unga samt säkerställa att den vård som ges är i enlighet med kunskap och beprövad erfarenhet. Lagändringarna gäller från den 1 april 2008, bl.a. har barns och ungas rätt till information i kontakten med socialtjänsten förtydligats. Barnet ska ha rätt till adekvat information om vilka insatser som ges och planeras och också själv få berätta om sin situation.

Barns och ungas rätt att komma till tals i tillsynen

En ny organisation för tillsynen av hälso- och sjukvård och socialtjänst har skapats. Barnrättsperspektivet ska bli tillgodosett i den nya tillsynsorganisationen vilket bl.a. innebär att barn och ungdomar ska ges information om sina rättigheter och vart de kan vända sig om de har kritik på den vård som de får. Tillsynen av de hem för vård eller boende (HVB) som riktas till barn och unga ska göras kontinuerligt. Den ska ske minst två gånger per år, och fler om behov föreligger. Minst ett av besöken ska vara oanmält. Vid dessa tillsynsbesök ska samtal föras med barnen och de unga. Dessa ska vara frivilliga för barnen och de unga och ske omsorgsfullt och med respekt för den enskildes integritet. En försöksverksamhet med tillsynsombud för barn som är placerade i familjehem ska även genomföras under en treårsperiod.

Barns och ungas rätt att komma till tals i mål om vårdnad, boende och umgänge

För att förbättra barns rätt att komma till tals i mål om vårdnad, boende och umgänge, har en ändring i föräldrabalken gjorts. Lagändringen trädde i kraft 1 juli 2006 och innebär att socialnämnden innan den lämnar upplysningar enligt 6 kap. 20 § andra stycket föräldrabalken, ska höra föräldrarna och barnet om det är lämpligt.

I propositionen Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn (prop. 2009/10:192) som beslutades den 14 april 2010 föreslås bl.a. att socialtjänstens möjligheter att tala med barn ska förbättras på så sätt att socialtjänsten i vissa fall ska ha rätt att tala med barn utan vårdnadshavarens samtycke. Lagändringarna träder i kraft den 1 augusti 2010.

Barns och ungas rätt till information inom hälso- och sjukvården

Hälso- och sjukvården och dess personal är sedan den 1 januari 2010 skyldiga att särskilt beakta barns behov av information, råd och stöd om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med har en psykisk sjukdom eller en psykisk funktionsnedsättning, en allvarlig fysisk sjukdom eller skada eller är missbrukare av alkohol eller annat beroendeframkallande medel (prop. 2008/09:193). Detsamma gäller om barnets förälder eller någon annan vuxen som barnet varaktigt bor tillsammans med oväntat avlider.

Inom ramen för psykiatrisatsningen har regeringen initierat ett nationellt projekt för att utbilda psykiatrins och primärvårdens personal i Beardslees familjeinterventionsmetod för målgruppen barn till föräldrar med psykisk sjukdom. Metoden är ett instrument för att arbeta enligt de nya bestämmelserna om att särskilt beakta barns behov av information, råd och stöd. Projektets verksamhet slutredovisades i januari 2010.

Barns och ungas förtroende för polisen

Rikspolisstyrelsen har haft i uppdrag att utveckla sitt arbete med att skapa förtroendefulla relationer med barn och ungdomar i samarbete med skolan. Uppdraget redovisades i mars 2007.

5 Kompetensutveckling för berörda yrkesgrupper

Insatser för att öka kompetensen inom olika yrkesgrupper kring olika former av våld mot barn har vidtagits. Rikspolisstyrelsen har haft i uppdrag att säkerställa att all personal som utreder ärenden där barn utsatts för brott genomgår anpassad utbildning. Vidare har regeringen tagit initiativ till spridning av kunskap om bl.a. sexuell exploatering av barn till personal inom domstolsväsendet och andra relevanta yrkesgrupper.

Det har också tagits fram utbildningsprogram för bättre bemötande av sexualbrottsoffer, riktat till personal inom Polisen, Åklagarmyndigheten och domstolarna. Insatser har också genomförts för att inom domstolsväsendet höja kunskapen om barns utveckling, behov och rättigheter.

Regeringen har genomfört insatser för att öka kompetensen hos polisen för att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och barn samt

hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelserna och Ungdomsstyrelsen utför även omfattande utbildningsinsatser till olika yrkesgrupper inom t.ex. socialtjänsten och skolan om hedersrelaterat våld och förtryck. Stöd ges också till skyddade boenden för ungdomar som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Vidare har Statens skolverk bl.a. fått i uppdrag att främja, stärka och sprida kunskap om skolans värdegrund samt att utforma en utbildnings-satsning om forskningsbaserade åtgärdsprogram mot mobbning. Myndigheten ska också utbilda skolledare om hedersrelaterat våld och förtryck.

Särskild barnkompetens inom polisen

Rikspolisstyrelsen har haft i uppdrag att vidta åtgärder för att säkerställa att all personal som utreder ärenden med barn som utsatts för brott genomgår för arbetsuppgifterna särskilt anpassad utbildning. I uppdraget har ingått att redovisa på vilket sätt utbildningen kvalitetssäkras, hur kunskapskontroll efter genomgången utbildning sker och hur den enskildes kompetens bibehålls över tid. Uppdraget redovisades i oktober 2007.

Rikspolisstyrelsen har vidare haft i uppdrag att initiera åtgärder som omfattar utbildningar, informationsspridning till allmänheten och andra åtgärder som har bedömts stärka det ordinarie arbetet långsiktigt. Syftet med uppdraget har bestått i att ytterligare öka polisens kompetens och kapacitet samt att stärka allmänhetens förtroende för polisen så att fler brott anmäls. Uppdraget har genomförts i samråd med bl.a. Åklagarmyndigheten.

För att ytterligare höja kompetensen har Rikspolisstyrelsen dessutom skapat en nationell vidareutbildning för utredare av brott mot kvinna eller närstående och för utredare av brott mot barn. I syfte att stimulera polismyndigheternas lokala utvecklingsarbete inom brott i nära relationer och förbättra Polisens brottsofferkompetens har medel delats ut till ett flertal lokala utvecklingsarbeten som påbörjades inom polismyndigheterna. Utvecklingsarbetena har bl.a. omfattat informationsspridning på skolor om hedersrelaterat våld och om barns rättigheter utifrån barnkonventionen.

I ärenden avseende brott i nära relationer är det mycket viktigt med en bra samverkan mellan myndigheter och med ideella organisationer. Avseende hedersrelaterat våld har Rikspolisstyrelsen därför fokuserat på samverkan. Ett flertal samverkanskonferenser med andra myndigheter har genomförts och kontinuerliga möten har hållits med ideella organisationer.

Utbildningsprogram för förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer

Brottsoffermyndigheten har haft i uppdrag att utforma och i samråd med Rikspolisstyrelsen, Åklagarmyndigheten och Domstolsverket genomföra ett utbildningsprogram för förbättrat bemötande av sexualbrottsoffer riktat till personal inom Polisen, Åklagarmyndigheten och domstolarna. Programmet ska öka kunskapen om sexualbrottsoffer och förbättra bemötandet av dessa brottsoffer i samband med polisanmälan, förunder-

sökning och rättegång. När det gäller barn som har utsatts för sexualbrott ska programmet särskilt fokusera på att öka kunskapen om barns särskilda utsatthet och behov vid dessa brott. Programmet pågick under perioden 2007–2009 och Brottsoffermyndigheten redovisade uppdraget 2009.

Utvidgning av uppdrag att utveckla program för omhändertagande av sexualbrottsoffer

Regeringen har uppdragit åt Nationellt kunskapscentrum för frågor om mäns våld mot kvinnor vid Uppsala universitet att utarbeta ett nationellt program för hälso- och sjukvården avseende omhändertagande av offer för sexualbrott. Syftet är att förbättra omhändertagandet av sexualbrottsoffer inom hälso- och sjukvården samt att utarbeta rutiner för hur provtagning och dokumentation ska genomföras för att rättsväsendets beslutsunderlag ska bli så fullständiga och ändamålsenliga som möjligt. Centrumet har sammanställt en handbok för hälso- och sjukvårdens omhändertagande av offer för sexuella övergrepp med tillhörande guide för omhändertagande efter sexuella övergrepp. Centrumet har i samarbete med Konstfack i Stockholm även tagit fram en seriebok om sexuella övergrepp som vänder sig till ungdomar och till vuxna som kommer i kontakt med unga.

Kunskapsspridning om sexuell exploatering

Regeringen har 2007 beviljat Stiftelsen Allmänna Barnhuset medel för att fortsätta sprida kunskap om sexuell exploatering av barn till relevanta yrkesgrupper och lämna förslag på hur ett samlat ansvar ska organiseras för att hålla kunskap och information inom området uppdaterad och tillgänglig. Ett led i uppdraget var också att göra en sammanställning av den forskning och den kunskap som finns på området inom olika sektorer i samhället. Uppdraget rapporterades till regeringen i december 2008.

Ungdomsstyrelsen har vidare haft i uppdrag att förebygga att ungdomar blir utsatta för sexuell exponering och exploatering genom Internet och andra aktiva medier. Myndigheten har hösten 2009 redovisat en rapport inom detta område och har under våren 2010 presenterat ett metodmaterial som kan användas i det förebyggande arbetet med barn och ungdomar. Under 2010 genomförs utbildningsinsatser för att öka kunskapen i dessa frågor hos personer som arbetar med ungdomar.

Utbildningsinsatser inom domstolsväsendet

Regeringen har i regleringsbrevet till Sveriges Domstolar åren 2006 och 2007 särskilt angett återrapporteringskrav rörande kunskap inom områdena barns behov i brottmålsprocessen, sådan brottslighet som avser prostitution, människohandel för sexuella och andra ändamål samt sexuell exploatering av barn.

I regleringsbrevet för Sveriges Domstolar för 2008 och 2009 har regeringen gett Domstolsverket i uppdrag att ange vilka åtgärder som vidtagits för att säkerställa erforderlig kunskap om barns utveckling,

behov och rättigheter hos personal som i sitt arbete har att göra med mål och ärenden där barn är berörda. I uppdraget har också ingått hur utbildningsinsatser i frågor som rör barn kvalitetssäkras och hur kompetensen bibehålls över tid. Återrapportering har skett i årsredovisningarna för Sveriges Domstolar för åren 2006–2009.

Spridande av riktlinjer

Regeringen har gett UNICEF Sverige i uppdrag att sprida de riktlinjer som UNICEF Sverige och Socialstyrelsen har tagit fram om bemötandet av flickor och pojkar som utsatts för människohandel.

Under 2008–2010 har UNICEF Sverige arrangerat regionala utbildningsseminarier i Göteborg, Umeå och Malmö. Seminarierna har varit tvärprofessionella och haft deltagare representerade från kommunernas socialtjänst, Migrationsverket, Tullverket och Polisen, hälso- och sjukvård, ungdomsboenden, berörda länsstyrelser, åklagarmyndigheten och några enskilda organisationer. Skriften *Kan det vara människohandel?* har spridits vid dessa seminarier och i samband med UNICEF:s medverkan vid andra utbildningar. Skriften har också spridits på konferenser anordnade av bland annat Stiftelsen Allmänna Barnhuset, Länsstyrelsen i Stockholms län, Statens Institutionsstyrelse och Åklagarmyndigheten. Skriften finns även på UNICEF Sveriges hemsida.

Metoder för att upptäcka förekomst av våldsutsatthet

Regeringen har uppdragit åt Nationellt kunskapscentrum för frågor om mäns våld mot kvinnor vid Uppsala universitet att vidareutveckla metoder för att inkludera frågor till patienter om personlig erfarenhet av våld inom hälso- och sjukvården. Syftet med uppdraget är att personal inom hälso- och sjukvården i ett tidigt skede ska upptäcka kvinnor och barn samt partners i samkönade relationer, som är eller har blivit utsatta för våld. Centrumet arbetar för närvarande med en rapport som belyser olika aspekter av ämnet samt även inkluderar en metoddel och en uppsättning rekommendationer för de som på olika sätt kommer i kontakt med frågan dvs. sjukvårdspersonal, verksamhetschefer och beslutsfattare.

Ökad kompetens hos polisen att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och barn

Rikspolisstyrelsen har haft i uppdrag av regeringen att i samråd med Åklagarmyndigheten säkerställa att det inom varje polismyndighet finns tillgång till kvalificerad kompetens att förebygga och utreda mäns våld mot kvinnor och våld riktat mot barn, t.ex. i form av särskilda familjevårdsenheter. Genom ökad kompetens ska polisen bättre kunna förebygga och utreda dessa våldsbrott. Uppdraget redovisades 2007.

Ungdomsstyrelsen har under åren 2006 – 2009 haft i uppdrag att stödja tjejjourernas arbete mot hedersrelaterat våld. Ungdomsstyrelsen har i samarbete med ett antal olika aktörer kompetensutvecklat dem som arbetar ideellt inom tjejjoursrörelsen. Totalt har 12 utbildningar anordnats i syfte att ge deltagarna fördjupad kunskap om våld och förtryck i hederns namn och konkreta tips på hur tjejjourer kan hjälpa unga i kris. Med hjälp av nio olika tjejjourers engagemang utvecklades en virtuell och nationell tjejjour inom nätmötesplatsen Lunarstorm. Den virtuella jöuren, Tjejjouren på Lunarstorm, drevs från februari 2007 till och med januari 2009.

Uppdrag till länsstyrelserna om insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck

Regeringen har gett länsstyrelserna i uppdrag att lämna stöd till insatser som avser förebyggande arbete mot hedersrelaterat våld och förtryck. Länsstyrelsen i Östergötlands län har även uppdragits att, utöver sitt regionala uppdrag, lämna stöd till insatser på nationell eller länsövergripande nivå samt arbeta med kunskaps- och medvetandehöjande insatser genom exempelvis utbildningar, seminarier och föreläsningar gentemot personer som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Länsstyrelserna i de tre storstadslänen har fått särskilda medel för att stödja och samordna utvecklingen av skyddat boende för kvinnor som utsatts för hedersrelaterat våld och förtryck.

Medel till forskning om bland annat hedersrelaterat våld och förtryck

Forskningen behöver utvecklas och fördjupas inom områdena mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck, våld i samkönade relationer samt prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Regeringen har uppdragit åt Brottsoffermyndigheten att fördela medel till forskning och andra studier, systematisk metodutveckling och liknande insatser som syftar till att öka kunskapen på området. Medlen har fördelats genom Rådet för brottsofferfonden i enlighet med uppdraget. En viktig utgångspunkt har varit att medlen bör kunna användas inom flera olika vetenskapliga discipliner och verksamheter. Medel har framför allt fördelats till forskningsprojekt vid olika universitet och högskolor. Bland annat har Karolinska Institutet tilldelats medel till ett projekt med temat Män som dödar kvinnor de har barn med och sedan tar sitt liv: förövarna och de överlevande barnen. Vid Linköpings universitet har studie utförts om Det sociala arbetets (o) förmåga att identifiera, reagera och hantera en våldsproblematik i nära relationer utifrån de ungas behov. Örebro universitet har tilldelats medel för forskningsprojektet Att skilja mellan offer: Ett brottsofferperspektiv på människohandel och människohandelsliknande brottslighet.

Uppdrag om grövre våld i skolan

På regeringens uppdrag har Brottsförebyggande rådet genomfört en kartläggning av grövre våldsbrott i skolan i syfte att öka kunskaperna om bl.a. förekomsten och utvecklingen av det grövre våldet i skolorna. Kartläggningen visade att det allra grövsta våldet är mycket ovanligt i svenska skolor samt att det finns en tydlig koppling mellan kränkande behandling, skolklimate och utsatthet för skolvåld.

I uppdraget har ingått att utveckla stödmaterial och att sprida information till huvudmän och skolor genom nationella konferenser. Statens skolverk har, bl.a. utifrån Brottsförebyggande rådets uppdrag att kartlägga det grövre våldet i skolan, tagit fram stödmaterial till skolorna om hur man kan arbeta brottsförebyggande med fokus på det grövre våldet. Uppdraget redovisades den 15 juni 2009.

Utbildningssatsning om mobbning

Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag att utforma en utbildningssatsning om åtgärdsprogram mot mobbning. Syftet med satsningen är att minska förekomsten av mobbning i skolan genom att sprida kunskap om förebyggande och åtgärdande metoder som är evidensbaserade och kvalitetssäkrade. Inom ramen för uppdraget ska Skolverket även utvärdera effekterna av befintliga metoder mot mobbning som används i skolor. Uppdraget ska redovisas den 1 november 2010.

Uppdrag om skolans värdegrund

Regeringen har gett Statens skolverk i uppdrag att främja, stärka och sprida kunskap om skolans värdegrund. I uppdraget ingår bl.a. att genomföra en studie av skolornas värdegrundsarbete och att ta fram ett verksamhetsanpassat stödmaterial som skolorna kan använda i sitt värdegrundsarbete.

Ett aktivt värdegrundsarbete i skolan är bl.a. en viktig förebyggande insats mot alla former av kränkande behandling och diskriminering. Uppdraget ska redovisas den 31 mars 2011.

Ökad kunskap om hedersrelaterat våld och förtryck i skolan

Skolledare i grund- och gymnasieskolan har erbjudits fortbildning om problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck. Skolledare ska få ökad kunskap om och beredskap för att arbeta med jämställdhetsfrågor i allmänhet och med frågor kring heder och förtryck i synnerhet. Fortbildningskursen Hedersrelaterad problematik – om skolans ansvar och möjligheter, riktar sig till rektorer och ges på sju lärosäten samt vid Statens skolverk i Stockholm. Totalt har 330 rektorer som deltagit. Tillsammans med Ungdomsstyrelsen och Rikspolisstyrelsen har Statens skolverk genomfört en tvådagarskonferens, Förebygg hedersrelaterat våld och förtryck – vad kan vi göra tillsammans?, för chefer inom kultur och fritid, skola samt polis.

Statens skolverk har även tagit fram en högskolekurs för yrkesverksamma lärare inom grundskola, gymnasium och vuxenutbildning inom området jämställdhet och hedersrelaterat förtryck i skolans värld.

Informations- och kunskapsspridning om frågor rörande hedersrelaterat våld och förtryck

Nationellt kunskapscentrum för frågor om mäns våld mot kvinnor vid Uppsala universitet har en central roll avseende informationsspridning och kunskap om mäns våld mot kvinnor. Centrumet har även till uppgift att analysera behovet av och bedriva forskning inom området samt utgöra stöd för myndigheter och organisationer i frågor om mäns våld mot kvinnor. Regeringen menar att det finns ett behov av att centrumet utökar detta arbete vad avser frågor om hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer.

Centrumet arbetar också med en kunskapsöversikt om hedersrelaterat våld och förtryck. Rapporten redogör för svensk forskning om hedersrelaterat våld, vilka forskningsperspektiv som är representerade, inom vilka discipliner forskningen bedrivs, vilken eller vilka perspektiv som är tongivande i svensk forskning samt vilka behov av forskning som finns på området.

Inom ramen för arbetet med hedersrelaterat våld och förtryck planerar centrumet att i en svensk kontext göra en kunskaps- och forskningsöversikt om könsstymning av flickor och dess konsekvenser. Avslutningsvis arbetar centrumet med en kunskapsbank om mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer. Kunskapsbanken är en internetbaserad resursportal som ska innehålla forskning och erfarenhetsbaserad kunskap.

Utbildningsuppdrag till Ungdomsstyrelsen

De som arbetar inom områden som fritidsverksamhet, socialtjänst och skola ska ha adekvata kunskaper om och bör ges möjlighet till utbildning i frågor som rör mäns våld mot flickor och unga kvinnor samt hedersrelaterat våld och förtryck som huvudsakligen drabbar flickor och unga kvinnor men som även kan drabba pojkar och unga män.

Regeringen har uppdragit åt Ungdomsstyrelsen att genomföra utbildningar som en del i det förebyggande arbetet på området. Ungdomsstyrelsen har även uppdragits att genomföra utbildningar riktade till anställda i de kommuner som har en samordnande och utvecklande roll för fritidsverksamhet, socialtjänst samt skola. Även andra personalgrupper kan beröras liksom personer som har en samordnande roll för ungdomsverksamhet inom ideella organisationer. Utbildningarna ska leda till att deltagarna blir medvetna om frågor om mäns våld mot flickor och unga kvinnor och särskilt situationen för främst flickor och unga kvinnor, men även pojkar och unga män, som drabbas av hedersrelaterat våld och förtryck. De ska även ge kunskap om hur den som drabbats kan stärkas och ges möjligheter att ta del av de stödsatser som finns. Vidare ska utbildningarna belysa vilka metoder som finns för att i arbetet med unga förebygga mäns våld mot kvinnor.

Återkommande kartläggningar av våld mot barn är viktiga för att över tid kunna följa utvecklingen och därmed bedöma behovet av insatser. Stiftelsen Allmänna Barnhuset och Karlstads universitet har på uppdrag av regeringen genomfört en nationell studie av barnuppfostran och barnmisshandel under 2006. Liknande studier har genomförts sedan 1980. På uppdrag av regeringen har också kartläggningar om bl.a. förekomsten av arrangerade äktenskap mot en parts vilja genomförts.

Att utvärdera effekten av genomförda insatser och åtgärder utgör en viktig grund för fortsatta åtgärder. Regeringen har tillsatt en utredning för att utvärdera tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform.

Länsstyrelserna och Socialstyrelsen har haft i uppdrag att genomföra en förstärkt tillsyn av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Socialstyrelsen har också fått i uppdrag att göra en utvärdering av metoder och arbetssätt inom socialtjänsten för barn som bevittnat våld. Brottsoffermyndigheten ska vidare till regeringen redovisa erfarenheter från hanteringen av brottsskadeersättning till barn som bevittnat våld.

Kartläggning av våld mot barn

Stiftelsen Allmänna Barnhuset har haft i uppdrag av regeringen att, i samverkan med Statistiska Centralbyrån, genomföra en kartläggning av barns erfarenheter av kroppslig bestraffning. Uppdraget redovisades 2007 i rapporten *Våld mot barn 2006–2007 – en nationell kartläggning*.

Regeringen har sedan införandet av det s.k. agaförbudet 1979 vid olika tillfällen beviljat medel för att låta undersöka barns och vuxnas erfarenheter av och attityder till kroppslig bestraffning av barn. Undersökningar där barn har tillfrågats saknas före 1994. Därefter visar undersökningar att antalet skolbarn som blivit slagna minskat från 35 procent till 13–14 procent. Utifrån föräldraintervjuer som gjorts 1980, 2000 och 2006 kan man konstatera att kroppslig bestraffning av grövre art har minskat väsentligt. Få vuxna är positiva till kroppslig bestraffning och det har skett en kraftig och kontinuerlig minskning avseende såväl positiva attityder till våld mot barn som förekomsten av kroppslig bestraffning under lång tid. Den senaste undersökningen som gjordes 2006 visar resultat som tyder på att förekomsten av kroppslig bestraffning inte längre fortsätter att minska. I vissa avseenden finns en rapporterad ökning jämfört med undersökningarna år 2000. Detta gäller andelen föräldrar som knuffat, huggit tag i eller ruskat om sitt barn och främst mindre förskolebarn.

Utvärdering av sexualbrottslagstiftningen

Regeringen tillsatte i juli 2008 en utredning för att utvärdera tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform (dir. 2008:94). Syftet med utvärderingen är att följa upp och undersöka hur bestämmelserna om sexualbrott har fungerat i praktiken och om syftet med reformen har uppnåtts. Utvärderingen ska särskilt fokusera på våldtäktsbrottet och de särskilda

straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn. Dessutom ska utredaren analysera frågan om Sveriges tillträde till Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, samt lämna förslag på de lagändringar som i sådana fall kan krävas. Utredningen ska redovisas senast den 29 oktober 2010.

Utvärdering av fridskränkingsbestämmelserna m.m.

Regeringen beslutade den 20 maj 2010 om direktiv till en utredning för att utvärdera tillämpningen av straffbestämmelserna om grov kvinnofridskränkning och grov fridskränkning (dir. 2010:56). Syftet med utvärderingen är att identifiera eventuella tolkningsproblem och att undersöka om syftet med bestämmelserna har uppnåtts, dvs. att beakta den utsatta personens hela situation. Utredaren ska också utreda och redovisa sin bedömning av om straffansvaret för egenmäktighet med barn är lämpligt utformat vid gemensam vårdnad. Vid behov kan utredaren även överväga och föreslå förändringar i lagstiftningen. Uppdraget skall redovisas senast den 31 maj 2011.

Kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck

Forum för levande historia har på regeringens uppdrag genomfört en riksrepresentativ undersökning om vilken kännedom lärare i grundskolan (årskurs 6–9) och i gymnasieskolan har om hedersrelaterat våld och förtryck av barn och ungdomar, särskilt flickor och unga kvinnor. Syftet har varit att förbättra kunskapsunderlaget för framtida insatser på området. Uppdraget redovisades i mars 2008.

Kartläggning av arrangerade äktenskap mot en parts vilja

Ungdomsstyrelsen har haft i uppdrag att kartlägga äktenskap mot en parts vilja. Ungdomsstyrelsens lämnade i juni 2009 rapporten Gift mot sin vilja (Ungdomsstyrelsen 2009:5). I denna kartläggning har fem procent av de unga mellan 16 och 25 år svarat att de har begränsningar i valet av äktenskapspartner; 6,6 procent av kvinnorna och 3,8 procent av männen. Fem procent motsvarar cirka 70 000 individer i åldersgruppen. Ungdomsstyrelsens kartläggning visar också att ungas utsatthet för äktenskap mot sin vilja är mer utbredd i vissa stadsdelar.

Regeringen har uppdragit åt Ungdomsstyrelsen att genomföra insatser som kan förebygga och förhindra att unga mellan 13 och 25 år blir gifta mot sin vilja. Ungdomsstyrelsen ska etablera ett myndighetsnätverk, utarbeta information till relevanta målgrupper, kartlägga förutsättningarna för långsiktigt förebyggande arbete och behov av metodutveckling, samt anordna utbildningsinsatser riktad till anställda inom myndigheter och kommuner. Insatserna ingår i den handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (skr. 2009/10:229) som regeringen fattade beslut om den 27 maj 2010. Uppdraget ska slutredovisas senast den 15 februari 2011.

Regeringen beslutade den 20 maj 2010 om direktiv till en utredning som ska inhämta ytterligare kunskap om tvångsäktenskap och barnäktenskap och utifrån det kunskapsunderlaget föreslå åtgärder för att åstadkomma ett stärkt skydd mot sådana äktenskap (dir. 2010:54). Utredningen ska också göra en samlad översyn av relevant lagstiftning och föreslå lagändringar som behövs för att stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap. Utredningsuppdraget är delvis ett resultat av slutsatser under beredningen av utredningsbetänkandet Människohandel och barnäktenskap – ett förstärkt straffrättsligt skydd (SOU 2008:41). Den är också ett resultat av Ungdomsstyrelsens rapport Gift mot sin vilja (Ungdomsstyrelsen 2009:5). Uppdraget ska redovisas senast den 21 maj 2012.

Ungdomsstyrelsens kartläggning om unga och Internet

Ungdomsstyrelsen presenterade i september 2009 studien Se mig – unga om sex och Internet som är en kartläggning av barns och ungas erfarenheter av och attityder till sexuell exponering, sexuell utnyttjande och sexuella tjänster mot ersättning via interaktiva medier. Regeringsuppdraget inkluderade även att studera om den digitala tekniken förändrat attityderna bland unga. Särskilt fokus ligger på situationen för unga homo-, bisexuella och transpersoner (HBT-personer).

Förstärkt tillsyn

Länsstyrelserna och Socialstyrelsen har haft i uppdrag att åstadkomma en aktivt granskande tillsyn med främjande inslag av socialtjänstens arbete med våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Det är särskilt viktigt att granska hur socialtjänsten uppmärksammar den utsatthet som kvinnor med funktionshinder, kvinnor med missbruksproblematik, kvinnor med utländsk bakgrund och äldre kvinnor kan leva i samt hur man hanterar den särskilda problematiken kring hedersrelaterat våld och förtryck. Inom ramen för uppdraget ska även bedömningskriterier för tillsynen utarbetas för att tillsynen ska bli mer tydlig och enhetlig över landet.

Tillsynen visar att det bland kommunerna fortfarande finns brister, t.ex. när det gäller att kartlägga, dokumentera och följa upp arbetet. I alla granskade kommuner utom två kan barn som bevittnat våld få insatser. Utbudet, innehållet och kvaliteten i insatserna varierar dock. I flera kommuner uppmärksammas inte barn som bevittnat våld och de får inte det stöd och hjälp de kan behöva. För att hjälpa och stödja barn som bevittnat våld är det viktigt att se till det enskilda barnets behov eftersom det inte alltid överensstämmer med t.ex. den våldsutsatta föräldrarnas behov.

Regeringen har givit Socialstyrelsen i uppdrag att utvärdera metoder och arbetssätt inom socialtjänsten som riktar sig till våldsutsatta kvinnor respektive barn som bevittnat våld.

Syftet med utvärderingarna är att inleda ett utvecklingsarbete inom socialtjänsten och möjliggöra ett förbättrat och mer kunskapsbaserat arbete i socialtjänstanknutna verksamheter som riktar sig till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnat våld. Det är viktigt att utvärderingen innehåller en analys av hur säkerhetsaspekterna avseende våldsutsatta kvinnor och deras barn säkerställs inom de olika verksamheterna. Om det i utvärderingen framkommer att det förekommer brister i risk- och säkerhetsbedömningarna ska Socialstyrelsen föreslå åtgärder för att avhjälpa bristerna. Socialstyrelsen ska vid genomförandet av uppdraget uppmärksamma hur de metoder och arbetssätt som används möter de särskilda behov som kvinnorna kan ha, exempelvis på grund av missbruksproblematik, funktionshinder, utländsk bakgrund och ålder. Uppdraget omfattar också att sprida den erhållna kunskapen för att de verksamheter som riktar sig till våldsutsatta kvinnor och barn som bevittnar våld ska kunna ta del av de utvärderade metoderna och arbetssätten. Uppdraget ska redovisas den 31 december 2010.

Utvärdering av metoder och arbetssätt i socialtjänstens arbete med våldsutövande män

Regeringen har givit Institutet för utveckling av metoder inom socialtjänsten (IMS) vid Socialstyrelsen i uppdrag att utvärdera och utveckla arbetssätt inom socialtjänsten som vänder sig till män som utövar våld.

Syftet med utvärderingen är att granska effekterna, dvs. om våldet och hotet från mannen minskat. Utvärderingen ska inkludera de berörda kvinnornas och barnens upplevelser av hot- och våldsbilden. Vidare ska utvärderingen innehålla en analys av hur säkerhetsaspekterna avseende kvinnorna och barnen säkerställs inom de olika verksamheterna. Det ska även framgå hur verksamheterna hanterar dokumentation, uppföljning och utvärdering. Utvärderingen ska innehålla en analys av hur verksamheten lever upp till att få männen att ta ansvar för och förstå vidden av sina handlingar och, om mannen är förälder, hur man får honom att inse att hans våldshandlingar mot kvinnan också drabbar barnen. IMS ska redovisa sitt uppdrag senast i juli 2010.

Utvärdering av kvinnojourers arbetssätt

Det saknas en sammanhållen bild av de ideella kvinnojourernas verksamhet, deras arbetssätt och metoder. Regeringen har därför uppdragit åt Socialstyrelsen 2008–2010 att utvärdera arbetssätt och metoder som används av kvinnojourer i deras arbete med våldsutsatta kvinnor och deras barn. Syftet med uppdraget har bestått i att skapa förutsättningar för ett utvecklingsarbete inom ideella kvinnojoursverksamheter. Uppdraget har genomförts i dialog med Riksorganisationen för kvinnojourer och tjejjourer i Sverige (ROKS) och Sveriges kvinnojourers riksförbund

(SKR). Institutet för utveckling av metoder i socialt arbete (IMS) vid Socialstyrelsen har gett forskare vid Karolinska Institutet i uppdrag att genomföra studien.

Prop. 2009/10:232
Bilaga 1

Hantering av brottsskadeersättning

Brottsoffermyndigheten har i sitt regleringsbrev ett särskilt återrapporteringskrav att redovisa erfarenheter från hanteringen av brottsskadeersättning till barn som bevittnat våld i enlighet med bestämmelsen i 4a § brottsskadelagen (1978:413). Av redovisningen ska särskilt framgå antalet ärenden och den sammanlagda respektive genomsnittliga storleken på utbetald ersättning. Redovisningen ska vara uppdelad på kön och ålder.

Uppdrag för att motverka diskriminering

På uppdrag av regeringen har Statens skolverk kartlagt förekomsten av diskriminering samt följt upp tillämpningen av lagen (2006:67) om förbud mot diskriminering och annan kränkande behandling av barn och elever. Skolverket redovisade uppdraget i mars 2009. Mot bakgrund av denna kartläggning har Skolverket fått i uppdrag att stödja skolornas arbete mot diskriminering inom ramen för värdegrundsuppdraget.

7 Internationellt arbete

Regeringen har tagit initiativ internationellt för att bekämpa våld mot barn. Sverige har länge varit pådrivande inom Förenta Nationerna (FN) för att uppmärksamma barns utsatthet och öka efterlevnaden av deras rättigheter. Sverige har bl.a. bidragit till finansieringen av en världsomspännande studie om våld mot barn samt inrättande av en särskild representant för förebyggande av våld mot barn.

Under Sveriges ordförandeskap i Europarådets ministerkommitté 2008 lyftes också barnets rättigheter särskilt fram.

Stockholmsstrategin

Sveriges ordförandeskap i Europarådets ministerkommitté resulterade bl.a. i den så kallade Stockholmsstrategin för ett barnvänligare Europa. Ett av fem områden i strategin är samarbete mellan europeiska länder för att motverka alla typer av våld mot barn. Europarådet kommer bl.a. att fokusera på att genomföra och följa upp FN:s studie om våld mot barn och har skapat ett nätverk med s.k. focal points on children's rights and violence against children. I november 2009 antog Europarådets ministerkommitté Guidelines on Integrated National Strategies for the Protection of Children against Violence.

År 2001 uppmanade FN:s generalförsamling (res 56/138) generalsekretären att genomföra en global studie om våld mot barn. Studien, där Sverige bidragit finansiellt, genomfördes genom omfattande globala konsultationer där även barn och ungdomar deltog och presenterades 2006. Den innehåller tolv övergripande rekommendationer, bl.a. att inrätta en särskild representant, Special Representative to the Secretary General, för förebyggande av våld mot barn. En sådan funktion inrättades 2009 och Sverige bidrar ekonomiskt till denna. Den särskilda representanten har bl.a. i uppgift att arbeta mot alla former av våld mot barn, fungera som en katalysator för staters och det civila samhällets arbete och verka för att hålla frågan om våld mot barn högt på den internationella dagordningen.

Skydd av barn i katastrofsituationer

Sverige arrangerade 2008 tillsammans med UNICEF och Rädda Barnen en internationell konferens om skydd av barn i katastrofsituationer. Konferensen kunde visa på en rad områden och förslag där det humanitära arbetet måste förbättras för att barns skydd mot våld och övergrepp ska utökas.

NGO-forum med fokus på våld mot barn

Under det svenska ordförandeskapet i EU hösten 2009 genomförde Sverige tillsammans med EU-kommissionen ett internationellt NGO-forum med fokus på våld mot barn. Syftet med det årliga forumet är att experter och beslutsfattare möts under två dagar för att diskutera en aktuell fråga rörande mänskliga rättigheter. Temat för forumet var våld mot barn. I tre arbetsgrupper diskuterades barnaga, EU:s arbete med barnkonventionen samt EU:s insatser för att skydda barn i kris- och konfliktområden. Förutom representanter från FN, EU och Europarådet medverkade företrädare för internationella NGOs och regeringsrepresentanter.

Skrift om det svenska s.k. aga-förbudet

Den 1 juli 2009 var det 30 år sedan en reglering infördes i föräldrabalken (6 kap 1 § föräldrabalken) om att barn inte får utsättas för kroppslig bestraffning eller annan kränkande behandling.

Sverige var det första landet i världen som lagstiftade mot aga av barn och tjänar som ett gott exempel internationellt. Därför beviljade regeringen medel till Rädda Barnen för att i samarbete med Socialdepartementet ta fram en skrift om de svenska erfarenheterna av arbetet mot aga i Sverige på svenska och engelska. Skriften Aldrig våld – 30 år av svensk lagstiftning mot aga lanserades under 2009.

Regeringen prioriterar arbetet med att motverka barnaga. Ett exempel på insatser inom detta området är Sidas stöd till The Global Initiative to End All Corporal Punishment of Children. Projektet går till stor del ut på påverkansarbete och att medvetandegöra och synliggöra våld mot barn internationellt. Projektets aktiviteter inkluderar informationsspridning, lobbying mot FN-organ och att verka för kriminalisering av våld mot barn.

Bidrag till UNICEF:s internationella arbete för att motverka våld mot barn

Som en av de största bidragsgivarna till FN:s barnfond, UNICEF, bidrar Sverige i hög utsträckning till UNICEF:s internationella arbete för att motverka våld mot barn. Sverige har genom styrelsearbetet i UNICEF varit pådrivande för att frågorna om skydd av barn mot våld och andra övergrepp ska få högre prioritet i organisationens arbete.

För att ge UNICEF utökad kapacitet att arbeta med dessa frågor ger Sverige genom Sida sedan 2009 också ett icke öronmärkt stöd om 35 miljoner kronor över en treårsperiod till UNICEF:s globala arbete med ”skydd av barn mot våld och andra övergrepp”. Området innefattar bl.a. skydd mot övergrepp, våld och exploatering av barn. Det fokuserar på förebyggande arbete och stöd till nationella mekanismer för barnskydd. Programmet utgår från principer såsom bl.a. stärkande av nationella skyddssystem, främjande av barnskydd vid konflikter och naturkatastrofer, stärkande av förändringsaktörer och ansvarsutkrävande av regeringar.

Landspecifika insatser för att bekämpa våld mot barn

Sida arbetar med en rad landspecifika insatser för att bekämpa våld mot barn. Insatserna sker oftast i samarbete med FN och det civila samhället. Det handlar t ex om stöd till stora UNICEF-program i några afrikanska länder (Kenya, Zimbabwe) för att skydda utsatta barn som lever på gatan, riskerar könsstympning, är offer för och/eller föräldralösa pga. HIV och aids, stöd till arbetande barn och barn som är särskilt utsatta pga. funktionsnedsättning. Insatserna som UNICEF fokuserar på är framförallt nationell kapacitetsuppbyggnad av ministerier, myndigheter och civila samhället för att skydda utsatta barn som annars riskerar att utsättas för våld och övergrepp och istället tillgodose deras rättigheter såsom utbildning, hälsovård, tillgång till mat, födelseregistrering och inrättande av barnvänliga domstolar.

Via UNICEF finns även större insatser framförallt i Centralasien och Europa (Tadzjikistan och Moldavien) för att stödja nationella reformprogram för att instifta lagar och skapa integrerade system för att ta hand om utsatta barn, bl.a. barn på institution.

I Demokratiska Republiken Kongo finns exempel på projekt för att både hantera och förebygga sexuellt och könsrelaterat våld. I Tanzania har Sverige valt att fokusera på dialog om barns rättigheter och medvetet

valt att lyfta fram förekomsten av barnaga i bl.a. skolor och ger stöd till Tanzania för att hitta alternativa former för disciplin i skolan. I Västafrika och Europa finns exempel på stöd för att bekämpa handel med barn (människohandel), bl.a. i Burkina Faso och i Kosovo.

I Asien (t.ex. i Afghanistan) finns insatser som främjar flickors tillgång till säker skolgång, bl.a. via Svenska Afghanistankommittén och via UNICEF.

I Latinamerika finns exempel på insatser som syftar till rehabilitering och återintegrering av f.d. barnsoldater (Colombia). Vad gäller brott mot barn i väpnade konflikter planerar Sida en samverkan med OHCHR:s kontor i Colombia. I Guatemala finns ett omfattande samarbete med UNICEF för att stärka nationella system för att förebygga våld och övergrepp mot barn.

Tredje världskongressen mot sexuell exploatering av barn

I slutet av 2008 hölls den tredje världskongressen mot sexuell exploatering av barn i Rio de Janeiro. Som ett led i förberedelserna inför kongressen kallade regeringen samman såväl berörda myndigheter som organisationer till möten. I juni 2009 lämnade FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) sina fjärde sammanfattande slutsatser för Sverige vad gäller genomförandet av barnkonventionen i Sverige. Socialdepartementet genomförde mot bakgrund av detta ett möte med ett flertal barnrättsorganisationer och andra berörda aktörer utifrån rekommendationerna, inklusive de som rör sexuell exploatering av barn. Med utgångspunkt i detta möte identifierades ett antal särskilt angelägna temaområden som utgår från rekommendationerna för en fördjupad dialog med berörda aktörer. Ett av dessa områden är sexuell exploatering av barn.

Ett program för att bekämpa sexuell exploatering av barn

Regeringen finansierar genom Sida ett program för att bekämpa sexuell exploatering av barn. Programmet syftar till att motverka kommersiell sexuell exploatering av barn och ungdomar samt öka allmänhetens kännedom och medvetande om denna företeelse. Vidare syftar programmet till att stärka företags sociala ansvar (Corporate Social Responsibility) och att främja barns och ungdomars deltagande.

Uppmärksamma frågan om sexuell exploatering av barn under det svenska ordförandeskapet i Europarådets ministerkommitté

Under det svenska ordförandeskapet i Europarådets ministerkommitté var en av de svenska prioriteringarna att stärka arbetet för barnets rättigheter. Regeringen genomförde som ett led i detta arbete en högnivåkonferens i Stockholm i samarbete med Europarådet i september 2008. Vid konferensen diskuterades det svenska förslaget till en strategi för barnets rättigheter som ska gälla 2009–2011. Den s.k. Stockholmsstrategin har därefter antagits av Europarådet. En del av strategin gäller bekämpandet av alla sorters våld mot barn. Sexuell exploatering av barn och handel

(bl.a. för sexuella ändamål) med barn är ett av de områden som Europarådet särskilt ska fokusera på genom medvetandehöjande kampanjer och andra åtgärder. Här ingår även sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande.

Uppmärksamma frågan om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande på EU-nivå

Under det svenska ordförandeskapet i EU:s ministerråd beslutade EU:s inrikes- och justitieministrar om ett tematiskt s.k. Action Oriented Paper (AOP) med ett antal åtgärder för att förstärka arbetet mot människohandel i EU:s yttre förbindelser. Åtgärderna i det dokumentet innebär viktiga steg när det gäller att stärka EU:s relationer och samarbete med ursprungsländer för människohandel och länder varigenom människohandeln passerar. Sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande tas särskilt upp och denna fråga ska ges uppmärksamhet i det fortsatta och ökade partnerskapet mellan EU, tredje länder, regioner och organisationer på internationell nivå.

Frågan om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande har även tagits upp av den svenska representanten i arbetsgruppen vid olika tillfällen, bl.a. i anslutning till en högnivåkonferens som ägde rum i Stockholm den 20 november 2009.

UD ger råd rörande sexuell exploatering av barn

Sedan slutet av 2007 informerar regeringen resenärer om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande. Informationen finns på Utrikesdepartementets hemsida – Resklar? Förbered dig inför utlandsresan. Resenären får information om att det kan vara straffbart att ha sexuella kontakter med barn och att man kan bli anmäld till både lokala och svenska myndigheter. I det sammanhanget uppmärksammas resenärer på att det är svårt att avgöra en persons ålder och resenärer rekommenderas därför att avstå från sexuell kontakt om man är tveksam till om personen är över 18 år. Resenärer rekommenderas att kontakta lokal eller svensk polis om man ser eller misstänker att ett barn utnyttjas sexuellt. Det går också att ta kontakt med researrangören och be om råd eller kontakta ECPAT Sverige.

UD ger råd till unga utsatta för hedersbrott

Sedan den 25 maj 2010 informerar regeringen på Utrikesdepartementets hemsida unga som är oroliga att bli gifta mot sin vilja i utlandet och om vilka myndigheter de kan kontakta om de behöver hjälp.

Dialogmöte med resenäreringen kring frågan om sexuell exploatering av barn

Regeringen har inlett en dialog med berörda aktörer inom resenäreringen och aktörer med ansvar för turismutbildningar om hur sexuell exploate-

ring av barn i samband med turism och resande ytterligare kan förebyggas och bekämpas.

Prop. 2009/10:232
Bilaga 1

Insatser inom EU för att bekämpa människohandel

Inom EU pågår en rad initiativ för att stärka och utveckla arbetet med att bekämpa människohandel. I dessa sammanhang lyfter EU fram att barn och unga befinner sig i en utsatt situation och att särskilda insatser behövs för att skydda barnens rättigheter och förebygga alla former av exploatering av barn. I oktober 2009 hölls ministerkonferensen Towards Global EU Action against Trafficking in Human Beings i Bryssel, som resulterade i en deklaration om fortsatt arbete inom unionen. EU har även fattat beslut om ett Action Oriented Paper on Strengthening the EU External Dimension on Action against Trafficking in Human Beings, som handlar om EU:s relationer med tredje länder. Europeiska Kommissionen arbetar även för närvarande med att bygga upp en officiell webbportal om människohandel, i syfte att samla och sprida information om unionens och medlemsstaternas arbete med att bekämpa människohandel. Sverige kommer att bidra med dokumentation till webbportalen avseende Sveriges arbete på området.

Arbete mot sexuell exploatering och människohandel inom EU

Inom EU arbetar medlemsstaterna med ny lagstiftning om bekämpande av sexuella övergrepp mot barn, sexuell exploatering av barn och barnpornografi. Europeiska Kommissionen har lagt fram ett förslag till direktiv som syftar till att fastställa minimiregler om fastställande av brottsrekvisit och påföljder inom området sexuell exploatering av barn. Det syftar också till att införa gemensamma bestämmelser för att stärka åtgärderna för att förebygga sådana brott och förbättra skyddet av brottsoffer. Ett intensivt förhandlingsarbete under det svenska ordförandeskapet nådde långt på flertalet punkter även om många frågor återstod att lösa. Genom Lissabonfördraget försvann dock den rättsliga grunden för rambeslut. Kommissionen presenterade den 29 mars 2010 det nu aktuella förslaget till direktiv under Lissabonfördraget. Förslaget bygger till stor del på förhandlingsresultatet för rambeslutet.

Kommissionen har även lagt fram ett förslag till direktiv om förebyggande och bekämpande av människohandel samt skydd av offer. I förslaget och i förhandlingsarbetet har barn som offer för människohandel i olika avseenden lyfts fram särskilt, bl.a. genom särskilda bestämmelser om hjälp och stöd till och skydd av barn som är offer för människohandel.

EU:s program för säkrare Internet

Inom EU pågår arbete för att främja en säkrare internetanvändning för barn och unga. Arbetet inleddes av Europeiska Kommissionen redan år 1996, då man tog fram det första programmet för säkerhet och ungas internetanvändning, Säkrare Internet. I det nuvarande programmet (som gäller fram till 2013) har tillämpningsområdet utökats till att omfatta

även skydd av barn mot skadligt beteende på Internet eller via mobiltelefoner. Företeelser som s.k. grooming och nätmobbning täcks därför in i det nya programmet, vilket inte gjordes tidigare. Sverige har goda erfarenheter av programmet, särskilt den del som handlar om förebyggande verksamhet för att öka kunskapen om ungas vanor på Internet och att skapa större medvetenhet bland unga om riskerna när man använder Internet.

Under Safer Internet Day 2009 var temat s.k. cyberbullying, dvs. mobbing via digitala medier. Till detta europeiska evenemang togs det fram ett antal filmer om cyberbullying som spreds i olika kanaler över hela Europa. I Sverige arrangerades Safer Internet Day 2009 av Medierådet som i samverkan med övriga EU-länder, sjösatt en stor europeisk informationskampanj i de deltagande länderna om nätmobbning. Vid samma tillfälle undertecknades i Luxemburg, efter initiativ från Europeiska Kommissionen, 17 ledande webbföretag ett avtal i syfte att förbättra säkerheten på olika mötesplatser på Internet, såsom Facebook och Myspace. Tanken är att användare under 18 år ska ges större möjligheter att hantera de potentiella riskerna på Internet med t.ex. mobbing och grooming.

Temat för 2010 års Safer Internet Day var "think before you post", i Sverige benämnt som "Hur gör du på nätet". Tanken med temat var att starta tankar kring hur man uppför sig på nätet.

Expertgrupp för samarbete om barn som far illa inom ramen för Östersjöstaternas råd

Regeringen stödjer årligen Östersjörådets barngrupp EGCC (Expert Group for Cooperation on Children at Risk). Gruppen identifierar, stödjer och implementerar samarbete angående utsatta barn mellan länder och organisationer i Östersjöområdet. Prioriterade områden inom EGCC under perioden fram till juli 2011 är följande:

- Att skydda barn från alla former av sexuell exploatering
- Ensamkommande barn och barn som utsatts för trafficking
- Barn som i utbyte av sex blir erbjudna pengar eller andra former av ersättning
- Barn och sexuell exploatering via Internet
- Att skydda barn från alla former av sexuellt utnyttjande och sexuellt våld
- Rättigheter för barn som befinner sig på institutioner och andra former av vård och boende utanför det egna hemmet

Konferens för utbyte av goda rutiner och erfarenheter om bästa brottsförebyggande metoder

Det svenska ordförandeskapet i EU arrangerade i december 2009 en konferens för utbyte av goda rutiner och erfarenheter om bästa brottsförebyggande metoder. Konferensen är årligt återkommande för arbetet i det europeiska nätverket för förebyggande av brottslighet (EUCPN). Temat för konferensen var att förebygga brott och viktimisering av barn

och unga – nutida och framtida utmaningar: skolan, cyberrymden och nyrekryteringen till kriminella grupper. Den genomfördes i anslutning till European Crime Prevention Awards (ECPA). På konferensen deltog ledande forskare, praktiker, beslutsfattare och representanter från mer än 30 brottsförebyggande projekt från 20 medlemsstater. Ordförandeskapets slutsatser från konferensen antogs enhälligt av EUCPN:s styrelse som rekommendationer om hur man bäst förebygger brott riktade mot, och begångna av, barn och unga.

8 Nationella handlingsplaner

Inom flera områden har regeringen sedan tidigare tagit initiativ till särskilda handlingsplaner, nedan följer sammanfattningar avseende dessa.

Nationell handlingsplan mot sexuell exploatering av barn

I december 2007 presenterade regeringen den andra uppdaterade versionen av den Nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn. Den första handlingsplanen tillkom 1998 som ett resultat av 1996 års världskongress mot kommersiell sexuell exploatering av barn som hölls i Stockholm, och den första uppdateringen av handlingsplanen gjordes 2001. Handlingsplanen från 2007 innehåller dels en beskrivning av det arbete som genomförts på området sedan 2001, dels ett antal åtgärder som regeringen har valt att initiera för att ytterligare driva på arbetet med att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av barn. Ett av åtagandena (åtgärd 7) är att, liksom tidigare, följa upp handlingsplanen i sin helhet i samband med att Sverige rapporterar till FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén), något som nästa gång sker 2012. Utöver det ska en uppföljning göras år 2010, av åtgärderna i handlingsplanen. Regeringen presenterar i bilaga 2 till denna proposition en sådan uppföljning.

Handlingsplanen innehåller följande målområden:

- Samverkan och samarbete
- Förebyggande arbete
- Skydd
- Rehabilitering och återanpassning
- Barns och ungas delaktighet

Handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt våld i samkönade relationer

Under hösten 2007 fattade regeringen beslut om en handlingsplan för att bekämpa mäns våld mot kvinnor, hedersrelaterat våld och förtryck samt

våld i samkönade relationer. Totalt satsas drygt en miljard kronor på 56 olika åtgärder under mandatperioden.

Insatserna för att bekämpa mäns våld mot kvinnor måste göras utifrån ett rättsligt, socialt, ekonomiskt och hälsorelaterat perspektiv, samt inte minst ur ett jämställdhetsperspektiv. I de fall barn är offer för brott eller på annat sätt berörs av våldet måste särskild hänsyn tas till deras behov, rättigheter och förutsättningar.

Insatserna i handlingsplanen är generella, men särskilda insatser görs bl.a. för att motverka hedersrelaterat våld och förtryck.

Handlingsplanen omfattar sex insatsområden som är viktiga var för sig men som också kompletterar och stärker varandra.

Insatsområdena är:

- Ökat skydd och stöd till våldsutsatta
- Stärkt förebyggande arbete
- Stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet
- Utveckling av insatser riktade till våldsutövare
- Ökad samverkan
- Ökade kunskaper

Handlingsplan mot prostitution och människohandel för sexuella ändamål

I juli 2008 fattade regeringen beslut om en handlingsplan för att bekämpa prostitution och människohandel för sexuella ändamål. Totalt satsas 213 miljoner på 36 åtgärder under mandatperioden.

Prostitution och handel med människor för sexuella ändamål är ett allvarligt hinder för de utsattas möjlighet att åtnjuta sina mänskliga rättigheter, för social jämlikhet och för jämställdhet. I första hand drabbas kvinnor och flickor men även män och pojkar utnyttjas. Studier visar att det framförallt är män som köper sexuella tjänster.

Handlingsplanen har ett tydligt fokus på den utsatta individens behov av skydd och stöd och att detta ska genomsyra myndigheternas arbete. Särskilda åtgärder riktas till barn och ungdomar. Handlingsplanen omfattar fem insatsområden som är viktiga var för sig men som också kompletterar och stärker varandra. En samlad uppföljning av handlingsplanen kommer att göras 2011 och presenteras för riksdagen.

Insatsområden är:

- Ökat skydd och stöd till utsatta
- Stärkt förebyggande arbete
- Stärkt kvalitet och effektivitet i rättsväsendet
- Ökad nationell och internationell samverkan
- Ökad kunskap

Den 27 maj 2010 fattade regeringen beslut om Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja (skr. 2009/10:229). Totalt satsar regeringen 10 miljoner kronor på femton åtgärder under 2010. I skrivelsen lyfter regeringen fram problematiken och riskerna i samband med att unga riskerar att bli och blir gifta mot sin vilja. Den innehåller de åtgärder som regeringen kommer att vidta för att stärka det förebyggande arbetet samt för att stärka skyddet och stödet till de unga som drabbas. Åtgärderna har ett tydligt fokus på metodutveckling och långsiktigt arbete. De ska utgå från den enskildes behov och uppmärksamma både unga kvinnor och unga män inklusive unga homosexuella, bisexuella och personer med könsköverskridande identitet och uttryck.

Åtgärderna rör fyra områden:

- Stärkt förebyggande arbete
- Förstärkt stöd och skydd
- Förbättrad samverkan mellan myndigheter
- Ökad kunskap

Uppföljning av åtgärderna i den nationella handlingsplanen 2007 mot sexuell exploatering av barn

I december 2007 presenterade regeringen den andra uppdaterade versionen av den *Nationella handlingsplanen mot sexuell exploatering av barn*. Den första handlingsplanen tillkom 1998 som ett resultat av 1996 års världskongress mot kommersiell sexuell exploatering av barn som hölls i Stockholm. Den första uppdateringen av handlingsplanen gjordes 2001. I 2007 års handlingsplan valde regeringen att låta handlingsplanen omfatta all sexuell exploatering av barn, inte enbart kommersiell sexuell exploatering av barn.

Handlingsplanen från 2007 innehåller dels en beskrivning av det arbete som genomförts på området sedan 2001, dels ett antal åtgärder som regeringen har valt att initiera för att ytterligare driva på arbetet med att förebygga och bekämpa sexuell exploatering av barn. En av åtgärderna är att följa upp handlingsplanen. Det handlar dels om en uppföljning av åtgärderna, dels om en uppföljning av handlingsplanen i sin helhet. En uppföljning av åtgärderna ska göras under 2010. Regeringen presenterar därför i denna bilaga en uppföljning av de tio åtgärderna i handlingsplanen.

Regeringen kommer att, liksom tidigare, följa upp handlingsplanen i sin helhet i samband med att Sverige rapporterar till FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén). Detta kommer att ske 2012. I samband med den samlade uppföljningen av handlingsplanen kommer regeringen att bedöma behovet av ytterligare åtgärder.

Åtgärd 1 – Regeringen avser att uppmärksamma frågan om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande på EU-nivå inom ramen för deltagandet i ”Permanent Intergovernmental Group Europe de l’Enfance”.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Att samarbetet på EU-nivå förstärks kring frågor som rör sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande.

Under det svenska ordförandeskapet i EU:s ministerråd 2009 beslutade EU:s inrikes- och justitieministrar om ett tematiskt s.k. Action Oriented Paper (AOP) med ett antal åtgärder för att förstärka arbetet mot människohandel i EU:s yttre förbindelser. Åtgärderna i det dokumentet innebär viktiga steg när det gäller att stärka EU:s relationer och samarbete med ursprungsländer för människohandel och länder varigenom människohandeln passerar. Sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande tas särskilt upp och denna fråga ska ges uppmärksamhet i det fortsatta och ökade partnerskapet mellan EU, tredje länder, regioner och organisationer på internationell nivå.

Frågan om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande har även tagits upp av den svenska representanten i arbetsgruppen Permanent Intergovernmental Group Europe de l’Enfance vid olika tillfällen, bl.a. i anslutning till den högnivåkonferens som ägde rum i Stock-

Åtgärd 2 – Utrikesdepartementets råd inför utlandsresan kompletteras med text om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Genom att information finns tillgänglig på regeringens webbplats finns möjligheter för resenärer att ta del av information om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande.

Sedan slutet av 2007 informerar regeringen resenärer om sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande. Informationen finns på Utrikesdepartementets hemsida – Resklar? Förbered dig inför utlandsresan. Resenären får information om att det kan vara straffbart att ha sexuella kontakter med barn och att man kan bli anmäld till både lokala och svenska myndigheter. I det sammanhanget uppmärksammas resenärer på att det är svårt att avgöra en persons ålder och resenärer rekommenderas därför att avstå från sexuell kontakt om man är tveksam till om personen är över 18 år. Resenärer rekommenderas att kontakta lokal eller svensk polis om man ser eller misstänker att ett barn utnyttjas sexuellt. Det går också att ta kontakt med researrangören och be om råd eller kontakta ECPAT Sverige.

Åtgärd 3 – Regeringen avser att inbjuda till ett dialogmöte med berörda aktörer inom resenäringen och myndigheter med ansvar för turismutbildningar kring frågan om förebyggande åtgärder mot sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Regeringen får ett fördjupat underlag till hur det är lämpligt att gå vidare i det förebyggande arbetet mot sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande i frågor som gäller resenäringen och utbildningsväsendet. Dessa aktörer å sin sida kan få ökad kunskap om problemet och hur andra arbetar med frågan, liksom ett fördjupat underlag om hur de kan gå vidare i det förebyggande arbetet.

Regeringen har i maj 2008 genomfört det dialogmöte som aviserats i handlingsplanen. Syftet med mötet var att inleda en dialog med berörda aktörer. Resenäringen och myndigheter med ansvar för turismutbildningar är viktiga aktörer för att ansträngningarna att bekämpa sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande ska få effekt.

Åtgärd 4 – Regeringen avser att bevilja Stiftelsen Allmänna Barnhuset medel för att fortsätta sprida och kartlägga kunskap på området. I uppdraget kan ingå frågan om ett kunskapsnav.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Att relevant kunskap om sexuell exploatering av barn sprids till relevanta yrkesgrupper och att ytterligare kunskapsbehov kartläggs.

Regeringen har i början av 2008 gett ekonomiskt stöd till Stiftelsen Allmänna Barnhuset för att fortsätta sprida kunskap om sexuell exploatering av barn till relevanta yrkesgrupper och lämna förslag på hur ett samlat ansvar för att hålla kunskap och information på området uppdaterad och tillgänglig ska organiseras. Allmänna Barnhuset lämnade en rapport till regeringen i januari 2009. Av denna framgår att Allmänna Barnhuset under 2008 har fortsatt sin tidigare inledda seminarier serie för att sprida kunskap om sexuell exploatering av barn. Under 2007 och 2008 har totalt nio seminarier spridda över landet genomförts, i samarbete med länsstyrelser. Utöver detta har två föreläsningar genomförts, en för fältarbetare i södra Sverige och en som ingick som en del i en utbildning för utredare av barn- och ungdomsärenden inom polisen. Vid varje seminarium gjordes en inventering bl.a. av de yrkesverksammans behov av kunskap, resurser och metodutveckling. En rapport har sammanställts utifrån inventeringen; Sexuell exploatering av barn och ungdomar – vad vet de som möter barnen? En inventering av kunskaps- och resursbehov (Allmänna Barnhuset, 2008).

Åtgärd 5 – Regeringen avser att ge Statens beredning för medicinsk utvärdering (SBU) i uppdrag att i samråd med Socialstyrelsen kartlägga vilka insatser som finns tillgängliga för personer som har begått sexualbrott mot barn, och utvärdera effekterna av dessa. Kartläggningen och utvärderingen ska avse också insatser för potentiella förövare.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Att regeringen får underlag om befintliga insatser riktade mot och tillgängliga för förövare och potentiella förövare och effekterna av dessa, för att kunna bedöma behovet av ytterligare åtgärder.

Regeringen fattade i januari 2010 beslut om att bevilja SBU och Socialstyrelsen medel för att genomföra sina respektive uppdrag. SBU ska ansvara för utvärderingen av effekterna av olika behandlingsmetoder. Socialstyrelsen ska ansvara för kartläggningen av tillgängliga insatser, och den geografiska omfattningen av dessa. Tyngdpunkten ska ligga på vilka insatser som finns tillgängliga för personer som inte är föremål för åtgärder inom ramen för exempelvis kriminalvård eller sluten ungdomsvård. Myndigheterna ska redovisa uppdragen senast den 31 december 2010.

Åtgärd 6 – Årligt möte mellan offentlig och frivillig sektor för att öka samverkan och samordningen och följa utvecklingen i frågor som rör sexuell exploatering av barn.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: En öppnare dialog och ett effektivare kunskapsutbyte mellan dem som arbetar med frågorna.

I slutet av 2008 hölls den tredje världskongressen mot sexuell exploatering av barn i Rio de Janeiro. Som ett led i förberedelserna inför kongressen kallade regeringen samman såväl myndigheter som organisationer till möten under 2008. I juni 2009 lämnade Barnrättskommittén sina fjärde

sammanfattande slutsatser för Sverige vad gäller genomförandet av barnkonventionen i Sverige. Socialdepartementet genomförde mot bakgrund av detta ett möte med ett flertal barnrättsorganisationer och andra berörda aktörer utifrån rekommendationerna, inklusive de som rör sexuell exploatering av barn. Med utgångspunkt i detta möte identifierades ett antal särskilt angelägna temaområden som utgår från rekommendationerna för en fördjupad dialog med berörda aktörer. Ett av dessa områden är sexuell exploatering av barn.

Åtgärd 7 – Uppföljning av handlingsplanen.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Att åtgärderna i handlingsplanen följs upp regelbundet.

Vid sidan av den uppföljning av åtgärderna som görs i denna bilaga kommer regeringen att, liksom tidigare, följa upp handlingsplanen i sin helhet i samband med att Sverige rapporterar till FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén). Detta kommer att ske 2012.

Åtgärd 8 – Regeringen avser att uppmärksamma frågan om sexuell exploatering av barn under det svenska ordförandeskapet i Europarådets ministerkommitté 2008.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Att frågan om sexuell exploatering av barn, bl.a. i samband med turism och resande, får ökad uppmärksamhet inom Europarådet och dess medlemsländer och att erfarenhetsutbytet mellan medlemsländerna ökar. Arbetet och kunskapen kommer också kunna tas till vara inom ramen för det svenska EU-ordförandeskapet 2009.

Under det svenska ordförandeskapet i Europarådets ministerkommitté var en av de svenska prioriteringarna att stärka arbetet för barnets rättigheter. Regeringen genomförde som ett led i detta arbete en högnivåkonferens i Stockholm i samarbete med Europarådet i september 2008. Vid konferensen diskuterades det svenska förslaget till en strategi för barnets rättigheter som ska gälla 2009-2011. Den så kallade Stockholmsstrategin har därefter antagits av Europarådet. En del av strategin gäller bekämpandet av alla sorters våld mot barn. Sexuell exploatering av barn och handel med barn (bl.a. för sexuella ändamål) är ett av de områden som Europarådet särskilt ska fokusera på genom medvetandehöjande kampanjer och andra åtgärder. Här ingår även sexuell exploatering av barn i samband med turism och resande.

Åtgärd 9 – Samarbetet för barn i utsatta situationer i Östersjöstaternas råd bör fortsätta.

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Att samverkan inom området som har utvecklats sedan 2001 ska utvecklas och leva vidare.

Samarbetet för barn i utsatta situationer inom ramen för Östersjöstaternas råd, som inleddes genom en överenskommelse mellan medlemsstaterna

2001, fortsätter. Samarbetet finansieras genom frivilliga bidrag från medlemsstaterna. Regeringen stöder med ekonomiska bidrag samarbetet som sedan 2009 sker genom en expertgrupp (EGCC) med ett tidsbegränsat mandat som för närvarande omfattar perioden 2009-2011.

Expertgruppens prioriterade områden för perioden är att skydda barn från alla former av sexuell exploatering, att skydda barn från alla former av sexuella övergrepp och sexuellt våld samt att främja barns rättigheter när de vårdas på institution och andra former av dygnsvård. Inom varje prioriterat område pågår aktiviteter för att främja utvecklingen inom området. Projektet och aktiviteter finansieras genom bidrag, bl.a. från EU. Nedan nämns exempel på verksamheter och aktiviteter med syfte att förhindra sexuell exploatering av barn som särskilt kan lyftas fram.

Vid den tredje världskongressen mot sexuell exploatering av barn 2008 arrangerade EGCC fyra workshops. Bland annat behandlades den regionala forskning som gjorts rörande ungas erfarenheter av och attityder till att köpa och sälja sex. En annan workshop hade fokus på sexuell exploatering av barn och unga i internetsammanhang.

Inom området skydd av barn mot sexuell exploatering i internetsammanhang har bl.a. ett expertmöte och en workshop genomförts under 2008. Under 2009 har två konferenser genomförts, varav en i Moskva på uppdrag av och i samarbete med EU-kommissionen. Inom området skydd av barn utsatta för människohandel avslutades under 2008 ett tvåårigt utbildningsprogram för professionella i regionen. Samma år publicerades rapporten *The Frail Chain* som beskriver situationen för barn som utsatts för människohandel genom ett antal fallstudier och intervjuer med de tidigare utsatta barnen. Under 2009 möttes nätverket av nationella kontaktpunkter tillsammans med nätverket av nationella koordinatörer för att utveckla samarbetet och diskutera utvecklingen vad gäller barn utsatta för människohandel i regionen.

Åtgärd 10 – Utvärdering av sexualbrottslagstiftningen

Önskade resultat enligt handlingsplanen: Att skapa ett starkt och väl fungerande skydd mot sexuella kränkningar och övergrepp av olika slag. En lagstiftning som stämmer överens med samhällets värdegrund och som kan tillämpas på ett tydligt och rättssäkert sätt.

En särskild utredare har i juli 2008 fått i uppdrag att utvärdera tillämpningen av 2005 års sexualbrottsreform (dir. 2008:94). Syftet med utvärderingen är att följa upp och undersöka hur bestämmelserna om sexualbrott har fungerat i praktiken och om målet med reformen har uppnåtts. Utvärderingen ska särskilt fokusera på våldtäktsbrottet och de särskilda straffbestämmelserna om sexualbrott mot barn. Dessutom ska utredaren analysera frågan om Sveriges tillträde till Europarådets konvention om skydd för barn mot sexuell exploatering och sexuella övergrepp, samt lämna förslag på de lagändringar som i sådana fall kan krävas. Utredningen ska redovisas senast i oktober 2010.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 23 juni 2010

Närvarande: Statsministern Reinfeldt, ordförande, och statsråden Olofsson, Odell, Bildt, Husmark Pehrsson, Larsson, Erlandsson, Torstensson, Hägglund, Björklund, Carlsson, Billström, Tolgfors, Björling, Krantz, Ohlsson

Föredragande: statsrådet Hägglund

Regeringen beslutar proposition Strategi för att stärka barnets rättigheter till riksdagen